

קידום – תוכנית תואר אקדמי בישראל לסטודנטים מהתפוצות

ענבל רץ גילמור
פרופ' יובל סיני

טבת תשפ"ה – ינואר 2025
נייר מדיניות מס' 96

פרופ' יובל סיני עמית בכיר בפורום קהלת

פרופ' סיני הוא פרופסור מן המניין למשפטים במכללה האקדמית נתניה ומרצה לדיון אזרחי באוניברסיטת תל-אביב; לשעבר נשיא המכללה האקדמית אורות ישראל ופרופסור-אורח באוניברסיטאות ייל ומקגיל.

ענבל רץ גילמור חוקרת עצמאית של יהדות ארה"ב.

בעלת תואר ראשון בחוג ללימודי ארץ ישראל (בהצטיינות יתרה) ותואר שני בלימודי יהדות ארה"ב (בהצטיינות) שניהם מאוניברסיטת חיפה. פובליציסטית ויזמית חברתית.

קידום – תוכנית תואר אקדמי בישראל לסטודנטים מהתפוצות

ענבל רץ גילמור
פרופ' יובל סיני

טבת תשפ"ה - ינואר 2025
נייר מדיניות מס' 96

קידום – תוכנית תואר אקדמי בישראל לסטודנטים מהתפוצות
ענבל רץ גילמור ופרופ' יובל סיני
טבת תשפ"ה – ינואר 2025

מסת"ב 0-16-7796-965-978 ISBN

תוכן עניינים

1.....	תקציר מנהלים
3.....	נחיצות התוכנית בראי טבח שמחת תורה
7.....	א. הצגת הבעיה: ארצות־הברית כמקרה־מבחן
10.....	1. רקע כללי
12.....	2. רקע היסטורי: השתלבות האוכלוסייה היהודית בארצות־הברית
16.....	3. שינוי מגמת ההשתלבות ובעיית האנטישמיות
24.....	4. התרחקותה של הקהילה היהודית בארצות־הברית מישראל
27.....	5. מבט על מצב האוניברסיטאות בארצות־הברית
35.....	ב. הסטודנטים היהודים בתפוצות (למעט ארצות־הברית) – תמונת מצב
35.....	1. רקע
35.....	2. אירופה – כללי
35.....	3. בריטניה
41.....	4. האנטישמיות בקמפוסים באירופה (למעט אנגליה)
45.....	5. האנטישמיות בקמפוסים מחוץ לאירופה ולארצות־הברית
51.....	ג. הסטודנטים הישראלים באוניברסיטאות בעולם – תמונת מצב
51.....	1. אירופה
52.....	2. ארצות־הברית

ד. הפתרון המוצע – תוכניות לתואר אקדמי בישראל	55
1. עידוד לימודי תואר ראשון בישראל של סטודנטים יהודים מחו"ל	55
2. החיבור לישראל ולציונות	58
3. הפרופיל של קהל-היעד, המוסדות והתארים הרלוונטיים	59
4. יתרונות המתווה המוצע	60
ה. תוכניות ללימודי תואר ראשון בשפה האנגלית	
ובשפה הצרפתית בישראל – המלצות	63
1. סטודנטים בין-לאומיים בישראל – תמונת מצב	63
2. חסמים מרכזיים לגידול במספר הסטודנטים הבין-לאומיים בישראל	65
3. פרופיל של מוסדות שרצוי לעבוד איתם	65
4. דגשים ונתונים לגבי מוסדות ספציפיים שרצוי לעבוד עימם	66
5. פירוט מלא של תוכניות הלימוד באנגלית ובצרפתית במוסדות ישראליים	69
6. המלצות לגבי מוסדות ותארים בפיילוט	71
ו. סיכום	73
הערות	75

תקציר מנהלים

**"אנו מבקשים
להציע פתיחת
תוכנית חדשה –
"קידום" (שם זמני)
– שבמסגרתה
יוכלו צעירים
יהודים זכאי
שבוע להגיע
לישראל למשך
שלוש–ארבע שנים
לטובת לימודי
תואר ראשון
במוסדות אקדמיים
ישראליים."**

בדומה ובהמשך לתוכניות "תגלית" ו"מסע", אשר מביאות לישראל יהודים צעירים מכל העולם לתקופות קצרות ובינוניות, אנו מבקשים להציע פתיחת תוכנית חדשה – "קידום" (שם זמני) – שבמסגרתה יוכלו צעירים יהודים זכאי שבוע להגיע לישראל למשך שלוש–ארבע שנים לטובת לימודי תואר ראשון במוסדות אקדמיים ישראליים, תוך שהם משלמים שכר-לימוד זהה לזה של סטודנט ישראלי. על רקע ההתרחקות של יהדות ארצות-הברית מישראל, ולנוכח התהליכים המורכבים העוברים על הקהילה היהודית בעולם, הוצאה לפועל של התוכנית המוצעת תעמיק ותבצר את הקשר החשוב שבין יהדות התפוצות למדינת-ישראל. רציונל זה תקף עוד יותר בימים אלו, כאשר חלק נרחב מהאקדמיה הבין-לאומית מפנה עורף לזכויותיהם של סטודנטים יהודים, מגלה כלפיהם יחס אנטישמי ונוטל חלק פעיל בפעולותיה של תנועת ה-BDS לקידום החרמתה של מדינת-ישראל. על-פי המתווה המוצע, הסטודנטים יהיו בישראל תקופה ארוכה ומשמעותית, יזכו בתואר אקדמי באיכות גבוהה אשר יכין אותם להשתלבות מיטבית בשוק העבודה, בתוך כך גם יכניסו כסף רב לאוניברסיטאות בישראל ולמדינת-ישראל, ונוסף על כל אלה יהיו גם שגרירים מצוינים לטובת ישראל בארצות מוצאם, יחזקו את הקשר של מדינתם עם מדינת-ישראל, יצמצמו באופן מובהק את האפשרות להתבוללות, יתקרבו ליהדות, ואולי, ביום מן הימים, יעלו לישראל וישתקעו בה, יחזקו אותה ויתרמו לשגשוגה.

”מתחילת מלחמת

חרבות־ברזל

חלה עלייה

חדה באירועי

האנטישמיות,

הכוללים גילויי

אנטישמיות קשים

ביותר, חלקם חסרי

תקדים, באתרים

ובקהילות שונות

בעולם, כגון ערים

שונות באוסטרליה,

באירופה וברחבי

ארצות־הברית,

קנדה ואמריקה

הדרומית.”

למתווה זה יש כמה יתרונות משמעותיים:

א. **מבחינת מדינת־ישראל** – הצעירים שיגיעו יחזרו לארצות המוצא שלהם עם קשרים רבים בישראל – חברתיים, תרבותיים ועסקיים – אשר עשויים להוות תשתית לשגשוגן של האקדמיה והכלכלה הישראליות. כמו־כן, אף שחלק ניכר מהלימודים (ואולי אף כולם, בהתאם להחלטת המוסדות ולהנחיות מל”ג) ייערכו בשפת־האם של המשתתפים, יש להניח כי במהלך שהייתם בישראל הם ירכשו את השפה העברית, דבר שיחזק את הקשר שלהם עם ישראל והיהדות ויקל עליהם את האפשרות להישאר בישראל לאחר לימודיהם או לעלות ארצה בעתיד. סביר להניח כי תוכנית זו תתרום גם לירידה בשיעור ההתבוללות של הדור היהודי הצעיר בתפוצות.

ב. **מבחינת הצעירים היהודים והוריהם** – יהיה זול יותר במידה משמעותית לרכוש השכלה בישראל (גם כאשר מביאים בחשבון את הטיסות והוצאות המחיה) מאשר בארצות המוצא שלהם (במיוחד בארצות־הברית), והצעירים ילמדו בישראל בסביבה תומכת ואוהדת הרבה יותר מאשר במוסדות־העילית, הנמצאים בשקיעה בעקבות השתלטותן של תרבות ה־Woke ואג’נדות אנטי־ישראליות. זאת, נוסף על ההזדמנות שתינתן להם לחוות את החיים בישראל לפרק־זמן משמעותי, במוסד ישראלי שיכבד את זהותם היהודית ולא יפגע בבטחונם האישי ובאפשרויות הקידום המקצועי על רקע הפליה וחרמות. מתווה זה יאפשר גם לצעירים יהודים שאינם מתכוונים לעלות לארץ ללמוד בישראל בעלות כספית בת־השגה.

ג. **מבחינת המוסדות האקדמיים** – ייפתחו אפשרויות חדשות להגדלת מספר הסטודנטים הבין־לאומיים, שהוא מרכיב משמעותי בדירוג אוניברסיטות־המחקר בעולם. נוסף על כך, הסטודנטים ייהפכו בבוא היום לבוגרים הצפויים להשתלב בתעשייה ובאקדמיה בחו”ל, ולימודיהם בישראל יתרמו מאוד לתדמיתן ומעמדם העולמיים של האוניברסיטאות הישראליות ולחיזוק הקשרים בין המוסדות האקדמיים והחוקרים בארץ ובחו”ל.

"נייר המדיניות שלפנינו כולל את היתרונות הגלומים בהצעה, את פרטיה הרלוונטיים, את מקצועות הלימוד שייכללו בתוכנית (תוך שימת דגש בהנדסה, במדעים מדויקים ולימודים טכנולוגיים (STEM), בכלכלה, במנהל עסקים, ביהדות ועוד), הגדרת קהל היעד המדויק וכן היבטים נוספים.

בהשראת נייר מדיניות זה הוציא משרד התפוצות באוגוסט 2024, בשיתוף עם Mosaic United, קול קורא למוסדות להשכלה גבוהה בישראל להציע הצעות לקיום תוכניות ללימודי תואר ראשון בישראל לסטודנטים בין-לאומיים מחו"ל.

נחיצות התוכנית בראי טבח שמחת תורה

נייר מדיניות זה נכתב לפני חגי תשרי התשפ"ד, ויועד לראות אור מייד לאחר חג סוכות. מתקפת הטרור שחוותה ישראל ב־7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה לאחריה עיכבו במעט את הוצאתו, אך הדגישו באופן חד וברור את נחיצותה הקריטית של התוכנית המוצעת בו. בעקבות זוויות הטבח והשנאה האכזרית, הקמאית, ליהודים ולמדינת־ישראל, "נפלו כמה אסימונים". לצד המכה שחוותה מדינת־ישראל ניחתה מכה קשה על העולם היהודי בכללותו, ובתוך כך גם על יהדות ארצות־הברית. המגמה האנטי־ציונית, האנטי־ישראלית והאנטי־יהודית, אשר התגברה בשנים האחרונות כפי שיתואר להלן, הוחרפה באופן קיצוני עם פרוץ המלחמה. מתחילת מלחמת חרבות־ברזל חלה עלייה חדה באירועי האנטישמיות, הכוללים גילויי אנטישמיות קשים ביותר, חלקם חסרי תקדים, באתרים ובקהילות שונות בעולם, כגון ערים שונות באוסטרליה, באירופה וברחבי ארצות־הברית, קנדה ואמריקה הדרומית. נוסף על העלייה הניכרת במקרים של אנטישמיות מודרנית ובקריאות להשמדתה של ישראל, יש גם קריאות לפגיעה פיזית בקהילות יהודיות ברחבי העולם ושיח מטריד ברשתות החברתיות.

האווירה הכללית הזאת משתקפת גם באקדמיה, ואף מחוזקת על־ידיה. דוח שפרסם משרד התפוצות חושף את אירועי האנטישמיות המתרחשים בקמפוסים בארצות־הברית, באמריקה הלטינית, באוסטרליה ובדרום־אפריקה. מן הדוח עולה כי רוב הסטודנטים היהודים מדווחים על תחושות של פחד (56%) ועצב (67%) בשל

”אולם מבעד לחושך, לרוע ולכאב מתגלה גם אפשרות לשינוי.”

המצב בישראל. כמו־כן, כ־25% מהסטודנטים מדווחים על פעילויות שנהא ואלימות שהתרחשו בקמפוסים מפרוץ המלחמה, וכ־58% טוענים כי הם אינם מקבלים תמיכה מהקולג' או האוניברסיטה שבהם הם לומדים.¹ סטודנטים נשאלו בסקר עד כמה הם חשים בטוחים מבחינה פיזית, ותשובותיהם הושוו לסקר שקדם למתקפה. בעוד שבסקר הקודם השיבו 67% כי הם חשים בטוחים מאוד או לחלוטין, בסקר העדכני צנח הנתון ל־45% בלבד. נתון מדאיג אף יותר עולה מן התשובות לשאלה עד כמה הם מרגישים בטוחים מבחינה רגשית בקמפוס. בעוד שבסקר שקדם למתקפה השיבו 66% כי הם חשים בטוחים מאוד או לגמרי מבחינה רגשית, לאחר המתקפה צנח נתון זה ל־32% בלבד.² ניתן ללמוד מכך על ערעור משמעותי בתחושת הביטחון הרגשי של הסטודנט היהודי בקמפוס. האיגוד האירופי של הסטודנטים היהודים (EJUS), שנוסד בצרפת בשנת 1978, פרסם בעקבות המלחמה דוח שהתמקד בעליית האנטישמיות לאחר הטבח. מפרוץ המלחמה ועד אמצע ינואר 2024 התקבלו באיגוד 113 תלונות מ־66 אוניברסיטאות ב־14 מדינות באירופה. 19% מהן היו על הרס וונדליזם; 28% על עידוד לאלימות, הפליה והדרה; 19% על בריונות ברשת והטרדות מקוונות; ו־33% על הטרדות מילוליות, השמצות ואלימות פיזית.³ השימוע שנעשה בדצמבר האחרון בקונגרס האמריקאי לנשיאות האוניברסיטאות פנסילוניה, MIT והרווארד – שבו התקשו הנשיאות, במופע מחריד של אנטישמיות, לגנות טבח של יהודים – היה הביטוי המובהק ביותר לשפל העמוק שאליו הגיעה האקדמיה האמריקאית ולשוקת השבורה שיהדות ארצות־הברית ניצבת בפניה בכל הנוגע ביכולתה להשתלב במרחב האמריקאי, ובעיקר הדגיש את משבר הזהות של יהדות ארצות־הברית ואת הסכנה המיידית האורבת לה.

אולם מבעד לחושך, לרוע ולכאב מתגלה גם אפשרות לשינוי. ”מה שאני רואה כיום”, אומר ד”ר ליאל ליבוביץ – עיתונאי, סופר ועורך בכתב־העת היהודי־האמריקאי TABLET, ”זה הרבה מאוד אופטימיות, שהולדתה בטרגדיה. אני חושב שמה שקרה לנו, לישראלים וליהודי ארה”ב כאחד, בבוקר של ה־7 באוקטובר, זה תהליך של התעוררות אמיתית ורצינית. הייתי השבוע בכנס שערך מגזין יהודי מוכר מאוד על אנטישמיות בהוליווד, כנס שתוכנן חודשים ארוכים לפני הרגע הנוכחי. היו שם האנשים הכי ליברלים ונאורים לכאורה, האנשים שהכי חשבו שהם חלק מהמיינסטרים האמריקני והליברלי, ופתאום

**"יש רעב עמוק
למציאת זהות,
למשהו אמיתי,
מזין. אנשים
מנסים למצוא
משהו שאפשר
להתחבר
אליו, שיעניק
להם תחושת
השתייכות ובית."**

הם קמים ואומרים 'כל החברים שלנו עצבו אותנו'. את חמש השנים האחרונות בילינו בלהיות בני ברית טובים ל'בלאק לייבס מאטר', שותפים ותומכים בכל הסוגיות הפרוגרסיביות הכי נכונות. והנה עכשיו, כששוחטים אותנו, לא רק שהאנשים האלה סוברים פיותיהם ולא עומדים לצידנו, הם עומדים לצד אויבינו ואומרים 'טוב, שוחטים אתכם בגלל שאתם איבשהו עדיין כובשים את עזה', למרות שעזבתם ב-2005. זה תהליך חד של התעוררות פתאומית כואבת. והאנשים האלה עכשיו באים ואומרים 'טוב, מה אנחנו עושים'. והתשובה היחידה שאני חושב שכולם מתחברים אליה, אף שהיא נשמעת תחילה כתשובה כל כך קלושה ורפה נוכח הזוועות שראינו, אבל כשאתה עוצר רגע לחשוב עליה היא כל כך נכונה וכל כך אמיתית – התשובה היחידה שמהדהדת היא 'אנחנו חוזרים ומדגישים את היהדות שלנו. הדבר היחיד שאנחנו יכולים לעשות, זה לעשות היום דבר אחד יהודי יותר משעשינו אתמול'".⁴

יש רעב עמוק למציאת זהות, למשהו אמיתי, מזין. אנשים מנסים למצוא משהו שאפשר להתחבר אליו, שיעניק להם תחושת השתייכות ובית. בין היתר יש הבנה שהחלופה של "פוליטיקת הזהויות" והאנטישמיות נהפכו לבלתי־אפשריות. זו עת רצון, יש הזדמנות באוויר, קיים צמא לשורשיות. יש צורך לגדל דור חדש שאינו מתבלבל בעניין הזהות שלו והחיבור שלו לעם היהודי ולישראל. כעת יתחילו שינויים גדולים בארצות־הברית, בעיקר סביב הדור הצעיר. נראה שינוי בין־דורי משמעותי, בפרט אם נשווה את העמדות של הצעירים מול דור ההורים או הסבים. אט־אט גם הורים וגם ילדיהם ישנו את דעותיהם לגבי המשך הלימודים באוניברסיטאות בארצות־הברית. הרעיון של לימודי תואר בישראל יתחיל לחלחל. כעת, כאשר הנטען בנייר מדיניות זה כבר זועק מכל עבר, הגיע הזמן לממש את התוכנית המוצעת בו, ו"לחבר מחדש" את יהדות התפוצות לישראל.

א. הצגת הבעיה: ארצות־הברית כמקרה־מבחן

**”ניכר כי יהדות
ארצות־הברית,
וביתר שאת הדור
הצעיר שלה,
מצויים במשבר
זהות עמוק, אשר
משפיע, בין היתר,
גם על יחסם
למדינת־ישראל.”**

ניכר כי יהדות ארצות־הברית, וביתר שאת הדור הצעיר שלה, מצויים במשבר זהות עמוק, אשר משפיע, בין היתר, גם על יחסם למדינת־ישראל. למעשה, ניתן להגדיר זאת כמשבר זהות כפול: זהות אמריקאית וזהות יהודית, שהיו ברורות והתיישבו זו עם זו בעיני האבות המייסדים של יהדות ארצות־הברית, נהיו מעורפלות ואף מתנגשות. ערעור הזהות היהודית מתרחש כבר שנים רבות, ממש מראשית היווצרותה של יהדות ארצות־הברית, אך נראה כי קצב הערעור הואץ בשני העשורים האחרונים. משבר הזהות הפנים־אמריקאי צעיר ממשבר הזהות היהודית, ומציב את יהדות ארצות־הברית בפני הגדרה מחדש גם ביחסה למדינת־ישראל ולציונות.

התרחקות של צעירים יהודים מיהדות, מציונות וממדינת־ישראל יוצרת מורכבות בכמה רמות. הדור המנותק, אשר חלקים קטנים ממנו אף נהיים עוינים כלפי ישראל, האנטישמיות הגואה ודפוסי ההצבעה בבחירות בארצות־הברית הופכים את רתימתה של יהדות ארצות־הברית לטובת אינטרסים ישראליים למשימה קשה מאוד. ככל שהעוינות כלפי סטודנטים יהודים בקמפוסים הולכת וגדלה – לצד התעוררותה המאוחרת של ההנהגה היהודית, אשר לא השכילה להעמיד מענה בדמות קואליציה של כלל הארגונים שתדבר בקול אחיד, תקיף וזקוף־קומה ותוכל להתמודד מול המתקפות הללו ביעילות – הסטודנטים היהודים נאלצים לחשב מסלול מחדש. קיים אצלם חוסר רצון להזהות עם ישראל, שבבסיסו יש בורות רבה לגבי ישראל וגם לא מעט פחד ממשי מהתנכלויות מצד סטודנטים ואף מצד מרצים. פה ושם נרשמת עמידה של זקיפות־קומה יהודית,

”התרחקות של צעירים יהודים מיהדות, מציונות וממדינת־ישראל יוצרת מורכבות בכמה רמות.”

אך לצד ההתפעלות מהעשייה של אותם סטודנטים ומנקיטת העמדה שלהם, מדובר במיעוט כמעט זניח, אשר לא באמת מצליח להתבלט, ובוודאי אינו מצליח ליצור שינוי משמעותי. עיקר השיח לגבי ישראל, בקרב יהודים כמו בקרב אלה שאינם יהודים, עוסק בביקורת קשה על המדיניות הישראלית, וככל שזו הולכת לכיוון הצד השמרני, הימני, של המפה הפוליטית, הביקורת והריחוק נעשים עזים ועמוקים יותר.

תפיסת הזהות של הסטודנטים היהודים כיום מתנגשת בטענה שהם לבנים. למעשה, תיוגם כלבנים הופך אותם לקבוצת הרוב הפריויליגי, באופן שמאפשר להוציא אותם מקטגוריית המיעוט ולהעמידם על המוקד. מצב זה יוצר סיטואציה מורכבת לסטודנטים היהודים, שחלקם בוחרים עקב כך להיפרד מהזהות היהודית שלהם, וחלקם אף מאמצים את העמדה הלעומתית כלפי ישראל. כך טוענת ד”ר אילנה הורביץ, סוציולוגית שחוקרת את יהדות ארצות־הברית:

80 אחוז מהיהודים מזהים את עצמם כליברלים, והם נתפסים כלבנים. הם נראים לבנים ופעמים רבות גם מזהים את עצמם כלבנים. לכן הם נתפסים כחלק מהמעמד הגבוה השולט בארה”ב. לכן קשה להם יותר להשלים עם החלקים האחרים שבהם הם מדוכאים. בפרט אם אחרים לא רואים אותם כמי שנתונים תחת דיכוי כלשהו.

אנחנו יודעים כמה אנחנו חברתיים כבני אדם וכמה אנחנו מגלמים את מה שהסביבה מצפה מאיתנו. העובדה שרוב היהודים בארה”ב הם אשכנזים מייצרת חוסר ביטחון שמחייב אותם להחצין כמה אכפת להם מהדיכוי של מיעוטים לא לבנים.⁵

על העדר העיסוק בזהות באוניברסיטאות, אשר מוביל לניכור כלפי היהדות, יש להוסיף היבט משמעותי בריחוק מהיהדות ומישראל – ההיבט הכלכלי. תופעת ההתרחקות מתחילה עוד קודם לאוניברסיטה. החינוך היהודי בארצות־הברית נהיה יקר ביותר, ופחות ופחות ילדים הולכים לבתי־ספר יהודיים בשל חוסר יכולת של המשפחה לעמוד בעלות הגבוהה הכרוכה בכך. הדבר מוביל לכך שאין שום עוגן יהודי ששומר על זהותם, ואת רוב העבודה עושים ההורים (והסבים)

”נדרשת חשיבה שונה מזו המקובלת כיום בקרב הקהילה היהודית.”

והסבות) – אלה מהם שיודעים איך לעשות זאת – עם הילדים בבית. יתר על כן, לדבריה של ד”ר הורביץ, ”את הצעירים היהודים כיום מעניין לא רק מה שהורים או הקהילה היהודית מסמנת עבורם כנכון, אלא גם מה [ש]האקלים החברתי הליברלי הכללי מסמן עבורם. מה מצופה מהם על בסיס סט רחב הרבה יותר של תביעות חברתיות, שבאות לידי ביטוי בין השאר סביב המעגלים החברתיים שלהם עם האוכלוסייה שאינה יהודית”.⁶ העניין בא לידי ביטוי באופן מובהק בתשובות שהם נותנים לגבי סדר העדיפויות שלהם. כך, מדוח של ד”ר איתן הרש (שהוכן עבור קרן ג’ים ג’וזף) עולה כי עבודה מספקת וטיולים הם הדברים המשמעותיים שהצעירים היהודים רוצים לעשות אחרי הלימודים בקולג’, ורק בתחתית הרשימה מצויה מעורבות בלמידה של תכנים יהודיים או בארגונים יהודיים.⁷

מכאן נובעת מסקנה חשובה שיש חוסר הולך וגדל במקורות מידע שיוכלו לשרת את הסטודנטים היהודים בגיבוש זהותם. פעילות בכיוון זה נעשית עליידי ארגון ”הלל”.⁸ ארגון זה נרתע לא פעם מהזדהות פומבית עם ישראל ומשימוש בסממנים ציוניים, אם מחשש שהוא יהווה מוקד למתקפות אנטישמיות, ואם מפני שסממנים אלו הרחיקו סטודנטים יהודים שחששו או לא רצו להיות מזוהים עם ישראל. יתרה מזו, גם סטודנטים המגיעים לקולג’ עם מטען יהודי משמעותי יותר, מתוקף היותם אורתודוקסים או דור שני למהגרים מישראל, עומדים בפעם הראשונה בחייהם בזכות עצמם וללא מסגרת תומכת יהודית, לא כל שכן ישראלית. לכן נדרשת חשיבה שונה מזו המקובלת כיום בקרב הקהילה היהודית. עיקר המשאבים לחינוך יהודי וישראלי צריכים להתחלק בין גיל התיכון, שם התלמיד נדרש לקבל בסיס יציב לזהותו היהודית כשהוא ”עטוף” בקהילה יהודית שומרת, לבין תקופת הקולג’, שם הוא נשאר לבד לגמרי מול גורמים אנטי־ישראליים ואנטי־יהודיים, שמצויים שם לרוב ואשר מספרם רק הולך וגדל.

1. רקע כללי

מעולם לא חדלנו מלהיות עם, גם לאחר שחרבה ממלכתנו והוגלינו מארצנו, וכל אשר עוד יבוא עלינו לא ימגר את צביונו היהודי.⁹

הציונות המליצה על עצמה כמגן הגדול נגד התבוללות... התבוללות, כפי שאני מבין אותה, היא אובדן הזהות או תהליך ההתפוררות המתבטאים בדרגות שונות של התנגדות לכל מחשבה יהודית וחוסר נאמנות להיסטוריה של עם ישראל ולשליחותו... סוג זה של התבוללות הוא שמפחיד אותי ביותר, אפילו יותר מפוגרומים.¹⁰

מן הדברים המצוטטים לעיל משתקף בבירור כי הן פרץ סמולנסקין, ממנהיגי "חיבת ציון", ממקום מושבו באירופה, והן הרב סולומון שכטר, ממנהיגי הקהילה היהודית, ממקום מושבו בארצות-הברית כמהגר יהודי, הבינו כי חיבור לציונות, לזהות יהודית וללאומיות יהודית יצילו את העם היהודי מכליה. על-אף מחלוקות אידאולוגיות עמוקות, עסקה יהדות התפוצות בסוגיות הללו מאז ומעולם, ושמה אותן לנגד עיניה. תמונתו המפורסמת של הרב אברהם יהושע הָשֶׁל לציודו של מרטין לותר קינג, בצעדה מקלמה למונטגומרי שנערכה ב-21 במרץ 1965 למען שוויון זכויות לשחורים בארצות-הברית, מעבר להיותה מפגן של סולידריות בין-דתית ובין-אתנית, נהפכה לסמל בעיני רבים מיהודי ארצות-הברית לאחדות הגורל של מיעוטים בארצות-הברית, ובעיקר שיקפה קריאה לאוניוורסליות ליברלית ולהגדרה עצמית חדשה שהמכון העיקרי שלה הוא ערך החירות, המשותף ליהדות ולנצרות. החיבור הזה מאיין את הזהות היהודית הפרטיקולרית, ובורא אותה כחלק בלתי-נפרד מזהות חדשה, אמריקאית-אוניוורסלית. כך, לאורך עשרות השנים האחרונות הלכה והתגבשה לה זהות יהודית-אמריקאית-אוניוורסלית, אשר בשונה מכוונתו של הרב הָשֶׁל ומהלכות חייו, המחויבות הדתית שבה מתעמעמת והיבט האתני שלה מושקע. מהמרכיב היהודי בזהותו של היהודי האמריקאי נשאר רק המרכיב הדתי, אבל כזה שאין לו כמעט דרישות הלכתיות מעשיות, אלא מחויב בעיקר לאתוס האוניוורסלי של "תיקון עולם", ולכן מאפשר את ההשתלבות בחיי החברה האמריקאיים באופן מיטבי.

"לאורך עשרות השנים האחרונות הלכה והתגבשה לה זהות יהודית-אמריקאית-אוניוורסלית."

"מהמרכיב היהודי בזהותו של היהודי האמריקאי נשאר רק המרכיב הדתי, אבל כזה שאין לו כמעט דרישות הלכתיות מעשיות, אלא מחויב בעיקר לאתוס האוניוורסלי של "תיקון עולם", ולכן מאפשר את ההשתלבות בחיי החברה האמריקאיים באופן מיטבי."

**”נייר מדיניות זה
מתמקד ביהדות
ארצות־הברית
כמקרה־מבחן, שכן
הקהילה היהודית
בארצות־הברית
היא הגדולה
והמשפיעה ביותר
מבין הקהילות
החיות מחוץ
לגבולותיה של
מדינת־ישראל.”**

פועלו של הרב קשל הוא רק דוגמה אחת מני רבות לפעילותם של מנהיגים יהודים אמריקאים רבים, שהובילה לקשר הכמעט־סימביוטי שנוצר במהלך המאה העשרים בין יהדות ארצות־הברית לבין העם האמריקאי. חשוב לציין כי גם מקומן של נשים מנהיגות רבות לא נפקד. במהלך המאה העשרים, עם התעוררות השיח על מעמד הנשים, התבלטו נשים יהודיות בקרב יהדות ארצות־הברית. הן פעלו במסגרות שונות ומגוונות – בארגוני נשים, בגופים פילנתרופיים, במערכת החינוך, בקהילותיהן, ובמיוחד בקרב האוכלוסיות החלשות. הן גיבשו את הקהילה סביב המאבקים החברתיים, והיוו מקור לגאווה בקהילה היהודית באמריקה. נשים כגון הנרייטה סאלד, חנה סולומון וריי פרנק האירו את הדרך, ואחריהן הגיעו עוד נשים רבות וטובות. גם מקומה של מדינת־ישראל לא נפקד ממאבקן ומתרומתן. הן פעלו כדי לקדם את מדינת־ישראל, במיוחד בתחומים של רווחה, ילדים וזכויות נשים. טביעת־האצבע שלהן מצויה ביסודותיה של מדינת־ישראל.

לשיתוף־הפעולה ואף לזהות המשותפת של רבים מיהודי ארצות־הברית עם ישראל היה מקום מרכזי בפועלם של המנהיגים שהזכרתי, ואף של הקהילה כולה. אולם משנות השבעים של המאה הקודמת, וביתר שאת בשני העשורים האחרונים, מתרחשת התרחקות רעיונית וזהותית של יהדות התפוצות, בעיקר בקרב הדור הצעיר, ממדינת־ישראל ומהציונות. נייר מדיניות זה מבקש להתמודד עם מציאות זו, להתחקות אחר שורשיה, להציג את תמונת המצב העדכנית תוך בחינת אופייה והשלכותיה על מדינת־ישראל ועתידה, ולהציע אופן פעולה שיתמודד עם סוגיה זו באמצעות תוכנית לתואר אקדמי שתיפתח באוניברסיטאות בישראל ותיועד לצעירים יהודים בגילאי קולג'. נייר מדיניות זה מתמקד ביהדות ארצות־הברית כמקרה־מבחן, שכן הקהילה היהודית בארצות־הברית היא הגדולה והמשפיעה ביותר מבין הקהילות החיות מחוץ לגבולותיה של מדינת־ישראל. עם זאת, בעתיד תוצע התוכנית לכל הצעירים בתפוצות שיחפצו בה.

להלן יתואר הלך־ההרוח העדכני השורר בקרב הציבור היהודי. יוצג כיצד הדור הצעיר מתרחק מדור ההורים, ואף ”בועט” בחינוך שקיבל מבית ומתנתק מהציונות ומהיהדות, שנתפסות כמסכנות את קיומה של הקהילה היהודית, באופן שדוחק חלק מאותם צעירים – אם כי מיעוט מהם – עד לכדי הזדהות עם ארגונים אנטי־ציוניים. עוד נציג כיצד המצב בקמפוסים כיום ובפרט האנטישמיות הגואה אינם מאפשרים לסטודנטים להמשיך להזדהות כיהודים ולהביע את דעותיהם ברחבי הקמפוסים, אשר נעשים בטוחים פחות ופחות עבור הצעיר היהודי.

"לאורך כל שנות קיומה של מדינת- ישראל, ואף עוד קודם לכן, מראשית ימיה של הציונות המודרנית, מקיימת יהדות התפוצות קשר בעצימות משתנה עם היישוב היהודי בארץ-ישראל ועם מדינת-ישראל."

כדי להתמודד עם התופעות האמורות תוצג תוכנית עבודה הכוללת לימודים לתואר אקדמי בישראל, בעלות מופחתת בהשוואה לארצות-הברית, תוך ליווי צמוד של תוכנית ערכית-זהותית לחיבור עם המקורות היהודיים והציוניים. כל זאת כדי לחבר מחדש את צעירי יהדות התפוצות לישראל, לשם חיזוק ושימור של רוח היהדות והאוכלוסייה היהודית בתפוצות כעתודת הון אנושי חשובה לעם היהודי, למדינת-ישראל ולציונות.

2. רקע היסטורי: השתלבות האוכלוסייה היהודית בארצות-הברית

לאורך כל שנות קיומה של מדינת-ישראל, ואף עוד קודם לכן, מראשית ימיה של הציונות המודרנית, מקיימת יהדות התפוצות קשר בעצימות משתנה עם היישוב היהודי בארץ-ישראל ועם מדינת-ישראל, אשר שימשה למן הקמתה חוף מבטחים פיזי ורעיוני לעם היהודי – הבטחה תנ"כית שעברה גלגולים וגלויות עד שלבשה את צורתה העדכנית, המודרנית, הלאומית, הציונית. לצד מיליוני היהודים שעלו לישראל במאה השנים האחרונות היו גם רבים שהיגרו למקומות אחרים. אולם גם מי שבחר להקים את ביתו בנכר חש מחובר לארץ בחוט של זהות יהודית, אם מבחירה ואם בכפייה על-ידי אלה שלאורך הדורות קמו עליו לכלותו. בין השנים 1880 ל-1920 בחרה רוב האוכלוסייה היהודית שהיגרה ממזרח אירופה – כשני מיליון איש – לעבור לאמריקה. לארץ-ישראל הגיעו בשנים הללו קצת יותר ממאה אלף איש, כך שהרעיון הציוני העסיק את קהילת המהגרים הגדולה הזו הרבה לפני שמדינת-ישראל קמה. הוא אִתגר את האידאולוגיה של יהדות אמריקה והכביד על מנהיגיה, שלא רצו להיקלע לקונפליקט בין נאמנות לארץ המובטחת לבין נאמנות ל"גולדע מדינע".

הקהילה היהודית הגדולה ביותר מחוץ לגבולות ישראל היא יהדות ארצות-הברית. אופן התפתחותה התעצב מתוך קשר יהודי וקשר אמריקאי כאחד, אשר נשזרו זה בזה בתהליך של השפעות-גומלין, ריקוד טנגו עדין של רצון להיות "יהודי טוב" ובו-בזמן גם "אמריקאי טוב", על כל המשתמע מכך. מצד אחד, המסורת היהודית שזורה בהשתלבותם של היהודים ובאופן שבו הם הציגו את עצמם לפני האמריקאיות. אולם מצד אחר, יוזמה ומעורבות במישור האזרחי והארצי אפיינו את התנהלותם. תהליך זה משך אותם למעשה מהאופי הקהילתי שאותו נשאו בגולה, ומרחק תרבותי ורעיוני הלך

ונפער בין העבר להווה. אין להסיק מכך שהמהגרים היהודים קיבלו את התרבות שאליה הגיעו כמות שהיא ואימצו אותה באופן מלא, אבל הם ראו בה משהו שאפשר לתת בו סימנים משלהם וכך לשלב בחייהם ולהשתלב בו. בחינת גבולותיה של היהדות נועדה לאפשר לזהות האמריקאית ולזו היהודית להתקיים במקביל.

יהודים ראשונים הגיעו למזח בניו־אמסטרדם שבאמריקה בשנת 1654, ובעקבותיהם הגיעו אחרים, שהקימו שלוחות של קהילותיהם באמסטרדם, בלונדון ובערים נוספות. הם נטו לא להתבלט, וריכזו את חייהם סביב בית־הכנסת, תוך הפגנת כבוד למורשת הכתובה. הם הקפידו על כשרות ושמרו על השבת כמיטב יכולתם, וילדיהם קיבלו חינוך יהודי.¹¹ ההגירה הגדולה של יהודים לאמריקה, שהחלה בשנת 1820 ונמשכה כמאה שנה, התחלקה לשני גלי הגירה מרכזיים: בגל הראשון, שנמשך משנת 1820 עד שנת 1880, הגיעו רבע מיליון יהודים מאזורים שהושפעו מהתרבות הגרמנית, כגון הונגריה, בוהמיה, אוסטריה ומורביה; ובגל השני, משנת 1880 עד שנת 1924, הגיעו כ־2.5 מיליון יהודים, רובם יוצאי רוסיה הצארית.¹² בשנות השישים והשבעים של המאה התשע־עשרה קיבלה התנועה הרפורמית צורה מוסדית, ומשנות התשעים של אותה מאה פעלה גם היהדות האורתודוקסית לשמר את דרכיה.¹³ לאלה וגם לאלה קסמה הזהות הלאומית האמריקאית, שהתבססה על ריבוי אתני ורעיוני שיצר זהות אזרחית מאחדת בארץ האפשרויות הבלתי־נגמרות. גם אם היו חיכוכים, מתחים ואי־הסכמות, לפחות את סכנת האנטישמיות האירופית הם הותירו מאחור – כך חשבו המהגרים החדשים. אולם אמריקה לא הייתה נקייה מאנטישמיות. זו אומנם לא קיבלה ביטוי פוליטי ישיר, כפי שקרה באירופה, אך החלטות מדיניות שעסקו במכסות הגירה וכן במכסות במכללות, באוניברסיטאות, בבתי־חולים ובמשרדי עורכי־דין הגבילו בתחילת הדרך – ובמקרים מסוימים אף מנעו כליל – את כניסתם של יהודים, והיוו תזכורת למעמד המעורער.¹⁴

בשנת 2022 התכנס צוות בדיקה מיוחד כדי לבדוק אם בתחילת שנות החמישים של המאה הקודמת ניסתה אוניברסיטת סטנפורד למנוע את קבלתם של סטודנטים יהודים. ממצאי הבדיקה היו חד־משמעיים – באוניברסיטת סטנפורד אכן התקיימה אז הפליה מכוונת. הממצאים שפורסמו חשפו עדויות לכך שבעשור של שנות החמישים נהגו חברי הנהלת האוניברסיטה להוליד שולל הורים למועמדים, בוגרי אוניברסיטה ואף תורמים כל אימת שעלה חשד

**”ככל שחלפו
השנים ומעמד
בחברה
האמריקאית הלך
והתבסס, נהפכו
היהודים ממהגרים
לאוכלוסייה של
אמריקאים יהודים
ילידים. הצורך
בהשתלבות
שם את שאלת
הציונות במוקד
הדיון של
קהילה זו, והפך
אותה לשאלה
כבדת-משקל
שמלווה את
יהדות ארצות-
הברית מראשית
התהוותה.”**

למעשים מסוג זה. עוד נחשף כי בשנת 1953 שיתף מנהל הקבלה לסטנפורד, ריקספורד סניידר, את עוזר נשיא האוניברסיטה, פרדריק גלובר, בנוגע למאמציו למנוע את קבלתם של יהודים למוסד. סניידר רצה למצוא דרך להתעלם מהמדיניות המוצהרת, אשר לא נתנה משקל לגזע, אלא רק למסוגלות. גלובר היה שותף לדעתו של סניידר בנוגע ליהודים, ובמסמך מפליל הוא פירט אילו תיכונים בלוס־אנג'לס הדאיגו את סניידר במיוחד – תיכון בוורלי הילס ותיכון פיירפקס, שבהם שיעור התלמידים היהודים היה גבוה ביותר.¹⁵

עדות זו מחזקת את הטענה כי מאחורי הקלעים נעשו מאמצים להגביל את השתלבותם של יהודים במוסדות להשכלה גבוהה – תופעה שהובילה לכך שחלקם בחרו להסתיר את זהותם היהודית וחלקם נדחפו כליל אל מחוץ למעגל הזהות היהודית. אך למרות כל זאת מצאה הקהילה היהודית דרכים להשתלב, וביתר שאת בהמשך, כאשר המגבלות הללו הלכו ונעלמו, מה שאפשר ניידות חברתית וגישה למוקדי כוח והשפעה בתחומים רבים.

ככל שחלפו השנים ומעמדם בחברה האמריקאית הלך והתבסס, נהפכו היהודים ממהגרים לאוכלוסייה של אמריקאים יהודים ילידים. הצורך בהשתלבות שם את שאלת הציונות במוקד הדיון של קהילה זו, והפך אותה לשאלה כבדת־משקל שמלווה את יהדות ארצות־הברית מראשית התהוותה. ההנהגה היהודית, על הוגיה ומנהיגיה, עסקה בה רבות, מפני שבמידה מסוימת היא קראה תיגר על הרצון להזדהות עם המדינה שקיבלה אותם באופן שבו שום מדינה אירופית לא קיבלה, ולכן הציפה את הטענה בדבר הנאמנות הכפולה, שלפיה אין אפשרות להיות פטריוט אמריקאי ובו־בזמן פטריוט ישראלי, כלומר, תומך בציונות. הזרמים השונים נעו בין התנגדות לתמיכה. הציונות, כתנועה פוליטית באמריקה בסוף המאה התשע־עשרה, עוררה פולמוס רב הן בקרב הדתיים ביותר, שראו בה ביטוי לכפירה, שכן רק אלוקים הוא שישיב את עמו לארצו במועד שהוא ימצא לנכון, והן בקרב חברי התנועה הרפורמית, שהיו מוכנים לערוך פשרות רבות במישור הדתי כדי להתאים את עצמם לחיים באמריקה. הראשונים חששו שהקריאה בעד מולדת אחרת תערער את אמונתם היהודית, והאחרונים חששו שהיא תערער את אחיזתם באמריקה.

**”שלושת העשורים
האחרונים של
המאה העשרים
סימלו שילוב
של ביטחון
והצלחה בכלכלה
ובתחומים שהיו
חסומים בעבר
בפני היהודים.”**

מבנה הקהילות במזרח אירופה לא שרד במעבר לאמריקה, ושותפות הגורל סביב האנטישמיות, שאיחדה את היהודים באירופה, נהפכה לזיכרון רחוק. ערב מלחמת־העולם השנייה כבר היו רוב היהודים בארצות־הברית ילידי המקום, והזיקה לאירופה האנטישמית נותקה.¹⁶ כך התעצבה לה הקהילה דרך ויכוחים עזים על מנהגים יהודיים וקריאת־תיגר על המסורת. כל צד היה משוכנע שהוא מחזיק בגרסה הטובה ביותר של היהדות, ושאל לאחד את כל יהודי אמריקה תחת הנהגה אחת. בפועל עברו הקהילות תהליך של התמסדות, אך דווקא הפיצול המתמיד והחשיבה היהודית מחוץ לקופסה הובילו לכך שכל הפלגים קיבלו ייצוג.¹⁷

משנות העשרים עד סוף שנות החמישים של המאה העשרים הונהגה עדיין מכסה שהגבילה את שיעור הסטודנטים היהודים במוסדות האקדמיים ל־10%, כדי לא להרתיע סטודנטים נוצרים. על השינוי לחיוב שחל במכסות ניתן ללמוד מהכותרת שהופיעה בשנת 1967 ב־JTA DAILY NEWS BULLETIN, שבישרה כי ”דלתות האוניברסיטאות של ליגת הקיסוס פתוחות לרווחה עבור סטודנטים יהודים”. מן הכותרת ניתן להבין בטעות כי הדת היוותה תבחין בקבלה למוסד, אך מגוף הדיווח עולה כי למעשה שיקולים אחרים הובילו למצב. הנתונים שהוצגו בכתבה נלקחו מסקר שנערך באותה שנה ב־New York Times, שלפיו 40% מהסטודנטים שלמדו באוניברסיטת קולומביה ובאוניברסיטת פנסילוניה הם יהודים, בעוד הנתון המקביל בהרווארד, בייל ובקורנל נע בין 20% ל־25%. הסקר בחן אך ורק את הרקע הלימודי של הסטודנט, כלומר את הישגיו הלימודיים ואת המוסדות שבהם למד, והתעלם מאזור גאוגרפי או מזהות דתית. מהנתונים שנאספו עלה כי עיקר הסטודנטים היהודים שצלחו את מבחני הקבלה הגיעו ממערכת החינוך הציבורית (ה־public schools), ובמיוחד משני תיכונים – ה־Erasmus Hall בברוקלין ובית־הספר למדעים בברונקס.¹⁸

אמריקה של שלהי המאה העשרים כבר הייתה סובלנית יותר להבדלים חיצוניים בין בני דתות שונות. הצורך לאחוז היטב בהתבדלות כתגובת־נגד על רדיפות ופוגרומים נראה כמעט מנותק מהמציאות. שלושת העשורים האחרונים של המאה העשרים סימלו שילוב של ביטחון והצלחה בכלכלה ובתחומים שהיו חסומים בעבר בפני היהודים. אוניברסיטאות אשר הטילו בעבר מכסות על קבלת סטודנטים יהודים קלטו כעת אנשי סגל יהודים שלימדו בכל המוסדות ובכל תחום, ויהודים אף מונו לנשיאי אוניברסיטאות. גם קורסי היהדות פרחו, וקורסים בנושאי יידיש, תלמוד ותולדות ישראל הוצעו לכלל הסטודנטים.

"מגמת ההשתלבות של יהודי

**ארצות-הברית
באוניברסיטאות,
אשר הולכת
ונשחקת בשנים
האחרונות, מסמנת
מגמה מדאיגה
של חזרה לימים
שבהם יהודים
הודרו ממוסדות
להשכלה גבוהה."**

3. שינוי מגמת ההשתלבות ובעיית האנטישמיות

מגמת ההשתלבות של יהודי ארצות-הברית באוניברסיטאות, אשר הולכת ונשחקת בשנים האחרונות, מסמנת מגמה מדאיגה של חזרה לימים שבהם יהודים הודרו ממוסדות להשכלה גבוהה. "יש מדיניות גלויה ויש מדיניות אנטישמית סמויה. יש הוכחות, ויש מי שמנטר את זה. לא כל כך מדברים על זה", אמרה בריאיון עיתונאי שירה רודרמן, העומדת בראש קרן משפחת רודרמן, העוסקת ביחסי ישראל עם יהדות ארצות-הברית.¹⁹

אך סימנים למגמה זו היה אפשר למצוא כבר בשנת 2020, בסקר שנערך באוניברסיטות הרווארד וייל, המראה כי אחוז התלמידים היהודים באוניברסיטאות הנחשבות ביותר בארצות-הברית – "ליגת הקיסוס" – צנח לשפל חסר תקדים, ועומד כיום על כ-7% במוצא, לעומת 20% בתחילת שנות האלפיים. מדובר באחוז נמוך יותר מאשר בתקופות חשובות בהיסטוריה של המוסדות הללו. ההגבלות כיום אינן נובעות מהחלטת ממשל, אלא מנסיבות חברתיות-תרבותיות שהתפתחו בשנים האחרונות במדינות המערב. מן הסקר ונספחיו ניתן ללמוד על המגמה הזו, ובעיקר על הסיבות לה. אם בפרק הקודם הבאנו עדות לכך שליגת הקיסוס שמה את נושא המצוינות הלימודית במקום גבוה בסדרי העדיפויות שלה, ולכן מספרם של הסטודנטים היהודים עלה בצורה דרמטית, בשנת 2020 היא כבר עסוקה בפירוק הסדר הישן, האחוות – מועדונים אשר קיימים במוסדות להשכלה גבוהה בכלל ובליגת הקיסוס בפרט מיום הקמתם, ומהווים חלק מהותי מהחוויה הסטודנטאלית, מהמסורת האמריקאית ומהתרבות האמריקאית. בניסיון לאלץ את האחוות לאמץ מדיניות של ניטרליות מגדרית, האוניברסיטאות מיישמות החלטה משנת 2016 ונוקטות מדיניות של ענישה כלפי חברי אחוות חד-מגדריות. כך, הם מונעים מהם את האפשרות לשאת בתפקידים מרכזיים באוניברסיטה, כגון קפטנים בנבחרות ספורט או ראשי ארגונים חברתיים מובילים באוניברסיטה, וכן את האפשרות להגיש בקשות למלגות-היוקרה "רודס" ו"מרשל". ההחלטה גררה התנגדות של חלק מהסטודנטים, והסוקרים הסבירו את ההתנגדות באופן שמעיד על תפיסת-עולם שלהם: "סטודנטים שנה א לבנים וממעמד חברתי-כלכלי גבוה צפויים ליטול חלק באחוות הללו, ולכן גם ייטו בסבירות גבוהה להתנגד לסנקציות אלו לעומת חבריהם שאינם נמנים עם הקבוצה הזו".²⁰

**"שיח הזהויות
 הוא שיח פוליטי-
 תרבותי העוסק
 בפריווילגיות
 והגמוניות
 בחברה. השיח
 מתמקד בזהות של
 קבוצות ומקטלג
 אותן למדכאים
 ומדוכאים, תוך
 שהוא מציב
 צעירים יהודים
 בפני אתגר נוסף
 בכל הנוגע בתפיסת
 הזהות שלהם."**

**"כהמשך התפתחותי
 לשיח הזהויות
 הופיעה תנועת
 ה־Woke ('נעורות'),
 המקדשת תקינות
 פוליטית במסווה
 של מלחמה למען
 צדק חברתי,
 מגדרי וכלכלי,
 ומעל הכל עוסקת
 בשאלת הגזע."**

שיח הזהויות הוא שיח פוליטי-תרבותי העוסק בפריווילגיות והגמוניות בחברה. השיח מתמקד בזהות של קבוצות ומקטלג אותן למדכאים ומדוכאים, תוך שהוא מציב צעירים יהודים בפני אתגר נוסף בכל הנוגע בתפיסת הזהות שלהם, במיוחד לנוכח הטענה שהם לבנים – טענה שרבים מהם מאמצים אף שהיא אינה נכונה לגביהם. מאחר שהפוליטיקה עוסקת במדכאים ומדוכאים, ההחלטה לתייגם כלבנים אינה תמימה, אלא נועדה להוציא אותם מהקטגוריה של מיעוטים, שהם בהכרח מוחלשים וקורבנות של דיכוי אשר זוכים בהגנה אוטומטית. היהודים, לפי הפוליטיקה הזו, משויכים לאדם הלבן המדכא. לגבי הסטודנטים היהודים נוצרת שוב מציאות מורכבת, שהשלכותיה קשות. בתגובותיהם עליה הם מתחלקים לקבוצות: אלה שעומדים על דעתם למרות האווירה הרעילה, שהם גם הקבוצה שמשלמת מחיר מידי גבוה יותר; אלה שמעדיפים להימנע מלהחצין את יהדותם; אלה שמוותרים על זהותם היהודית כליל; ואלה שמאמצים את השפה והאידאולוגיה הרואות את ישראל כמקור כל הרע בעולם, ונמנים עם מובילי המאבק בציונות ובמדינת-ישראל. קבוצה אחרונה זו אינה מסתפקת באימוץ העמדה הלעומתית כלפי ישראל, אלא משתמשת ביהדותה כדי לתת לגיטימציה להאשמות נגד ישראל.

כהמשך התפתחותי לשיח הזהויות הופיעה תנועת ה־Woke ("נעורות"), המקדשת תקינות פוליטית במסווה של מלחמה למען צדק חברתי, מגדרי וכלכלי, ומעל הכל עוסקת בשאלת הגזע. תופעת ה־Woke היא ערבוב של "מודרניזם שמאלני קיצוני" המתכלל כמה רעיונות במקביל. התנועה מקדמת דעות קיצוניות ו"פונדמנטליזם", ועושה שימוש ב"תרבות הביטול" (cancel culture) כדי להשתיק או להעניש מתנגדים. היא מאיימת על חירויות הפרט, ויש לה השפעה תרבותית חזקה, במיוחד בארצות-הברית, שם השפעתה חזקה עד כדי כך שהיא מאלצת חברות מסחר ענקיות להיכנע לתכתיביה. שפת ה־Woke, דרכי החשיבה שלה והפרקטיקה של התנהגות קיצונית אומצו על-ידי פוליטיקאים, גופי תקשורת, אוניברסיטאות וחלקים מארגוני החברה האזרחית, אשר נוטים לא פעם להעמיד אידאולוגיה מעל מדע ועובדות אמפיריות.²¹ התנועה השתלטה על עולם התרבות, על עולם העסקים ועל האקדמיה, משתמשת באופן ברירני בחופש הביטוי, ועוסקת בעיקר בהשתקת מתנגדים. תנועה זו החלה לפרוח בשנת 2010, דווקא לאחר מינויו של ברק אובמה

"תופעת האנטישמיות נכחה באופן קבוע באקלים שסבב את האוכלוסייה היהודית, אך היא נעה בגלים, והושפעה מאירועים שהתרחשו בחברה האמריקאית."

לנשיא ארצות־הברית – האפרו־אמריקאי הראשון שנבחר לתפקיד זה. בתחילת כהונתו עמד הנשיא לצד תנועות דוגמת ה־BLM (Black Lives Matter), שהיא אחת התנועות המרכזיות והבולטות ביותר בארצות־הברית שפועלת לפי אידאולוגיה של ה־Woke – תנועה שעוררה מחלוקת בתוך החברה האמריקאית בגלל שיטות המחאה שלה, אשר לוו לא פעם באלימות. "אובמה מגן על תנועת ה־BLM" נכתב בשנת 2015 בכותרת של אתר החדשות האמריקאי הציבורי PBC. "זה לא סתם משהו שעבר פוליטיזציה. זה אמיתי, ויש היסטוריה מאחורי זה, ואנחנו חייבים להתייחס לזה ברצינות", הגן אובמה על הארגון.²²

בשנת 2019 כבר התנער אובמה מהתנועה, וביקר אותה בנאומו בכנס ב"קרן אובמה" בשיקגו. "הנשיא אובמה אִתגר את תרבות ה'נעורות', באומרו לצעירים כי 'העולם נמצא בבלגן'", דיווח ב־BBC.²³ אימוץ אידאולוגיית Woke על־ידי ארגוני חברה אזרחית הפעילים בקמפוסים הרע עוד יותר את מצבם של הסטודנטים היהודים. תרבות ה־Woke מייצרת מציאות שבה סטודנטים יהודים שוב נדחקים ממוסדות להשכלה גבוהה באמריקה. מהלכים אלו מזכירים תהליכים שהתרחשו בקמפוסים ובאוניברסיטאות של ארצות־הברית בעקבות חוק ההגירה שחוקק בשנת 1924. החוק, אשר הגביל את ההגירה לאמריקה והציב מכסות על בסיס מוצא לאומי, פגע ביהודים, משום שהגדרות החוק יצרו מצב שמנע את כניסתם של יהודי מזרח אירופה. גם כיום רגליהם של סטודנטים יהודים נדחקות, אם כי הפעם לא בחוק, אלא כתופעה תרבותית הצומחת מלמטה. דומה כי "חוק ההגנות בחינוך" (Fair Education Practices Act), שנחקק בניו־יורק ב־5 באפריל 1948 על־ידי המושל דואי ונכנס לתוקף ב־16 בספטמבר, ואשר אסר הפליה בקבלת תלמידים למכללות ולאוניברסיטאות, אינו מצליח להגן על היהודים בשנת 2023.²⁴

תופעת האנטישמיות נכחה באופן קבוע באקלים שסבב את האוכלוסייה היהודית, אך היא נעה בגלים, והושפעה מאירועים שהתרחשו בחברה האמריקאית. ארגונים יהודיים ניסו להתמודד איתה בכלים שהיו להם. הוועד היהודי האמריקאי, הקונגרס היהודי האמריקאי (AJC) והליגה נגד השמצה (ADL), שעסקו בשדלנות ופעלו בקונגרס נגד הגבלת הגירה, נלחמו נגד האופן הסטראוטיפי השלילי שבו הוצגו היהודים. עם זאת, חלק מהארגונים נמנעו מלתת פומבי לחששותיהם, כדי לא לאפשר תיוג של "הזווית היהודית". ריבוי הארגונים נולד מתוך ריבוי הדעות וכתולדה של פלגנות ופולמוסים בין הגוונים השונים של הקהילה – בין המסורתיים למחדשים, בין דוברי היידיש לציונים, ובין הסוציאליסטים והקומוניסטים לבין מי

**"הבלבול של
הצעירים היהודים
באמריקה נובע
גם מהשינוי
שעברו המוסדות
היהודיים. אם
בעבר הם היוו
עוגן עבור הקהילה
היהודית וטיפול
במכלול צרכיה."
"בשנים האחרונות
הם איבדו את
מעמדם ככאלה."**

שצידדו בזרם המרכזי באמריקה כתפיסה פוליטית – אך כל אלה יצרו תחושה של עוצמה של קהילה.²⁵ "המוסדות האלה, לצד רבבות בתי עסק קטנים בשכונות יהודיות, העמידו את 'הרחוב היהודי' של אמריקה."²⁶

הבלבול של הצעירים היהודים באמריקה נובע גם מהשינוי שעברו המוסדות היהודיים. אם בעבר הם היוו עוגן עבור הקהילה היהודית וטיפול במכלול צרכיה, לרבות בסוגיות העוסקות בצעירים, בחינוך ובמעטפת שמעבר לשעות הלימודים, בשנים האחרונות הם איבדו את מעמדם ככאלה. צעירים יהודים כבר אינם מחוברים למוסדות כפי שהיו הוריהם.²⁷ עובדה זו מנתקת אותם מצינור המידע ומהערכים שהוריהם נשענו עליהם – ערכים יהודיים, חיבור לציונות ומחויבות למדינת ישראל. משמעותה של התנתקות זו היא גם התרחקות של אותם צעירים מהזהות הלאומית והדתית וכן מהקהילה ומהערכים המשותפים. רוב הצעירים היהודים כבר אינם לומדים במסגרות יהודיות, מסיבות מגוונות, ואלה שלומדים בהן אינם רוכשים כלים מתאימים שסייעו להם בהתמודדות עם שני אתגרים משמעותיים: שימור זהות יהודית בסביבה לא-יהודית; והתמודדות עם החיים הפוליטיים המאפיינים את האוניברסיטאות באמריקה. אל מול האג'נדות של פוליטיקת הזהויות, שהולידו את האנטישמיות המודרנית שהכתה שורשים בקמפוסים, הם מגיעים חסרי ידע בסיסי.

על-אף נסיונותיהם של הארגונים להיות נגישים לצעירים היהודיים, הצעיר היהודי אימץ ערכים אחרים להיאבק עבורם ודרכים חדשות של אקטיביזם. ההתרחקות הזו של הצעירים משנה את הנוף הארגוני של הקהילה היהודית.

רבים מהצעירים היהודים באמריקה מוצאים עניין בסוגיות שאינן קשורות בהכרח לישראל או ליהדות. נושאים כגון צדק חברתי, איכות הסביבה ומגדר מעניינים את הצעיר היהודי הרבה יותר, והמושג "תיקון עולם" (מושג יהודי המופיע בהקשרים שונים) מקבל אצלם פרשנות צרה ונהפך לרעיון אוניוורסלי, המהווה לעיתים תחליף ליהדות. כפי שנכתב במבוא, ארגונים יהודיים עסקו בצורכי האוכלוסיות החלשות באמריקה מקדמת דנא, אך הסוגיות היהודיות קיבלו תמיד קדימות. ההחלטה להפוך את היוצרות נובעת גם מביקורת שצמחה מתוך הקהילה היהודית בשנים האחרונות, שהובילה לכך שהקשב והתקציבים הועברו לטובת מטרות המתכתבות עם תפיסת העולם הפרוגרסיבית. כותרת מאמרו של העיתונאי פיטר ביינרט ב־"New York Review" מיוני 2010 אומרת את

”הארגונים היהודיים אף החלו להעלים עין מפעילותם של ארגונים שתפיסת-עולמם היא אנטי-ציונית ואנטישמית.”

הדברים במפורש: ”הכישלון של הממסד היהודי האמריקאי”. בינרט תקף את המוסדות על תמיכתם הבלתי-מסויגת בישראל בשם המחנה הליברלי הגדול בארצות-הברית, במיוחד לנוכח המדיניות הימנית השמרנית של ממשלת ישראל. הוא הטיח בארגונים שהם נמנעים מלבקר את ישראל בפומבי, וחמור מכך – שהם מנסים למנוע אחרים מלעשות זאת. ”במשך שנים דרש הממסד מיהודים ליברלים להשאיר את הליברליזם שלהם מחוץ לסף דלתה של הציונות, ועכשיו הוא מגלה, למרבה האימה, שצעירים יהודים רבים השאירו דווקא את הציונות בחוץ.”²⁸

הארגונים היהודיים נהיו רלוונטיים פחות ופחות לדור הצעיר. דב וקסמן – פרופסור למדעי המדינה, ליחסים בין-לאומיים ולימודי ישראל באוניברסיטת UCLA – טוען בספרו, שפורסם בשנת 2018, כי אי-עמידתם של מנהיגי הארגונים היהודיים לבחירה באופן דמוקרטי היא אחד הגורמים להתרחקותם של הצעירים היהודים. ”הקהילה היהודית המאורגנת אינה דמוקרטית. היא מנוהלת על-ידי אוליגרכיה.” וקסמן מציין בספרו כי אייב פוקסמן, נשיא ה-ADL עד 2015, החזיק בתפקיד עשרים ושמונה שנים, וכי נשיא ה-AJC החזיק בתפקידו עשרים וחמש שנים.²⁹ אכן, ייתכן שביקורת מקרב אנשי אקדמיה מהשמאל היא שהובילה להחלטתם של הארגונים היהודיים לאמץ מדיניות שתואמת את השיח הליברלי העדכני בחברה האמריקאית.

הארגונים היהודיים אף החלו להעלים עין מפעילותם של ארגונים שתפיסת-עולמם היא אנטי-ציונית ואנטישמית, דוגמת ה-BLM – ארגון אשר חרט על דגלו את המאבק בהפליה נגד שחורים באמריקה וברחבי העולם,³⁰ ואימץ ללא סייג, כחלק מרכזי מפעילותו, את המאבק הפלסטיני.³¹ בדוחות שהוציא ה-ADL על מצב האנטישמיות בקמפוסים בין השנים 2019 ו-2023 לא הוזכר ארגון ה-BLM ולו פעם אחת, למרות העובדה שהארגון נגוע באנטישמיות והשפיע רבות על האופן שבו הוטמעה הסוגיה הפלסטינית בקמפוסים בפרט ובקרב האוכלוסייה השחורה בארצות-הברית בכלל.³² האופן שבו בחר ה-ADL להתמודד עם תפיסת-העולם של ה-BLM נע בין ביקורת מינורית להתעלמות. חשוב לזכור כי ה-ADL נוסד בראש ובראשונה כדי להיאבק באנטישמיות.³³ דוגמה נוספת היא הארגון היהודי Hebrew Immigrants Aid Society (HIAS). הארגון נוסד בשנת 1881 כדי לסייע ליהודים שנמלטו מהפוגרומים במזרח אירופה וברוסיה להגר לאמריקה, אך עם השנים נהפך לארגון שמסייע לפליטים מכל העולם ללא קשר למוצאם.³⁴ בשנת 2014 פורסם כי הארגון מתח ביקורת נוקבת על נתניהו וישראל בסוגיית המסתננים.³⁵

**”בעשרים שנה
האחרונות נהיו
הקמפוסים
באמריקה עוינים
יותר ויותר כלפי
סטודנטים יהודים
בהקשרים של
מדינת־ישראל
והציונות.”**

הארגונים הללו בחרו לעיתים להתעלם מסכנות ברורות שהסתתרו מתחת למעטה הליברליות, ולכן הנושא לא קיבל טיפול מערכתי מאוגד שבמסגרתו כל הארגונים קמים ועולים לגבעת הקפיטול כדי לדרוש שינוי בצורת חקיקה גורפת. האנטישמיות המסתתרת מאחורי שפת הזכויות ופוליטיקת הזהויות מתוחכמת וחמקמקה יותר, קשה יותר לזיהוי מהאנטישמיות המוחצנת של העליונות הלבנה, ואדניה יושבים על מסד מעורב של דעות קדומות אנטי־ישראליות וחבירה לגורמים דוגמת BDS. היא אינה מסתפקת בצמצום מספר הסטודנטים היהודים באוניברסיטאות, אלא מהווה סכנה לביטחון האישי של הסטודנטים היהודים שכבר לומדים בהן.

בעשרים שנה האחרונות נהיו הקמפוסים באמריקה עוינים יותר ויותר כלפי סטודנטים יהודים בהקשרים של מדינת־ישראל והציונות. ”אלה באקדמיה שתומכים בישראל או פשוט אינם מתעבים אותה מוצאים כי נהיה קשה יותר ויותר להביע עמדה מבלי להסתכן במתקפה מילולית, בנידוי חברתי ומקצועי, בעיכוב בקריירה, ולעיתים אפילו באיומים פיזיים.”³⁶ הקבוצות הקיצוניות המובילות את השיח בקמפוסים רואות בישראל ישות קולוניאליסטית אשר מושתתת על גזענות, דוגלת בטיהור אתני ומבצעת רצח־עם, ולכן כל הבעת דעה אחרת או אפילו אי־הבעת תמיכה בראייה זו הן עילה להתעמרות במרצים וסטודנטים יהודים.

סטודנטים יהודים התאגדו בתביעה נגד כמה אוניברסיטאות ידועות בארצות־הברית – ניו־יורק, הרווארד, ברקלי, קולומביה – בגין התעלמותן מאירועי אנטישמיות בתחומן וסירובן לפעול כדי לחזק את תחושת הביטחון של סטודנטים יהודים.³⁷ משרד החינוך האמריקאי אף פתח בחקירה נגד שבעה בתי־ספר וקולג'ים בעקבות תלונות על אנטישמיות.³⁸

לצד שיח הזהויות והאקלים האנטישמי יש גורם נוסף שמשפיע לרעה על הקשר שבין צעירי התפוצות למדינת־ישראל, והוא נעוץ בהבדלי התפיסה בין החברה הישראלית, השמרנית ברובה, לבין החברה היהודית־האמריקאית, הליברלית־הפרוגרסיבית ברובה. הדבר בא לידי ביטוי, בין היתר, בסוגיות של דת ומדינה ובסוגיה הפלסטינית. גם תהפוכות פוליטיות ותהליכי הגלובליזציה משפיעים על מבנה החברה, הן בישראל והן בארצות־הברית, ומעמיסים משקולת נוספת על היחסים בין ישראל ליהדות ארצות־הברית, כפי שנטען בהרחבה במחקר המתאר את האתגרים של יהדות ארצות־הברית והתפוצות.³⁹

**"לצד שיח הזהויות
והאקלים האנטישמי
יש גורם נוסף
שמשפיע לרעה
על הקשר שבין
צעירי התפוצות
למדינת-ישראל,
והוא נעוץ בהבדלי
התפיסה בין
החברה הישראלית,
השמרנית
ברובה, לבין
החברה היהודית-
האמריקאית,
הליברלית-
הפרוגרסיבית
ברובה."**

מדיניות ישראל בסוגיה הפלסטינית הציחה ויכוח פנימי בקרב יהדות ארצות-הברית. ביקורתיות-היתר כלפי מדינת-ישראל קיבלה במה כבר בשנת 1997, כאשר ה-ADL החליט להזמין את תומס פרידמן, עיתונאי ה-New York Times, לנאום בכנס השנתי של הארגון. החלטה זו עוררה את זעמם של מנהיגים בקהילה היהודית, ונשיא ארגון ציוני אמריקה, מורטון קליין, יצא נגדה בפומבי. לא רק סוגיית הפלסטינים עמדה בליבת המחלוקת; גם סוגיות של דת ומדינה הגבירו את המתחים בתוך הקהילה היהודית האמריקאית. יהדות ארצות-הברית הליברלית ראתה את הזרם האורתודוקסי בישראל כדומיננטי, באופן המאיים על אופייה הליברלי של מדינת-ישראל. "מלחמת מילים תמידית ניטשה בין הזרמים הליברליים באמריקה ובין הרבנות האורתודוקסית בישראל".⁴⁰ "מלחמת מילים" זו יצרה מתחים ובלבול בתוך הקהילה היהודית, ומציאות זו חלחלה לדור הצעיר, שכבר התרחק כאמור מהממסד היהודי.

במקביל, השיח הפוליטי בקמפוסים בהקשרים יהודיים החל לשאת אופי שונה. אם בשנות השישים של המאה העשרים היה אפשר למצוא במרחבים הסטודנטאליים מאבקים למען שחרור יהודי ברית-המועצות,⁴¹ במאה העשרים ואחת יותר ויותר ארגונים וסטודנטים עוסקים בשחרור פלסטין. העוגנים בקמפוס החלו להתערער עבור הסטודנט היהודי, והמחאות נגד ישראל נהפכו לחלק מהחוויה הסטודנטאליית. אולי מתוך רצון להשתלב בשיח בקמפוסים, ואולי על-מנת לשמר את התדמית הליברלית, החלו ארגונים יהודיים לאמץ את השפה המקובלת. ארגון "הלל", הנחשב ארגון הסטודנטים היהודי הגדול בעולם, אפשר לקולות הממוקמים בקצה השמאלי הפוליטי בישראל להשתלב באירועים בקמפוסים. ארגון "שוברים שתיקה" הוזמן על-ידי "הלל" בכמה הזדמנויות לאירועים בקמפוסים, ובשנת 2013 הוא אף הוזמן להקים דוכן באוניברסיטת פנסילוניה.⁴² "הלל" חזר על כך בשנת 2016, כאשר הזמין את "שוברים שתיקה" לאוניברסיטת קולומביה. באותה שנה אמר ראש הסוכנות היהודית, אסיר-ציון לשעבר נתן שרנסקי, דברים קשים ונחרצים על "שוברים שתיקה" כאשר נאם מעל דוכן הכנסת:

שוברים שתיקה... אינו ארגון זכויות אדם בשום מובן משמעותי של המונח... [הוא משתמש] בהאשמות לא-מוכחות [בדבר התנהגות בלתי-הולמת של חיילי צה"ל] המוצגות כאמת לפני זרים תמימים, במטרה לעקוף את החלטותיה של ממשלה דמוקרטית.⁴³

**"מציאות זו,
שבה ישראל
עומדת במרכז
הוויכוח, נהפכה
לאתגר החדש
שהסטודנט היהודי
מתמודד איתו."**

"הלל" ספג ביקורת קשה מבית. מבקרי הארגון ראו בהתנהלותו משום שבירת כללים שהוא עצמו הציב, בצטטם מתוך "העקרונות לשיתוף-פעולה", שהוא סעיף חשוב באמנת הארגון: "'הלל' לא ישתף פעולה, לא יארח ולא יהווה בית לארגונים, קבוצות או דוברים אשר כעניין של מדיניות או פרקטיקה: ... מערערים על הלגיטימיות של ישראל, עושים לה דמוניזציה או מחילים עליה סטנדרט כפול; תומכים בחרם, משיכת השקעות או סנקציות נגד מדינת-ישראל..."⁴⁴

הוויכוח בין הסטודנטים היהודים הלך והעמיק. הצעירים היהודים שהזדהו עם המאבק הפלסטיני מחו נגד עצם הדיון בתוך "הלל", בטענה כי הגדרות הארגון והכללים המגדירים עם מי מותר לקיים שיתוף-פעולה אינם מאפשרים שיח רחב וריבוי דעות. ויכוח זה הוביל לקרע בארגון, והחבורה שפרשה הקימה את ארגון Open Hillel, שהזמין לשולחן הדיונים ארגונים הקוראים לחרם על ישראל ומערערים על זכותה להתקיים כמדינה יהודית ודמוקרטית. עיתונאים יהודים עסקו בסוגיה זו. אלכס קיין דיווח בשנת 2014 ב-MONDOWEISS על שיתוף-הפעולה: "חברי 'קול יהודי לשלום' (Jewish Voice for Peace) ו-J Street מארגנים ומנהלים דיונים יחדיו. חברי 'סטודנטים למען צדק בפלסטין' (SJP) איישו דוכן במהלך הצהריים ב'יריד הארגונים', וחלק מחברי SJP השתתפו בכנס [של ארגון Open Hillel]. השיח הרעיוני על ישראל עמד במרכז הכנס, אם כי התקיים בעיקר בצד השמאלי של המפה"⁴⁵. בן כהן, בעיתון ה-ALGEMEINER, הדגיש את היותם אנטי-ציונים התומכים בחרם על ישראל: "...תנועת 'Open Hillel' – קבוצה של סטודנטים יהודים שמאלנים, הכוללת אנטי-ציונים רבים, המעוניינים שארגוני 'הלל' בקמפוסים יפרו את קווי-היסוד שלהם ויארחו דוברים התומכים ב-BDS ובאסטרטגיות אחרות השואפות להשמדת ישראל"⁴⁶.

מציאות זו, שבה ישראל עומדת במרכז הוויכוח, נהפכה לאתגר החדש שהסטודנט היהודי מתמודד איתו, אך לא לאתגר הבלעדי. הצעיר היהודי עמד גם מול האתגר הישן – אתגר שימור הזהות היהודית בסביבה שבה יהודים ולא-יהודים חולקים מרחב אחד. נטישת הדת היהודית וסוגיית ההתבוללות העסיקו את הקהילה היהודית באמריקה משחר היווסדה. ביטוי מוקדם לכך ניתן למצוא בצוואתו של שלום עליכם, שהתפרסמה (לבקשתו) מייד לאחר מותו: "ענייני האמונות והדעות של בניי ובני בניי מסורים לליבם, ורק את שורש גזעם היהודי אבקש מהם לשמור. אלה מבניי אשר ימאסו

”מחויבותה

של הקהילה

היהודית באמריקה

למדינת־ישראל

העסיקה את ראשי

הקהילה עוד לפני

הקמת המדינה,

שכן התמיכה ברעיון

הציוני העמידה את

שאלת ”הנאמנות

הכפולה” בנושא

דיון מרכזי בקרב

הדמויות החשובות

והמובילות של

הקהילה.”

בגזעם ויעברו לדת אחרת, והיה הדבר לאות כי נעקרו משורשם ונשלו מעל משפחתם ומחו את שמם מצוואתי, ואין להם חלק ונחלה בתוך אחיהם”.⁴⁷ מתוך רצון להשאיר מאחור את משקל הזהות היהודית, כחלק מהמחיר של החיים בגולה, נישואים ללא־יהודים נהפכו למציאות רווחת בקהילה היהודית. בשנת 2021 פרסם מכון המחקר Pew נתון שלפיו 42% מיהודי ארצות־הברית נשואים ללא־יהודים.⁴⁸

לאורך השנים התמודדה הקהילה היהודית עם תופעה זו של נישואי־ערובת. בעבר נמתחה עליה ביקורת בחוגים רבים, אך ככל שזו נהייתה רווחת יותר, היו שניסו לציירה כדבר חיובי, כיתרון: ”היהודים נהפכו לקבוצה הדתית המוערכת ביותר בארצות־הברית – מהפך דרמטי בהשוואה לתחילת שנות השישים, אז הם היו, על־פי מחקר מאותה תקופה, הקבוצה האתנית הפחות־רצויה מבחינה חברתית”.⁴⁹

4. התרחקותה של הקהילה היהודית בארצות־הברית מישראל

לפני הכל יש חשיבות לקשר של העם היהודי כמשפחה בכל מקום על פני כדור־הארץ, ובוודאי לחיבור של יהודי ארץ־ישראל עם יהודי המעצמה הגדולה בעולם. מחויבותה של הקהילה היהודית באמריקה למדינת־ישראל העסיקה את ראשי הקהילה עוד לפני הקמת המדינה, שכן התמיכה ברעיון הציוני העמידה את שאלת ”הנאמנות הכפולה” בנושא דיון מרכזי בקרב הדמויות החשובות והמובילות של הקהילה. העמדה הרווחת הייתה כי אין סתירה בין היות פטריוט אמריקאי לבין היות ציוני נלהב. שופט בית־המשפט העליון האמריקאי לואי ד’ ברנדייס, שהיה הדמות הראשונה והחשובה ביותר בקרב הקהילה היהודית האמריקאית שנהפך לציוני, התבטא בנושא בנחישות: ”ששום אמריקאי לא ידמיין אפילו שקיימת סתירה בין ציונות לפטריוטיות”.⁵⁰

היחסים בין יהדות ארצות־הברית לישראל היו יחסים של אחות גדולה וחזקה עם אחות קטנה השרויה במצוקה. בשנים שלפני קום המדינה תמכה יהדות ארצות־הברית ביישוב היהודי, וכך גם בשנותיה

”חלקים מיהדות

ארצות־הברית

התקשו להבין את

הסכנות שישראל

ניצבת בפניהן,

התרומות של יהודי

ארצות־הברית

הלכו ופחתו עם

השנים, והביקורת

על מדיניות

ישראל מול

הפלסטינים הלכה

וגברה והגדילה

את הריחוק.”

הראשונות של המדינה. כאשר זו נזקקה לעזרה, יהודי ארצות־הברית היו שם כדי להושיט לה יד, אף שהם לא קיבלו על כך את הקרדיט הראוי על דפי ההיסטוריה. מצב התלות הזה היה נוח לשני הצדדים, בן־גוריון קיבל כסף לייצור תחמושת, והיהודים האמריקאים קיבלו הזדמנות להשתתף בהקמתה של מדינת היהודים.⁵¹

ארצות־הברית היא שותפה אסטרטגית של מדינת־ישראל, ושותפות זו מהווה נדבך משמעותי בתפיסת הביטחון של ישראל. הרקע לכך מגוון – זהות ערבית, היות ישראל המדינה הדמוקרטית היחידה במזרח התיכון, שלל אינטרסים אזוריים במזרח התיכון, סיבות היסטוריות ודתיות, תפיסה משפטית דומה בנושא זכויות אדם ועוד. לכן את התמיכה של הממשל האמריקאי בישראל לאורך השנים ניתן לייחס למגוון סיבות, אך לקול היהודי הייתה ויש עדיין השפעה מכרעת. במקרים רבים סיפקו אלו – ומספקים גם כיום – את הדלק לשימורם ופיתוחם של היחסים בין המדינות. תלותה של ישראל בסיוע הצבאי האמריקאי אילצה את הקהילה היהודית להידרש לכל ניסיון לפגיעה בסיוע או לצמצום היקפו. הצורך לעמוד להגנתה של ישראל פגש את הקהילה היהודית בהזדמנויות שונות ומגוונות.

אך לצד התמיכה החלו נשמעים קולות של ביקורת בתחילת שנות השמונים של המאה העשרים, בין היתר על רקע החיבור של ישראל עם הכוח הפוליטי העולה באותן שנים של הקהילה האוונגליסטית. השינוי המשמעותי התרחש ברגע שבו נהפכה ישראל למדינה בזכות עצמה, אשר עומדת על רגליה שלה וכבר אינה תלויה על בלימה. המהפך יצר זעזוע עמוק ביסודות הקשר בינה לבין יהדות ארצות־הברית. התמיכה והסיוע, שחשיבותם הייתה בלתי־ניתנת לערעור סביב הקמת המדינה, לא נדרשו עוד באותה עצימות. חלקים מיהדות ארצות־הברית התקשו להבין את הסכנות שישראל ניצבת בפניהן, התרומות של יהודי ארצות־הברית הלכו ופחתו עם השנים, והביקורת על מדיניות ישראל מול הפלסטינים הלכה וגברה והגדילה את הריחוק.⁵² מן העבר האחר, יהדות ארצות־הברית חווה בשנים האחרונות ערעור במעמדה לנוכח האנטישמיות הגואה, ואף־על־פי כן הציבור הישראלי מגלה בה עניין מועט בלבד, ובאופן כללי עסוק מעט מאוד בקשר עם יהדות התפוצות.

”מבחינה היסטורית, חיזוק ושימור של זהות יהודית וחיבור לציונות הם משימות משותפות למדינת־ישראל וליהודי התפוצות.”

מבחינה היסטורית, חיזוק ושימור של זהות יהודית וחיבור לציונות הם משימות משותפות למדינת־ישראל וליהודי התפוצות. משימות אלו אף מעוגנות במסמך־היסוד של מדינת־ישראל, הלא הוא מגילת העצמאות: ”אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעליה ובבנין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל”. הדבר מתחדד ביתר שאת לגבי הקהילה היהודית בארצות־הברית, אשר בשנים האחרונות מתמודדת כאמור עם אתגר זהותי מורכב, לנוכח מגמה הולכת ומתחזקת של התרחקות הצעירים הן מהיהדות והן מהציונות. למדינת־ישראל יש היכולת והאמצעים לסייע בנושא זה ולתרום למאמציהם של מנהיגי הקהילה היהודית בארצות־הברית, שכן שיח פנימי בתוך הקהילה היהודית שם את הסוגיות הללו על השולחן, מנסה להתמודד איתן ולמצוא להן פתרונות יצירתיים. חיזוק הקשר באופן המוצע כאן, באמצעות לימודי תואר ראשון בישראל לצעירים מהתפוצות, יאפשר להציג זווית בהירה יותר על החיים במדינת־ישראל, יסייע בהבנת השוני בין הקהילות, ויעניק היכרות ממקור ראשון עם מדינה שהיא גם שמרנית אך גם עם הפנים לעולם הגדול, ואינה המקום החשוך והמפלה המצטייר דרך מתווכים בעלי עניין. הדבר יאפשר לצעירים להכיר את ישראל לעומק, ובשלב מאוחר יותר להסביר את הזווית הישראלית ברחבי העולם, ובכלל זה בקהילה היהודית שהם משתייכים אליה. מהלך כזה ידלג למעשה על מכשול שהקהילות סובלות ממנו, והוא הידרדרות מעמדם של ההנהגה והמוסדות בקרב הצעירים,⁵³ ויסייע בבניית דור הנהגה חדש, אשר מחובר מבחינה זהותית למקורותיו ושורשיו היהודיים.

5. מבט על מצב האוניברסיטאות בארצות-הברית

תקופת הקולג' היא פרק-הזמן שבו צעירים רוכשים השכלה ומקצוע, ואף זוכים במפגש ראשון עם עיסוק פוליטי כלשהו. לגבי רובם זוהי תקופה של מהפך אישי וגיוש זהות.⁵⁴ בשלב זה הדמויות המשמעותיות עבור הנערה או הנער יהיו קבוצת השווים שלהם, כלומר, נערות ונערים בני גילם. זהו השלב שבו מתגבשת זהותם האישית של המתבגרים. אם הם לא יצליחו לגבש את זהותם, יתרחש טשטוש זהות. בשלב זה קיימת גם תופעה של שחרור מההורים או מרידה בהם לשם השגת עצמאות, ולכן חשוב להם למצוא עוגנים בקמפוסים, כדי לא ללכת לאיבוד.

הנגזרת הבאה של המהלך הזה היא שחלק קטן מהדור הצעיר כיום, בהמשך להתנתקותו מהיהדות ומהציונות, עבר לקצה האחר של הקשת. ארגונים כגון "קול יהודי לשלום" (JVP), "סטודנטים למען צדק בפלסטין" (SJP) ו"אם לא עכשיו" (IfNotNow) אימצו לעצמם את העמדה הלעומתית כלפי מדינת-ישראל ונהפכו לכוח מניע נגדה. מרחב הפעולה העיקרי של הארגונים האלה הוא בקמפוסים של המוסדות להשכלה גבוהה. מוסדות אלו היוו ועודם חלק משמעותי מהווייתם האמריקאית, אשר אומצה על-ידי יהדות ארצות-הברית כבר לפני עשורים. לכן מבחינתה הצעד המתבקש הוא לשלוח את הצעיר היהודי לרכוש השכלה בקולג', אלא שדווקא שם ניתן למצוא את חוד החנית של ההתנגדות למדינת-ישראל, ודווקא שם ניתן למצוא שיתוף-פעולה של ארגונים יהודיים המתנגדים לקיומה של מדינת-ישראל עם ארגונים פרו-פלסטיניים. הדבר מאלץ את הסטודנט היהודי לעמוד מול שאלה שמערערת את כל אמונתו: איך ועד כמה, אם בכלל, להיות מעורב בארגונים פוליטיים/חברתיים, ביניהם גם ארגונים יהודיים, ולהזדהות עימם?

כאמור, ארגון שבעבר היה מרכזי מאוד בקמפוסים בארצות-הברית הוא "הלל". ג'יי רובין, לשעבר סגן נשיא "הלל" בווישינגטון, הצליח לזהות כבר בשנת 2002 את הקונפליקט שצעירים יהודים שרויים בו עד לימינו-אנו. על רקע המשברים המתרחשים במזרח התיכון ומהודדים בקמפוסים באמריקה הצפונית, הוא מתאר את המורכבות שסטודנטים יהודים נתקלים בה לראשונה בהקשר של הסכסוך היהודי-פלסטיני. נכון לשנת 2002, פחות מ-20% מהסטודנטים היהודים ביקרו בישראל, כך שהם מגיעים לקמפוסים ללא כל הבנה,

"הצעד המתבקש"

הוא לשלוח את

הצעיר היהודי

לרכוש השכלה

בקולג', אלא

שדווקא שם

ניתן למצוא

את חוד החנית

של ההתנגדות

למדינת-ישראל,

ודווקא שם

ניתן למצוא

שיתוף-פעולה של

ארגונים יהודיים

המתנגדים לקיומה

של מדינת-ישראל

עם ארגונים

פרו-פלסטיניים."

**"אם בעבר תפס
ארגון 'הלל' מקום
מרכזי בחייו של
הסטודנט היהודי,
כיום מקומו של
ארגון זה הולך
ומצטמצם,
ומעורבותו
בחיים היהודיים
בקמפוסים
מתרכזת בעיקר
סביב חב"ד."
"ברוב הקמפוסים
בארץ ובעולם יש
נוכחות חב"דית
פעילה המציעה עוגן
וחיבוק 'משפחתי'
לסטודנטים
היהודים, בלי קשר
לרקע שלהם, לדרגת
שמירת המצוות
שלהם או למוצאם."**

ידע או בשלות אינטלקטואלית שיאפשרו להם לדון על הנושא היהודי-פלסטיני.⁵⁵ לנוכח גילויי השנאה ולנוכח העובדה שחסר לסטודנטים היהודים ידע רב על הסכסוך, נדרש ארגון "הלל" לעשייה בתחום תוך שיתוף-פעולה עם ארגונים יהודיים נוספים. הארגון ניסה לפתח תוכנית פעולה אשר תצייד את הסטודנטים היהודים במידע שהם זקוקים לו, ובד בבד תחזק את זהותם הלאומית ואת הזדהותם עם ישראל ותהפוך אותם ל"סוכני שינוי" של ממש.⁵⁶ במרוצת השנים התברר כי הארגון אינו מצליח לעמוד במטרתו, וכיום יש ירידה ערכית, רעיונית ומספרית של "הלל", והשפעת הארגון נמוכה לאין שיעור מכפי שהייתה בראשית שנות האלפיים. אם בעבר תפס ארגון "הלל" מקום מרכזי בחייו של הסטודנט היהודי, כיום מקומו של ארגון זה הולך ומצטמצם, ומעורבותו בחיים היהודיים בקמפוסים מתרכזת בעיקר סביב חב"ד, שנטלה על עצמה משימה ממוקדת מאוד והיא לאפשר מרחב שעוסק בהעמקה והרחבה של הזהות היהודית, במטרה להגביר אצל הסטודנטים היהודים את תחושת המחויבות והאחריות כלפי הקהילה היהודית המורחבת – הן בקמפוסים והן בביתם ובקהילתם. "חב"ד היא התנועה הראשונה שפיצחה את הרעיון הגלובלי לטובת זהות יהודית", אומר פרופ' ידידיה שטרן, נשיא המכון למדיניות העם היהודי (JPPPI).⁵⁷

ברוב הקמפוסים בארץ ובעולם יש נוכחות חב"דית פעילה המציעה עוגן וחיבוק 'משפחתי' לסטודנטים היהודים, בלי קשר לרקע שלהם, לדרגת שמירת המצוות שלהם או למוצאם. בית חב"ד מהווה מעין חוף מבטחים באוקיינוס של אי-הוודאות, כתובת לכל סטודנט יהודי. חב"ד נותנים מענה מכובד לתחושות ההשתייכות, הביחד והמשפחתיות. אך חשוב לשים לב שעיקר הפעילות שלהם מתמקדת ביהדות ובמסורת, מתוך תפיסת-עולמו של הארגון וכן כפועל יוצא מכך שכל דבר אחר יהווה פוטנציאל לקונפליקט עבור הסטודנט. לכן הארגון אינו נותן מענה בכל הנוגע בהיכרות עם מדינת-ישראל ונמנע באופן מכון מעיסוק בציונות, כלומר, מוותר מלכתחילה על שני הבסיסים העיקריים לחיבור אמיתי למדינת-ישראל.

למרות פעילותה הענפה של חב"ד לקידום הזהות היהודית, כבר בשנת 2013 מצא מכון המחקר Pew כי בקרב יהודים שנישאו למן שנת 2000 כמעט שישה מכל עשרה (כלומר, כ-60%) נשואים לבני-זוג שאינם יהודים. נתון זה משקף עלייה משמעותית בהשוואה לעבר: לפני 1970 רק 17% נישאו ללא-יהודים; בשנות השמונים הגיע שיעור הנישאים בנישואי-תערובת ל-40%, ולמן שנת 2000, כאמור,

**”בניסיון
להתמודד עם
התרחקות הצעירים
מיהדות, מציונות
וממדינת-ישראל,
הוקמה בתחילת
המילניום תוכנית
’תגלית’, אשר
חרטה על דגלה
הבאת צעירים
יהודים מרחבי
העולם לביקור
קצר בישראל.”**

כ-60% נישאו ללא-יהודים.⁵⁸ בסקר משנת 2020 נמצאו הבדלים משמעותיים בדפוסי הנישואים בין יהודים אורתודוקסים ליהודים שאינם אורתודוקסים: בחברה האורתודוקסית שכיחות הנישואים ללא-יהודים נמוכה מאוד – רק 2% מהנשואים האורתודוקסים מדווחים כי בני-זוגם אינם יהודים; לעומת זאת, בקהילה היהודית הלא-אורתודוקסית נישואים ללא-יהודים נפוצים יותר – כ-47% מהיהודים הנשואים שאינם אורתודוקסים מדווחים כי בני-זוגם אינם יהודים; ובקרב לא-אורתודוקסים שהתחתנו בעשור האחרון אחוז הנשואים ללא-יהודים גבוה עוד יותר, ומגיע ל-59.72% הנתונים משקפים הבדל מהותי בין הקהילה האורתודוקסית לשאר הזרמים ביהדות בגישה כלפי נישואים ללא-יהודים, שעשוי להשליך על תחושת הזהות היהודית ולאתגר את שימור הזהות היהודית.

בניסיון להתמודד עם התרחקות הצעירים מיהדות, מציונות וממדינת-ישראל, הוקמה בתחילת המילניום תוכנית ”תגלית”, אשר חרטה על דגלה הבאת צעירים יהודים מרחבי העולם לביקור קצר בישראל. עד היום ביקרו בישראל במסגרת ”תגלית” כ-800,000 צעירים יהודים. מטרותיו של פרויקט ”תגלית” הן פרישת רשת של תמיכה עולמית בישראל, הקמת תשתית של ”שגרירי הסברה” בעולם וחיזוק זיקתם של רבבות צעירים יהודים ברחבי העולם לישראל וליהדות, וכל זאת באמצעות סיור שהוא עבור צעירים לא-מעטים הזדמנות יחידה במינה לבקר בישראל. למיזם היו השפעות משמעותיות על חיבור הצעירים לישראל, וכפועל יוצא מכך גם ליהדות. צעירים רבים מגיעים לישראל לביקור נוסף, ללימודים, להתנדבות ואף לעלייה לארץ.⁶⁰ תוכנית הביקור כוללת סיורים וטיולים ברחבי ישראל, באתרים הקשורים לתולדות היהדות, לתולדות הציונות, לתולדות מדינת-ישראל ולתרבותה. ממחקר מקיף של מכון ברנדייס, שסקר עשרים שנות פעילות של התוכנית, עלו ממצאים חד-משמעיים לגבי השפעותיה לטווח הרחוק בהיבטים של חיזוק הזהות היהודית, חיבור למסורת וחיזוק הקשר למדינת-ישראל. נמצאה סבירות גבוהה שמי שעבר את ”תגלית” ידבר עם חברים ומשפחה על ישראל, ובתוך כך גם יתחזק הקשר שלו לקהילה היהודית. נוסף על כך עלה שההסתברות שמי שהשתתף בתוכנית ירגיש ”מחובר מאוד לישראל” גבוהה ב-46% בהשוואה למועמדים שלא השתתפו. באופן דומה, ההסתברות שבוגרי ”תגלית” יתחתנו עם בני-זוג יהודים הייתה גבוהה ב-51% בהשוואה לאלה שלא השתתפו בתוכנית.⁶¹

"תהליך ההתרחקות מושפע גם משינויים דרמטיים בהלכי־הרוח באוניברסיטאות בארצות־הברית. אנטי־ישראליות משחיתה את האקדמיה."

גם לגבי תוכנית "מסע" ניתן למצוא נתונים שמחזקים את הממצאים הללו. אורך המסע הוא בין חודשיים לשנים־עשר חודשים, והוא מאפשר למשתתפים ליטול חלק בתוכניות התמחות, התנדבות או השתלבות בתוכניות אקדמיות, כגון מכינה או שנת לימודים ראשונה לתואר, במשך סמסטר או שנה שלמה בארץ. נוסף על כך קיימים מסלולים לתואר ראשון או שני. כ־200,000 צעירים השתתפו בתוכנית עד כה, כ־30% מהבוגרים עלו לישראל, וכ־3,000 עובדים בחברות ישראליות. הדאגה האמיתית היא לצעירים היהודים שבחרו לא לצאת למסע מסוג זה, וזהו אחד הנושאים שהכי מטרידים את מנהיגי הקהילות היהודיות, על רקע התרחקותם של הצעירים מהקהילות ומהמוסדות היהודיים.⁶²

תהליך ההתרחקות מושפע גם משינויים דרמטיים בהלכי־הרוח באוניברסיטאות בארצות־הברית. אנטי־ישראליות משחיתה את האקדמיה ואת האידיאלים היקרים שלה, כגון חופש הביטוי, נימוס, שיח מכבד ומחקר נטול פניות, ועל רקע ההבחנה המטושטשת בלבד שקיימת בין אנטי־ישראליות לאנטישמיות, נוצר אקלים למידה עוין שבו סטודנטים, אנשי צוות ואנשי סגל יהודים רבים מרגישים יותר ויותר לא־רצויים ולא־בטוחים.⁶³ לדברי ד"ר ליאל ליבוביץ, "כבר לפחות עשור, ואולי שניים, האוניברסיטאות האמריקניות נופלות קורבן לתהליך איטי של שחיקה וניוון, שהפך אותן ממקדשים של ידע והשכלה גבוהה לאולמות חלולים של כת מסוימת מאוד, שאין לה דבר וחצי דבר עם מחויבות אמיתית לחיפוש חופשי אחר רעיונות ולמערכת כלשהי של עובדות".⁶⁴ אם לפני עשור, ואפילו חמש שנים, הלך־הרוח הרווח בקרב רוב הסטודנטים היה שכל עוד הם אינם מזדהים באופן פומבי עם היהדות והציונות לא תהיה לעובדת יהדותם משמעות בקמפוסים, כיום המצב השתנה לבלי הכר. השינוי התרחש כחלק מהמגמה הכללית של הפוליטיקה האמריקאית, אשר מקצינה מאז עלה הנשיא דונלד טראמפ לשלטון, ובוודאי למן הרצח של ג'ורג' פלויד, והקורונה תרמה את חלקה למגמה הזו. באוניברסיטאות ובקמפוסים כבר אין זה מספיק להסתיר סממנים יהודיים, להוריד מגן־דוד ולהיטמע. פתאום החלו לצוץ תופעות שמוכרות מן התקופה הנאצית: סטודנטים שמקבלים הודעות פינוי, מעצרים מדומים ברחבי הקמפוס, התרעה על סטודנט שמאיים לרצוח ולאנוס את כל היהודים ובתגובה האוניברסיטה דורשת מהסטודנטים היהודים פשוט לא להגיע, ואלה רק כמה דוגמאות על קצה המזלג. מדובר בהסלמה משמעותית.

**”יהדות התפוצות
ניצבת בפני
אתגרים כבדים –
אנטישמיות גואה
והתרחקות של
הצעירים מיהדות
ומציונות.”**

כאמור, מגמה זו של האנטישמיות הגואה היא מנת־חלקם של יהודים גם מחוץ לארצות־הברית. יהדות התפוצות ניצבת בפני אתגרים כבדים – אנטישמיות גואה והתרחקות של הצעירים מיהדות ומציונות. המעטים באקדמיה שתומכים בישראל או שפשוט אינם מתעבים אותה מתקשים יותר ויותר להתבטא מבלי להסתכן בהתקפה מילולית, בנידוי חברתי ומקצועי, בפגיעה בקריירה ולעיתים אף באיומים פיזיים. כתוצאה מכך, הקול הפרו־ישראלי בקמפוסים ברחבי העולם מושקע במהירות. השלכותיה של תופעה זו – לא רק על יהודים, אלא גם על חופש הביטוי, על האקדמיה ועל ערכי המערב בכלל – מצמררות.⁶⁵ “כששואלים אותי מה יחשוב הדור הבא של יהודים־אמריקאים על ישראל, התשובה שלי היא ‘כלום’. ישראל תהיה עוד מדינה על המפה. אני מלמד בקולומביה המון סטודנטים יהודים, ואני אומר להם, לא אכפת להם מישראל בשיט.”⁶⁶ במילים אלו מתמצת גארי שטיינגרט, סופר יהודי אמריקאי, את תפיסתו על־אודות היחס של יהודי ארצות־הברית לישראל. בדבריו אלו הוא משקף את הלכי־הרוח לא רק של הסטודנטים, אלא גם של המרצים עצמם. אולם אם בשנת 2019 חשב שטיינגרט שהצעירים יטענו כי אין להם שום רגש כלפי ישראל, כיום אפשר לזהות ביניהם גם כאלה הנלחמים נגד עצם קיומה של המדינה היהודית.

בשנת 2014 התקיים מַעֲמַת (debate) במקום הנחשב ביותר בעולם לדיונים מסוג זה – מועדון המַעֲמַתִּים של Oxford Union. כותרת המַעֲמַת הייתה “מי מהווה מכשול גדול יותר לשלום – ישראל או חמאס?” אחד היריבים היה פרופ’ אבי שליים, מרצה יהודי מאוקספורד, שטען כי ישראל מהווה מכשול גדול יותר לשלום במזרח התיכון מאשר החמאס.⁶⁷ והוא לא לבד. מרצה וחוקר ידוע אחר, פרופ’ נועם חומסקי מ-MIT, מרבה לכתוב בגנות ישראל ממקום מושבו בקמפוס שבבוסטון.

הקמפוסים לא רק שאינם עושים מספיק כדי להגן על הסטודנטים היהודים, הם גם מאפשרים לארגונים המסונפים לארגוני טרור להוביל את המחאות ואת הפגיעות בסטודנטים היהודים. לפי דוח שפורסם לאחרונה על־ידי NGO מוניטור,⁶⁸ המחאות בקמפוסים אינן בגדר פעולה ספונטנית של יחידים רבים, אלא הן מתואמות בקפידה וממומנות על־ידי רשת של ארגוני חברה אזרחית קיצוניים ולעיתים גם אנטישמיים. קבוצות אלו, אשר תמכו והצדיקו את טבח 7 באוקטובר ואירועי טרור אחרים, מסתירות היטב

"קיימת נקודה חשובה נוספת בהקשר של מצב האקדמיה בארצות-הברית. והיא שאיכות הלימודים באוניברסיטאות הנחשבות נמצאת בצניחה ממשית."

את זהות המממנים שלהן. ביניהן ניתן למצוא את "סטודנטים למען צדק בפלסטין", "קול יהודי לשלום", "עוד בימי חיינו" (Within Our Lifetime) ו"הקמפיין האמריקאי למען זכויות הפלסטינים" (US Campaign for Palestinian Rights).

הארגון "אם לא עכשיו", שהוא ארגון של יהודים אמריקאים, מכוון את מחאתו לא רק כלפי הסטודנטים, אלא גם כלפי הקהילה היהודית הכללית. הארגון הפגין סולידריות עם המפגינים במחאות האנטישמיות, ואף פרסם מודעת תמיכה בסטודנטים המפגינים שהתבצרו באוניברסיטת קולומביה, שבה נכתב כי "הפגנת ברוטליות כלפי מפגינים לא תתרום לבטחונם של סטודנטים יהודים, כמו-גם לא יהודים, בניו-יורק". גם ארגון זה מסתיר את זהות התורמים שלו.⁶⁹

את ההצדקה להפגנות הפרועות והאלימות עם מוטיבים אנטישמיים חד־משמעיים מקבלים המפגינים מהסגל האקדמי. פרופ' האקים ג'פרסון, מרצה חבר בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת סטנפורד, טען בריאיון לסוכנות הידיעות AP – בתגובה על הביקורת שהשמיע דונלד טראמפ על ההפגנות הפרו־פלסטיניות בקמפוסים – כי ההפגנות באוניברסיטת קולומביה מזכירות הפגנות מן העבר, דוגמת מחאת זכויות האזרח בשנות השישים, שבמהלכה השתלטו הסטודנטים על בניין האוניברסיטה: "ההפגנות... משקפות מסורת ארוכת-שנים של סטודנטים במכללות המנסים לעורר את מצפונה של מדינתם".⁷⁰

מעבר לכל המגמות המטרידות שתוארו עד כה, קיימת נקודה חשובה נוספת בהקשר של מצב האקדמיה בארצות-הברית, אשר אי-אפשר להתעלם ממנה, והיא שאיכות הלימודים באוניברסיטאות הנחשבות נמצאת בצניחה ממשית. השתלטותן של אג'נדות על חומרי הלימוד פוגעת באיכותו ובדרך הקנייתו. בשנת 2018 פרסם מכון Pew תוצאות סקר שלפיהם "רוב האמריקאים טוענים כי ההשכלה הגבוהה [בארצות-הברית] צועדת בכיוון הלא-נכון".⁷¹ עלי-אף ההבדלים המשמעותיים בין רפובליקנים לדמוקרטים בתפיסת הסיבות לירידה באיכות ההשכלה, הנשאלים משני המחנות מעידים כי הם רואים את המערכת באופן שלילי. מבין הנשאלים הרפובליקנים, 79% רואים קשר הדוק בין הבעת דעות פוליטיות על-ידי מרצים לבין הירידה באיכות הלמידה, לעומת 17% בלבד

**”מנקודת־מבט
היסטורית, המערכת
האקדמית כפי
שהכרנו אותה,
שהוקמה בתקופות
מסוימות כדי לשלב
את הסטודנטים
במערכת חברתית־
כלכלית מסוימת,
כבר אינה קיימת.”**

מהנשאלים הדמוקרטים שסבורים כך; ו־75% רואים בשלילה את הגנת־היתר על סטודנטים מדעות שעלולות לפגוע ברגשותיהם, לעומת 31% בלבד מהנשאלים הדמוקרטים שסבורים כך. נקודות הסכמה בין המחנות היו סביב ההכנה הלקויה לשוק העבודה (73% מהרפובליקנים ו־56% מהדמוקרטים) וכן בנוגע לשכר־הלימוד הגבוה (92% מהדמוקרטים ו־77% מהרפובליקנים). סיבות נוספות שהעלו משיבים רבים היו העדר תוכניות לפיתוח חשיבה עצמאית אצל סטודנטים ומדיניות ההעדפה המתקנת.⁷²

ד”ר ליבוביץ מתייחס לנקודה זו וטוען כי בעוד שבעבר נחשב תואר אקדמי מאוניברסיטת הרווארד דבר נחשק ובלתי־מושג כמעט, והבטיח קבלה לעבודה טובה, בעשור האחרון אנו עדים לשינוי משמעותי שמתחולל במערכת ההשכלה הגבוהה, שנמצאת במשבר הסמכה משמעותי לנוכח הפער ההולך וגדל בין מה שנלמד באקדמיה לבין הדרישות של שוק העבודה. שיעור החברות שדורשות כיום השכלה אקדמית כדי להתקבל לעבודה יורד בהתמדה, ואין מדובר רק בעבודות פשוטות, אלא גם בחברות כגון גוגל, אפל, פייסבוק ובנק אוף אמריקה, שהן מאבני־היסוד של הכלכלה האמריקאית. התואר האקדמי, שבעבר היה כרטיס כניסה הכרחי לחברות חשובות, מאבד מערכו בעולם שבו מיומנויות מעשיות וידע ספציפי נחשבים יותר מהסמכה פורמלית. האוניברסיטאות אינן מקנות מספיק כישורים מעשיים ורווחיים, והתואר האקדמי נהפך ל”תעודה מזהבת חסרת ערך”, במיוחד כאשר סיפורי הצלחה של נושרי אקדמיה (דוגמת מארק צוקרברג) ויזמים (כגון פיטר תיל) מעודדים צעירים לוותר על לימודים אקדמיים לטובת יזמות.⁷³

אם כן, מנקודת־מבט היסטורית, המערכת האקדמית כפי שהכרנו אותה, שהוקמה בתקופות מסוימות כדי לשלב את הסטודנטים במערכת חברתית־כלכלית מסוימת, כבר אינה קיימת. איננו חיים עוד בעידן התעשייתי, אלא בעידן המידע, וברגע שהמידע שהסטודנטים רוכשים באוניברסיטאות מושפע מאג’דה מסוימת, הם נהפכים ללא־רלוונטיים בשוק העבודה.⁷⁴

ב. הסטודנטים היהודים בתפוצות (למעט ארצות- הברית) – תמונת מצב

1. רקע

”תופעת

האנטישמיות

באירופה ידועה

ומוכרת, וגילה

כמספר שנות

נוכחותו של העם

היהודי באירופה.”

כאמור, מאחר שהריכוז הגדול ביותר של סטודנטים יהודים מחוץ לישראל הוא בארצות-הברית, ולפיכך גם הפוטנציאל הגדול ביותר למשתתפים עתידיים בלימודים בישראל מצוי שם, הנייר עוסק בהדגשה ובהרחבה באוכלוסייה זו. עם זאת, מצב הסטודנטים היהודים בקמפוסים בשאר התפוצות ברחבי העולם אינו מזהיר כלל וכלל, ולכן יש פוטנציאל לא־מבוטל להבאת סטודנטים לישראל גם מקהילות יהודיות מחוץ לארצות-הברית. בפרק זה נעסוק במצב הסטודנטים היהודים באירופה, בארצות דוברות האנגלית אוסטרליה ודרום־אפריקה וכן בארצות אמריקה הלטינית, במטרה להציג את ההידרדרות שחלה גם שם בכל הנוגע באנטישמיות בעקבות אירועי 7 באוקטובר 2023, ומתוך תקווה לממש את פוטנציאל ההגעה של סטודנטים יהודים אלו ללמוד בישראל.

2. אירופה – כללי

תופעת האנטישמיות באירופה ידועה ומוכרת, וגילה כמספר שנות נוכחותו של העם היהודי באירופה. לאורך כל אותן שנים סבלו יהודים מאנטישמיות ונאלצו להתמודד עם התקפות אנטישמיות מסוגים שונים. הביטוי הקיצוני ביותר שלהן הופיע בצורת פוגרומים חוזרים ונשנים, גירושים והגליות, עד השיא שהתרחש באמצע

”מנהיגי הקהילה היהודית באירופה מזהירים כי התקיפות האנטישמיות הרבות מובילות לכך שיהודים מסתירים את זהותם היהודית.”

המאה העשרים בדמות השואה. כלקח, ואולי מתוך רגשות אשם על השמדת יהודי אירופה, החלו מדינות אירופה של אחרי מלחמת העולם השנייה לפעול בצורה מאורגנת יותר נגד האנטישמיות. המדינות החברות באיחוד האירופי התחייבו למצוא דרכים להיאבק בנחרצות ובאפקטיביות בתופעת האנטישמיות. אך אירועים רבים לאורך השנים הוכיחו כי לא נעשה מספיק, ובשנים האחרונות המצב אף מחמיר. למן 7 באוקטובר 2023 קהילות יהודיות באירופה חוות עלייה חדה במספר התקיפות על רקע אנטישמי.⁷⁵ הנתונים הרבים שנאספו למן אוקטובר 2023 מעוררים דאגה גדולה, ומצביעים על ריבוי של תקיפות פיזיות ומילוליות, תמיכה פומבית בארגוני הטרור חמאס וחזבאללה, איומים ברצח כלפי יהודים ועוד. נוסף על כל אלה יש גם עלייה באירועי ונדליזם באתרים יהודיים רבים, כגון בתי־כנסת ואנדרטאות לזכר השואה, בכל רחבי אירופה. גם ברשתות ניכרת עלייה דרמטית בהפצה של מידע כוזב ומסית נגד יהודים, בקריאות לפגיעה פיזית ובאלימות מילולית. בקמפוסים יש הפליה והדרה, ונאומי שנאה נגד יהודים נישאים בפומבי על־ידי קבוצות או יחידים, באופן מאורגן או ספונטני, בין מתוך אידאולוגיה אסלאמיסטית ובין מתוך אנטישמיות אירופית קלסית.⁷⁶ ב־34 הימים הראשונים למלחמה נרשמו בגרמניה 29 תקריות אנטישמיות ביום. לשם השוואה, הממוצע בשנת 2022 עמד שם על פחות מ־7 תקריות ביום.⁷⁷ בבריטניה, בין 7 באוקטובר ל־13 בדצמבר 2023, נרשמו לא פחות מ־2,093 תקריות אנטישמיות;⁷⁸ בצרפת דווחה עלייה של 284.4% במספר התקיפות האנטישמיות בשנת 2023 בהשוואה לשנת 2022;⁷⁹ ונתונים דומים ניתן למצוא במדינות נוספות באירופה.⁸⁰

מנהיגי הקהילה היהודית באירופה מזהירים כי התקיפות האנטישמיות הרבות מובילות לכך שיהודים מסתירים את זהותם היהודית. הם מביעים דאגה גדולה לבטחונם של הסטודנטים היהודים בקמפוסים ברחבי אירופה, ומזהירים מערעור יציבותן של הקהילות היהודיות. ביטוי לכך ניתן למצוא בראיונות שהעניק הרב פנחס גולדשמידט, נשיא ועידת הרבנים של אירופה, לכלי תקשורת שונים. למשל, בריאיון שהוא העניק לעיתון **הגרדיאן** הבריטי ב־14 במאי 2024 הוא נתן הצצה למעט מן הדילמות שהרבנים מתמודדים איתן: ”אחת השאלות הנפוצות ביותר שהרבנים נשאלים למן 7 באוקטובר היא אם מותר מבחינה הלכתית להסיר את המזוזה מפתח הבית.”⁸¹

”בשנים האחרונות ניכרת בבריטניה עלייה הדרגתית בגילויי אנטישמיות.”

אנה סגל, מנהלת המרכז החינוכי בבית־הכנסת בברלין, סיפרה בריאיון ל־BBC, ב־18 באוקטובר 2023, על מתקפה שביצעו רעולי־פנים אשר השליכו לתוך מבנה בית־הכנסת בקבוקי־תבערה. סגל סיפרה כי האירוע עורר זעזוע וערער מאוד את תחושת הביטחון בקרב הקהילה היהודית, אך טענה כי האירוע לא הפתיע אותם: ”ידענו שזה רק עניין של זמן, וזה לא הסוף”.⁸² חשוב לציין כי במבנה בית־הכנסת יש גם מרכז קהילתי, גן־ילדים ותיכון לכ־130 ילדים. קנצלר גרמניה אולף שולץ הביע זעם על המתקפה.⁸³

3. בריטניה

בשנים האחרונות ניכרת בבריטניה עלייה הדרגתית בגילויי אנטישמיות. לאחר פרוץ מלחמת חרבות־ברזל נרשמה קפיצה משמעותית במספר האירועים האנטישמיים ברחבי הממלכה. הקפיצה הייתה דרמטית עד כדי כך שמחצית מיהודי בריטניה ענו בסקר כי שקלו לעזוב את המדינה, ויותר מ־60% דיווחו כי חוו אנטישמיות בעצמם.⁸⁴ הסקר, שנערך על־ידי ארגון הביטחון של הקהילה היהודית באנגליה (CST), חושף נתונים חמורים שלפיהם בחודשיים הראשונים למלחמה נרשמה קפיצה של 512% בהשוואה לתקופה המקבילה בשנה הקודמת במספר האירועים האנטישמיים, שכללו 80 תקיפות, 148 איומים ישירים, 117 מקרים של חילול מקומות קדושים וגרימת נזק, 1,537 מקרים של התנהגות אנטישמית – ובכלל זה תקיפות מילוליות, גרפיטי, הודעות דוא”ל מאיימות ודיווחים אנטישמיים ברשת – וכן 8 מקרים של הפצה המונית של ספרות אנטישמית. כל זה, כאמור, בחודשיים בלבד.⁸⁵

רוב האירועים (56%) התרחשו במטרופולין לונדון. בלונדון גם מתקיימות חלק משמעותי מההפגנות והצעדות ההמוניות של יותר מ־100,000 איש. הדוח של משרד התפוצות שריכז את הנתונים מדגיש כי יש הלימה בין המצב הפוליטי במדינה לעלייה באירועים האנטישמיים, כשהסנטימנט הוא שנאת יהודים ושלילת קיומה של מדינת־ישראל.

גם במערכת החינוך בבריטניה נרשמת עלייה דרמטית באירועים אנטישמיים. כך, באוניברסיטאות נרשמו 140 תקריות תוך חודשיים.⁸⁶ בעקבות העלייה באירועי האנטישמיות שהתרחשו באוניברסיטאות בבריטניה, כינס ראש ממשלת בריטניה את נציגי האוניברסיטאות כדי לדרוש מהם להגן בנחרצות על סטודנטים יהודים בקמפוסים מפני מפגנים פרו־פלסטינים.⁸⁷

ד"ר לינדה גרינוול – בעלת אות מסדר האימפריה הבריטית (BEM) משנת 2017 עבור תרומתה לרפואת השיניים וזוכת פרס John Tomes מאת איגוד רופאי השיניים הבריטי (BDA) – תיארה לפנינו, במסגרת ריאיון שערכנו עימה, את המציאות שיהודים מתמודדים איתה במקצועות הרפואה באנגליה. היא מתארת דחיקה של יהודים ממקצוע רפואת השיניים באנגליה, ומציינת כי מספרם בתחום הזה הולך ומתמעט. לטענתה, המצב אף צפוי להחמיר, מפני שבימים אלו יש מעט מאוד סטודנטים יהודים בבתי־הספר לרפואת שיניים, והמעטים שנשארו עוברים חרם קשה על רקע אנטישמי. היא מספרת על סטודנטית יהודייה שהלכה לאזכרה לזכרו של חבר ילדות, מאבטח שנרצח בנובה. כאשר יצאה מהלוויה ופתחה את הטלפון, היא גילתה שהיא הוצאה מקבוצת הווטסאפ של הכיתה בבית־הספר ללימודי רפואת שיניים King's Dental School – כיתה אשר מונה 180 סטודנטים. חברים שהם חלק מהקבוצה סיפרו לה כי הוצאתה מהקבוצה נחגגה, וכי פורסמו הודעות שמחה רבות שחזקו את ההחלטה. גרינוול מספרת כי הסטודנטית הייתה מזועזעת ופגועה מאוד מהאירוע, והחליטה להגיש תלונה לאוניברסיטה. האוניברסיטה קיימה שימוע, אך סירבה למסור לה את המסקנות, בטענה המגוחכת שמכיוון שהיא הייתה עדה לאירועים, היא לא תוכל להיחשף להחלטה, וההחלטה חתומה ללא פרסום. לדברי ד"ר גרינוול, "אנחנו זועמים כאן מאוד על ההתנהלות הזו, וחושבים מה לעשות. יש לנו באנגליה ארגון שנקרא UK Lawyers for Israel, שמנסה להתמודד עם האירועים הללו, אבל הוא מוצף בתלונות רבות על אירועים אנטישמיים ואינו מצליח לתת מענה".⁸⁸

גרינוול מתארת כי רבים מהמעורבים באירועים האנטישמיים המתרחשים בבתי־החולים הם מוסלמים, וכי התמונה המתקבלת מטלטלת ומערערת. היא מפנה אותנו לסקר שנערך בשיתוף עם "אלפה אומגה – אגודת רופאי השיניים היהודים בבריטניה" בקרב 293 יהודים העוסקים במקצועות הבריאות.⁸⁹ 95% מהנסקרים דיווחו כי לעלייה שחלה באנטישמיות למן מתקפת חמאס ב־7

”סטודנטים **ומרצים ישראלים** **באוקספורד** **ובקיימברידג’** **מדווחים כי** **האוניברסיטאות** **הללו אינן** **מתייחסות** **ברצינות לאירועי** **האנטישמיות** **המתרחשים** **בתחומן,** **ומתעלמים** **מהסכנות..”**

באוקטובר הייתה השפעה שלילית על הרווחה הנפשית והרגשית שלהם, ו-44% דיווחו כי הם אף שוקלים להחליף מקצוע כתוצאה ישירה מהעלייה באנטישמיות. 70% מאנשי המקצוע שענו על הסקר נתקלו באנטישמיות מצד חבריהם למקצוע במערכת הבריאות. 73% חוו לפחות אירוע אנטישמי אחד למן 7 באוקטובר, וכל אחד ממשתתפי הסקר חווה בממוצע בין שניים לשלושה אירועים של אנטישמיות, ובכלל זה דרישה להסיר פריט לבוש דתי וגרימת נזק לצידוד אישי על-ידי עמיתים. 48% מהנשאלים הרגישו לא-בטוחים בסביבת העבודה שלהם, בהשוואה ל-29% שהרגישו בטוחים. ב-60% מהמקרים בחרו המשיבים לא לדווח על התקרית האנטישמית שחוו. רק 15% מהמשיבים שדיווחו על תקרית אנטישמית בעבודה חשו שהיא טופלה כראוי. נוסף על כך, 68% מהנשאלים אינם בוטחים בגופים המאסדרים או המקצועיים שיטפלו כראוי ויפעלו נגד העלייה באנטישמיות המכוונת נגד יהודים העוסקים במקצועות הבריאות.⁹⁰

יוסף גרינוולד-כהן, שהוביל את הסקר, אומר כי ”עצם העובדה שפחות משליש מאיתנו מרגישים בטוחים סביב עמיתינו היא עדות לחומרת הגזענות האנטי-יהודית בזמן הזה”. גרינוולד-כהן מבקש לחדד כי אין מדובר באירוע מבודד או מינורי, אלא בדאגה שמשותפת לחלק גדול מאנשי הרפואה היהודים. לדבריו, יש להתמודד עם היקף האנטישמיות ולאכופ מדיניות של אפס סובלנות כלפיה, ובכלל זה לחקור באופן יסודי את כל התקריות המדווחות.⁹¹

גם באוניברסיטאות אחרות המצב קשה. סטודנטים ומרצים ישראלים באוקספורד ובקיימברידג’ מדווחים כי האוניברסיטאות הללו אינן מתייחסות ברצינות לאירועי האנטישמיות המתרחשים בתחומן, ומתעלמים מהסכנות. בריאיון ל-**ynet** מתארת צעירה, שהעדיפה לא לחשוף את שמה המלא, כי חלומה הגדול היה ללמוד באוקספורד, אך היא לא שיערה כי ביומה הראשון ללימודים, ב-9 באוקטובר, היא תגלה שדודה נרצח ודודתה נחטפה לעזה, ואז הדבר הראשון שהיא תפגוש בהגיעה לאוניברסיטה הוא הפגנה אנטישמית ושלטים השוללים את זכותה של מדינת-ישראל להתקיים. כאשר פנתה לקבל תמיכה מאחראית הרווחה באוניברסיטה, ענתה לה זו: ”אוקספורד זה מקום לא נעים לישראלים ויהודים, ואין לנו איך לעזור לך, או מה לעשות בקשר לזה”.⁹² יותר ממאה תקריות אנטישמיות ואנטי-ישראליות תועדו במכתב שנשלח להנהלת אוקספורד על-ידי קבוצת ישראלים. המפגינים, שהגיעו עם שקי שינה ושלטים, טענו כי את

"הנתונים והעדויות החמורים שהוצגו לעיל בדבר העלייה הניכרת בגילויי האנטישמיות באנגליה, הן מבחינת היקף האירועים והן מבחינת חומרתם, מתגבשים לכלל תמונת מצב עגומה ביותר. חוד החנית של התופעה מתרכז באוניברסיטאות."

ההשראה למעשיהם הם שואבים מאוניברסיטת קולומביה בארצות-הברית, וכי הם דורשים מהאוניברסיטה להסיר השקעות מישראל. סטודנטית נוספת, שמסיימת את התואר הראשון שלה בקיימברידג' ואשר העדיפה אף היא להישאר בעילום-שם, מתארת:

כבר ב־8 באוקטובר, קבוצה של ישראלים ויהודים שלחו מכתב לאוניברסיטה וקראו למוסד לצאת נגד קריאות לאינתיפאדה ברחובות. הנשיאה של האוניברסיטה אמרה שהיא מצטערת לשמוע שקשה לנו והפנתה אותנו לפסיכולוגים באוניברסיטה. מאז לא שמענו ממנה. לאחר מספר חודשים, כשהיא באה לבית חב"ד, אמרנו לה שלום והצגנו את עצמנו ככותבי המכתב. ברגע שאמרנו לה את השמות שלנו היא הסתובבה, לקחה את המעיל שלה ויצאה. היינו בהלם מהתגובה שלה.⁹³

לצערנו, האירועים הללו אינם נעצרים באוניברסיטאות באנגליה, אלא גולשים למקומות נוספים. ב־27 במרץ 2024 דיווח ה־JEWISH CHRONICLE כי ילד יהודי בן תשע, עם כיפה וציצית, נדרש לשבת על הרצפה בעודו מקבל טיפול רפואי מאחות בבית־החולים "ריאל" במנצ'סטר.⁹⁴ לצד אירוע זה נרשמו עוד עשרות מקרים של אנטישמיות מצד אנשי רפואה לאחר 7 באוקטובר, אך הדבר מזעזע במיוחד כאשר התנהגות זו מופנית כלפי ילד קטן. לאחר שנפתחה חקירה הודיעה קרן האוניברסיטה NHS במנצ'סטר כי הנחתה את עובדיה לא להפלות שום מטופל על רקע אמונותיו, אך העיתון חושף כי במוסדות אחרים של הקרן רופאים תומכים בחמאס באופן גלוי.⁹⁵

לסיכום, הנתונים והעדויות החמורים שהוצגו לעיל בדבר העלייה הניכרת בגילויי האנטישמיות באנגליה, הן מבחינת היקף האירועים והן מבחינת חומרתם, מתגבשים לכלל תמונת מצב עגומה ביותר. חוד החנית של התופעה מתרכז באוניברסיטאות, כמובילות דעת־קהל ושלחוב צעירים. הצעירים היהודים מאבדים את האפשרות לקיים חיים סטודנטיאליים ולרכוש מקצוע בכלל המקצועות, ובמיוחד סביב מקצועות הרפואה. אולם לצד הצער הגדול יש כאן גם הזדמנות גדולה לקרב את הצעירים היהודים מאנגליה ולחבר אותם לישראל, באמצעות התוכנית המוצעת לאפשר להם לרכוש כאן תואר ראשון.

4. האנטישמיות בקמפוסים באירופה (למעט אנגליה)

”בדומה למתרחש
בארצות־הברית
ובאנגליה, גם ברוב
ארצות אירופה
אחד המוקדים
העיקריים
לפעילות פוליטית,
למחאות ובתוך
כך גם לתקריות
אנטישמיות הוא
האוניברסיטאות
והקמפוסים.”

בדומה למתרחש בארצות־הברית ובאנגליה, גם ברוב ארצות אירופה אחד המוקדים העיקריים לפעילות פוליטית, למחאות ובתוך כך גם לתקריות אנטישמיות הוא האוניברסיטאות והקמפוסים. במקומות אלו קבוצות, איגודי סטודנטים והתארגנויות עצמאיות נוטלים חלק פעיל בפעילות אנטישמית, והופכים את רחבי הקמפוס לסביבה עוינת ומסוכנת ליהודים ולדוברי עברית. גם מרצים ועובדי אוניברסיטה מעורבים ישירות באירועי אנטישמיות, דבר שמגביר את תחושת חוסר הביטחון וההפקרה שסטודנטים יהודים חשים.⁹⁶ עדויות לכך ניתן למצוא בדוח מחקר של EUJS – ארגון־הגג של הסטודנטים היהודים באירופה – שעסק באירועים האנטישמיים שהתרחשו בקמפוסים ברחבי היבשת בין 7 באוקטובר 2023 ל־15 בינואר 2024.⁹⁷ לפי ממצאי הדוח, קהילת הסטודנטים היהודים באירופה החלה לחוש בעוינות בקמפוסים בסמיכות לתחילת האירועים בישראל. הפגנות ובהן קריאות התומכות במעשי חמאס נעשו רווחות יותר ויותר ברחבי האוניברסיטאות, ובחלק מהמקרים התהוו מתחים חמורים אשר ”הניעו סטודנטים יהודים לנטוש את לימודיהם ואת איגודי הסטודנטים היהודים לבטל אירועים, והובילו להטרדות פומביות של סטודנטים יהודים הן על־ידי חבריהם הסטודנטים והן על־ידי צוות האוניברסיטה, לרבות מרצים.”⁹⁸ האירועים נושאים אופי אנטישמי השולל את קיומה של מדינת־ישראל ומטיל אחריות בלעדית על ישראל לכל המתרחש ברחבי המזרח התיכון. מחברי הדוח מציינים כי כל האירועים המופיעים בדוח עונים על ההגדרה של אנטישמיות על־פי הברית הבין־לאומית להנצחת זכר השואה – ה־IHRA.⁹⁹

הדוח מחלק את סוגי התקיפות לקטגוריות, ובכל קטגוריה מביא עדויות לגבי הטרדות מילוליות, קללות ואלימות פיזית, ונדליזם וחילול סמלים ומרחבים דתיים יהודיים, בריונות ברשת והטרדות מקוונות, הסתה לאלימות, הפליה והדרה. בתוך שלושה חודשים בלבד הועברו ל־113 EUJS דיווחים על תקיפות כאלה מ־66 אוניברסיטאות הפזורות ב־14 מדינות ברחבי אירופה. מחברי הדוח מדגישים כי הוא מתבסס על עדויות של סטודנטים שהרגישו בטוחים מספיק למסור מידע, ואינו מתיימר להכיל את כלל האירועים.

”עורכי הדוח

מדגישים כי

מספר האיומים

ברצח שקיבלו

סטודנטים יהודים

מסטודנטים אחרים

גבוה בהרבה

מאשר בעבר.”

ה-EUJS קיבל פניות ובקשות עזרה רבות מאיגודים של סטודנטים יהודים באוניברסיטאות בכל רחבי אירופה. הסטודנטים שיתפו כי הם חוששים להגיע לאוניברסיטאות או ללבוש סמלים שעלולים לקשר אותם ליהדותם.¹⁰⁰ כמו־כן, סטודנטים רבים הצהירו כי הם נמנעים מלדבר בחופשיות בעברית. התגברות האירועים מעוררת אצל סטודנטים תחושת חוסר ביטחון קשה. עובדה זו משליכה באופן ישיר על היבטים שונים בחיי היומיום שלהם, לרבות בסביבה הלימודית, שאמורה להיות מוגנת.¹⁰¹

הדוח של ה-EUJS בחן גם אירועים מקוונים שבהם פורסם תוכן אנטישמי על־ידי ארגון סטודנטים או הופצה הודעה אנטישמית בתוך קבוצת שיחוח (צ'ט) אוניברסיטאית. ”באוניברסיטאות אחדות ברחבי אירופה הפחד בקרב סטודנטים ישראלים ויהודים ששבו לקמפוס התגבר בעקבות שיתופים של חבריהם לכיתה בתוכן המביע תמיכה בחמאס ובחזבאללה ופרסום הודעות אנטישמיות.”¹⁰² לדוגמה, באוניברסיטת IE במדריד פרסמו בפייסבוק תמיכה בחמאס ובחזבאללה וכן ציורים אנטישמיים המשווים בין יהודים לנאצים. אירועים דומים התרחשו באוניברסיטאות נוספות ברחבי אירופה שבהן לומדים סטודנטים ישראלים ויהודים.¹⁰³

נוסף על כך, עורכי הדוח מדגישים כי מספר האיומים ברצח שקיבלו סטודנטים יהודים מסטודנטים אחרים גבוה בהרבה מאשר בעבר. כמו־כן, למרבה הצער, מרצים ואנשי צוות באוניברסיטאות מפיצים גם הם תכנים אנטישמיים, וכאשר הסטודנטים היהודים מתלוננים על כך, רק במקרים ספורים הם מודחים מתפקידם.

הנה כמה דוגמאות לאירועים שהתרחשו במדינות שונות ברחבי היבשת:

- **צרפת** – דוגמה המופיעה בדוח לפגיעה בחופש הביטוי של סטודנטים יהודים ולפגיעה פיזית בהם מתייחסת לטקס שנעשה במוסד האקדמי לחקר מדע המדינה בפריז, ה־SciencesPo, לזכרו של סטודנט לשעבר של המוסד שנרצח במתקפה ב־7 באוקטובר. באירוע, שאורגן על־ידי איגוד הסטודנטים היהודים בצרפת (UEJF), תקפו מפגינים פיזית את משתתפי הטקס והפריעו לקיומו. ”אין זה מקרה מבודד, שכן הגיעו דיווחים נוספים של סטודנטים יהודים הנאלצים להתמודד עם אתגרים בבואם לממש את זכותם לחופש ביטוי”, כותבים המחברים.¹⁰⁴

• **בלגיה** – נשיא אגודת הסטודנטים היהודים של בלגיה הותקף על-ידי אנטישמים בבריסל, ועל דלת חדרו של סטודנט יהודי בקולג' של אירופה בברוז' – מוסד ללימודי אירופה המכשיר את דור העתיד של הדיפלומטים באירופה – רוססו צלבי קרס לצד כיתוב אנטישמי.¹⁰⁵ דקנית המוסד פדריקה מוגריני הגיבה על האירוע בשליחת הודעת דוא"ל לכלל הסטודנטים שבה הכריזה על פתיחת חקירה ואיימה בסנקציות על העבריינים. "לא נסבול קידום שנאה בין כתלינו – לא בהווה ולא בעתיד",¹⁰⁶ כתבה. לא למותר לציין כי הדבר אינו מרגיע את הסטודנטים.

• **הולנד** – באוניברסיטה של אמסטרדם הוצב מחסום בלתי־חוקי על-ידי מפגינים אנטי־יהודים, וכאשר אדם שלא נשא עליו סממנים שזיהו אותו כיהודי עבר את המחסום, ניגש אליו בחור עטוף באפייה והכה אותו בראשו עם מוט מעץ לעיני העוברים־ושבים.¹⁰⁷ ב־7 באוקטובר, ביום המתקפה והטבח שביצע חמאס, התקיימה הפגנה באוניברסיטה של האג. המפגינים חילקו עלונים המהללים את המתקפה של חמאס, הגדירו אותה "התנגדות שהיא מודל לחיקוי", וקראו ל"אֶנְתָּפָדָה גלובלית".¹⁰⁸

• **ספרד** – באוניברסיטת "קרלוס" במדריד נתלה על אחד הקירות שלט שבו נכתב: "לא עוד רצח עם נגד הפלסטינים, לא עוד פלישה ציונית לישראל! אם אתם מזדהים עם הפולשים הטוריסטים של ישראל, תנו להם את הבית שלכם ואת האדמה שלכם, ולא של אחרים".¹⁰⁹ כרזה ששותפה בקבוצת השיחוח של סטודנטים באוניברסיטת קומפלוטנסה שבמדריד, ואשר הזמינה את הסטודנטים להשתתף בהפגנה נגד ישראל שתתקיים בקמפוס, כללה קריאה מפורשת "לגרש את הציונים מהאוניברסיטה".¹¹⁰ קריאה זו מהווה איום מפורש נגד ישראלים ויהודים באוניברסיטה. "מה שמפחיד אותי יותר מכל הוא העובדה שהאנטישמיות נורמלה עד כדי כך שאפילו חברים שאינם אנטישמים מצטרפים", העיד סטודנט מספרד.¹¹¹

• **איטליה** – המקרים האנטישמיים הרבים ביותר, כ־19.5% מתוך כלל הדיווחים שהגיעו ל-EUJS, התרחשו באיטליה. למשל, באוניברסיטת "אלמה מאטר" שבבולוניה נכתב על קירות השירותים "אֶנְתֶּפֶאדָה עד הניצחון".¹¹² זוהי קריאה לאלים ולעימות חמוש, ומשמעותה עבור יהודי אירופה והעולם היא סכנה קיומית. "אפילו אם אני עונד סמלים שמזהים אותי כיהודי, אני פוחד ללכת לאוניברסיטה. אני פוחד שמישהו יזהה אותי ויגיד לאנשים כלשהם שאני יהודי. אני פוחד ליהפך למטרה, אני פוחד", כך העיד סטודנט יהודי מאיטליה.¹¹³

• **שוודיה** – באוניברסיטת לונד (Lund) שבשוודיה ארגנה קבוצה של "סטודנטים של לונד למען פלסטין" אירוע "מיקרופון פתוח" תחת הכותרת "סטודנטים למען פלסטין". לסטודנטים היהודים הומלץ להתרחק מאירוע זה.¹¹⁴ גם סטודנטים יהודים מאוסטריה, מגרמניה ומספרד קיבלו המלצות להתרחק מאירועים דומים, ואלה שרצו ליטול בהם חלק כמאזינים בלבד נפלו לא אחת קורבן להתקפות פיזיות ולהטרדות.¹¹⁵

• **גרמניה** – אף שבתחילה נרשמו בגרמניה ביטויים של סולידריות ותמיכה בחיילי צה"ל, דווחו גם מקרים רבים של אנטישמיות בוטה. האדרת טרור וקריאות "מהנהר עד לים פלסטין תהיה חופשית" תועדו בברלין כבר ב־7 באוקטובר, ומאז נרשמת עלייה חדה במספר האירועים האנטישמיים בכל המדינה. ארגון RIAS – שמשדריו פרושים בכל רחבי גרמניה ואשר מהווה מטרייה לארגוני חברה אזרחית המדווחים על תקריות אנטישמיות המתרחשות שם – פרסם דוח ובו 994 אירועים אנטישמיים, ובכלל זה 3 מקרים של אלימות קיצונית, 29 תקיפות, 72 מקרים של פגיעה ברכוש ו־32 אימים.¹¹⁶ בניתוח הרקע הפוליטי של התקריות נמצא כי 21% מהן היו קשורות לאקטיביזם אנטי־ישראלי, 6% נקשרו לרקע מוסלמי או אסלאמיסטי, 5% סווגו כפעולות של שמאל אנטי־קולוניאלי, פחות מ־2% נקשרו לימין הקיצוני, ופחות מ־1% נקשרו לרקע נוצרי או פונדמנטליסטי. ב־63% מהמקרים לא התחוויר הרקע הפוליטי.¹¹⁷

5. האנטישמיות בקמפוסים מחוץ לאירופה ולארצות-הברית

**”על-פי הדוח,
64% מהסטודנטים
היהודים חוו
אירוע אנטישמי
אחד לפחות
בתקופת לימודיהם
באוניברסיטה.”**

• **אוסטרליה** – קהילת היהודים באוסטרליה מונה כ-120,000 איש. מבחינת האנטישמיות מצבה אומנם טוב יחסית למצב באירופה, אך האנטישמיות נוכחת, והעסיקה את הקהילה היהודית עוד לפני אירועי 7 באוקטובר 2023. הוועד הפועל של יהודי אוסטרליה (ECA) הפיק בסוף 2023 דוח על האנטישמיות באוסטרליה, המתייחס לאירועים שהתרחשו מאוקטובר 2022 עד סוף ספטמבר 2023, כלומר, לפני הטבח של 7 באוקטובר.¹¹⁸ המחקר בדק את החוויה היהודית באוניברסיטה, והקדיש פרק לאנטישמיות באוניברסיטאות באוסטרליה. על-פי הדוח, 64% מהסטודנטים היהודים חוו אירוע אנטישמי אחד לפחות בתקופת לימודיהם באוניברסיטה. כ-29% מהמקרים היה הצוות האקדמי מעורב באירועים האנטישמיים, ובכ-70% מהמקרים התעלמו אנשי הצוות מאירועים אנטישמיים שהם היו עדים להם. סטודנטים שיהדותם ניכרת מפרטי הלבוש שלהם או מסמנים יהודיים אחרים הם אלה שנתקלים באירועים אנטישמיים בסבירות גבוהה יותר. על רקע זה אין פלא שסטודנטים יהודים רבים, במיוחד כאלה שכבר חוו אירועים אנטישמיים, מסתירים את זהותם היהודית. כלומר, האנטישמיות משפיעה על הנראות של סטודנטים יהודים.¹¹⁹

הדוח מתייחס גם לסירובן של אוניברסיטאות מסוימות לאמץ את ההגדרות של הברית הבין-לאומית לזכרון השואה (IHRA). הגדרת האנטישמיות של IHRA היא למעשה עדכון והרחבה של מסמך שנוסח במקור על-ידי הנציבות האירופית למעקב אחר גזענות ושנאת זרים (EUMC), כיום הסוכנות האירופית לזכויות-יסוד (FRA). המסמך הוא כלי שמטרתו לסייע בזיהוי והבנה של אנטישמיות, על צורותיה המודרניות. היא אומצה בשנת 2016 על-ידי IHRA, ומאז אומצה גם על-ידי ממשלות, מוסדות אקדמיים, ארגונים בין-לאומיים וגופים נוספים ברחבי העולם, ובכלל זה באוסטרליה.¹²⁰ גם אוניברסיטאות באוסטרליה אימצו את ההגדרה, אך לא כולן; אוניברסיטת אדלייד והאוניברסיטה הלאומית של אוסטרליה סירבו לחתום על המסמך.¹²¹

"המצב בדרום-אפריקה קשה במיוחד מפני שהממשל עוין את מדינת-ישראל גם בימים שבשגרה, כך שההסתה מגיעה ממוסדות המדינה, שאף הגישה תביעה נגד ישראל בבית-הדין בהאג."

בפרק קצר המתייחס בכל-זאת לתקופה שלאחר 7 באוקטובר מציינים מחברי הדוח כי בתקופה זו נרשמה עלייה דרמטית באירועים האנטישמיים. לאירועים אלו היו אחריות בעיקר קבוצות של שמאל קיצוני וקבוצות אסלאמיסטיות.¹²² קבוצות אלו ("הברית האדומה-ירוקה") משתפות פעולה ביניהן כבר שנים רבות בנושאים הקשורים ליהודים ולישראל.¹²³ בדוח מתואר איך שעות ספורות לאחר מתקפת הטרור האכזרית החלה התארגנות פוליטית של קבוצות ויחידים אנטי-ישראליים. יום לאחר הטבח, ב-8 באוקטובר, כבר התקיימה בליקמבה, סידני, עצרת בהשתתפות אסלאמיסטים, שהביעו שמחה על הטבח שביצע חמאס ביהודים. ב-9 באוקטובר התקיימה עצרת נוספת בבית האופרה של סידני, בהשתתפות אסלאמיסטים, פעילים אנטי-ישראליים ואנשי שמאל, ובה הוצת דגל ישראל ונשמעו קריאות "לשלוח את היהודים לתאי הגזים". בשבועות שלאחר-מכן נרשמה עלייה משמעותית במספר האירועים האנטישמיים ברחבי אוסטרליה. איומים ברצח נשלחו לארגונים יהודיים, וקריאות לרצח יהודים נשמעו בהפגנות רחוב. כמו-כן, שיירות של כלי-רכב הגיעו מהפרוורים המערביים של סידני, שבהם מתגוררת קהילה מוסלמית גדולה, כדי להפחיד ולהשתיק את הקהילה היהודית.¹²⁴ כאשר בוחנים את הנתונים מאוקטובר-נובמבר 2023 ומשווים אותם לנתונים משנה לפני כן (אוקטובר-נובמבר 2022), מוצאים קפיצה של 738% באירועים האנטישמיים באוסטרליה.¹²⁵

• **דרום-אפריקה** – בדרום-אפריקה יש קהילה יהודית המונה קצת פחות מ-50,000 נפש. המצב בדרום-אפריקה קשה במיוחד מפני שהממשל עוין את מדינת-ישראל גם בימים שבשגרה, כך שההסתה מגיעה ממוסדות המדינה, שאף הגישה תביעה נגד ישראל בבית-הדין בהאג. שר המשפטים של דרום-אפריקה מכחיש שקיימת אנטישמיות, אבל הוועד הפועל של יהודי דרום-אפריקה (SAJBD) מדווח כי בחודשים אוקטובר עד דצמבר 2023 נרשמו 139 אירועי אנטישמיות, בעוד שבשנת 2022 נרשמו באותה תקופה 19 מקרים בלבד (עלייה של 631%). בפרט נרשמה עלייה חדה במקרי האלימות הפיזית נגד יהודים ונגד רכוש יהודי – סוגים של אירועי אלימות שהיו נדירים מאוד בדרום-אפריקה לאורך השנים.¹²⁶

**”אמריקה הלטינית
רושמת אם כן
עליה דרמטית
באירועים
האנטישמיים,
בדומה למצב בשאר
העולם, וגם בה
הקפיצה הגדולה
מגיעה לאחר
7 באוקטובר.”**

השרה ליחסים ושיתוף-פעולה בין-לאומיים נלדי פנדור קראה להגברת המחאות נגד ישראל באוניברסיטאות בדרום-אפריקה. היא עודדה סטודנטים לבחור באקטיביזם חלף דיאלוג, וכתוצאה מכך חוו סטודנטים יהודים תקיפות אלימות, פגיעות מילוליות והדרה, ואף נמנעה מהם כניסה לאוניברסיטאות שבהן הם לומדים.¹²⁷ הקהילה היהודית וה-SAIBD הביעו מחאה על קריאתה של השרה. הם קבלו על כך שהאוניברסיטאות, במקום להוות מרחב מוגן לסטודנטים, מאפשרות לפוליטיקאים להוביל מחאות בתחומן.¹²⁸

• **אמריקה הלטינית** – בברזיל ובמקסיקו חלה עלייה חדה במספר מקרי האנטישמיות. בעוד שבשנת 2022 כולה דווחו בברזיל 432 אירועי אנטישמיות, בחודשים אוקטובר עד דצמבר 2023 נרשמו בה 1,363 אירועים אנטישמיים. באופן דומה, במקסיקו נרשמו 52 אירועי אנטישמיות בחודשים אוקטובר עד דצמבר 2023, לעומת 21 מקרים בלבד בכל שנת 2022.¹²⁹ אמריקה הלטינית רושמת אם כן עלייה דרמטית באירועים האנטישמיים, בדומה למצב בשאר העולם, וגם בה הקפיצה הגדולה מגיעה לאחר 7 באוקטובר. אופי האירועים זהה – פגיעה ביהודים ובאתרים יהודיים.

הנתונים שנאספו על הנעשה ברשתות מציגים גם הם תמונה מדאיגה. ”הצופה ברשת” (Observatorio Web) – גוף המנטר את הפעילות ברשתות החברתיות – בדק פרסומים אנטישמיים מתחילת 2022 עד ספטמבר 2022, ומצא כי שיעורם היה נמוך לאורך כל השנה בשלוש הרשתות המרכזיות – פייסבוק, X (טוויטר לשעבר) ויוטיוב. אולם מייד לאחר הטבח של 7 באוקטובר נמצא כי שיעור הציוצים האנטישמיים ברשת X עומד על 7%, וחודש וחצי לאחר־מכן כבר עמד שיעורם על 17%. נתון מעניין נוסף מראה כי 12% מהשיח האנטישמי ברשת X מגיע מאמריקה הלטינית – עלייה של 2.5% ביחס לשנת 2022.¹³⁰ ספרד, קולומביה, ונצואלה ומקסיקו תורמות את מרב השיח האנטישמי ברשת.

• **ארגנטינה** – 173,000 יהודים חיים בארגנטינה. בשנת 2022, לפי דוח של ארגון DAIA, נרשמה ירידה של 13% באירועים האנטישמיים שהתרחשו במדינה, ורובם יוחסו לעניינים כלכליים ולמצב הפוליטי במדינה. אך לאחר 7 באוקטובר חלה שוב עלייה במספר האירועים האנטישמיים, ואלה כללו איומים בפיצוץ מבנים יהודיים במדינה, ציור סמלי מגן-דוד על כניסות של בניינים, וכן תקיפות פיזיות של יהודים ופגיעה ברכושם. כתוצאה מכך בחרו הורים רבים להימנע מלשלוח את ילדיהם לבתי-הספר של הקהילה עם תלבושת בית-הספר, מפני שזו כוללת סממנים יהודיים, והיו אף כאלה שלא שלחו את הילדים כלל. המצב משפיע גם על הנעשה באוניברסיטאות המקומיות: סטודנטים יהודים סובלים מהפליה על רקע אנטישמי, בפקולטה לפילוסופיה ולמדעי הרוח של אוניברסיטת בואנוס-אירס נתלו דגלי פלסטין ורוססו צלבי קרס, ופקולטות אחדות פרסמו מסמכים התומכים בחמאס. בסך-הכל נרשמה עלייה של 100% באירועים האנטישמיים בארגנטינה.¹³¹

• **ברזיל** – הקהילה היהודית בברזיל מונה 91,000 יהודים. המצב הפוליטי הנוכחי במדינה, כאשר הנשיא המכהן עוין את מדינת-ישראל ותומך באופן חד-צדדי בפלסטינים, מקשה מאוד את המאבק באנטישמיות הגואה. הקונפדרציה היהודית בברזיל (CONIB) פרסמה דוח שהראה כי בחודשיים הראשונים למלחמה נרשמה עלייה דרמטית של 961% במספר האירועים האנטישמיים – 467 אירועים לעומת 44 בתקופה המקבילה בשנת 2022. קשת האירועים השתרעה מהשחתת רכוש וקריאות אנטישמיות נגד מוסדות יהודיים, דרך שיח אנטישמי ברשתות בהיקף גדול, ועד תקיפות אלימות על רקע אנטישמי בבתי-ספר.¹³²

**”מבין מדינות
אמריקה הלטינית,
בקולומביה
נרשמה העלייה
הגדולה ביותר
במספר האירועים
האנטישמיים
הקשורים לישראל.”**

קולומביה – מבין מדינות אמריקה הלטינית, בקולומביה נרשמה העלייה הגדולה ביותר במספר האירועים האנטישמיים הקשורים לישראל. הייתה זו תוצאה ישירה של פעולותיו של נשיא קולומביה גוסטבו פדרו, המוביל קו הפוך ביחסו לישראל מזה שנקט הנשיא הקודם איוואן דוקה, שפעל לחזק את הקשרים בין מדינת-ישראל לקולומביה.¹³³ לאחר פרוץ המלחמה טען פדרו כי הפלסטינים סובלים מחוסר צדק למן שנת 1948, והשווה זאת לסבל של היהודים תחת המשטר הנאצי. ב-16.10.2023 דרשה קולומביה משגריר ישראל לעזוב את המדינה ולהתנצל על הביקורת שמתח על דבריו האנטישמיים של הנשיא. לצד ההתעמרות של השלטון נמשכים האירועים האנטישמיים, המתבטאים, בין היתר, בפרסומים אנטישמיים ברשתות ובריסוס צלב קרס על שגרירות ישראל.¹³⁴

צ'ילה – הקהילה היהודית מונה 16,000 אלף איש. האירועים האנטישמיים במדינה קשורים באופן הדוק לסוגיה הישראלית, מפני שבצ'ילה חיה הקהילה הפלסטינית הגדולה ביותר מחוץ למזרח התיכון, והיא מתדלקת את השיח נגד ישראל ועומדת מאחורי ההפגנות נגד ישראל שבהן נערכו השוואות לגרמניה הנאצית ונשמעו קריאות לעשות פוגרום ביהודים. ב-16.10.2023 יצאה קריאה לאנתפאדה עולמית, ובעקבותיה הפסיק בית־הספר היהודי בסנטיאגו את הלימודים, וכן הוחלט כי תלמידי בית־הספר לא ילבשו תלבושת אחידה עד סוף השנה. בית־הכנסת בסנטיאגו חולל, באוניברסיטאות רוססו גרפיטי נגד ישראל, ואנשי מקצוע בתחום הבריאות הוחרמו בגלל היותם יהודים. מובילי דעה ופוליטיקאים ממשיכים לתקוף את ישראל ללא שום אזכור של אירועי 7 באוקטובר.¹³⁵

ג. הסטודנטים הישראלים באוניברסיטאות בעולם – תמונת מצב

**”ישראלים
הלומדים
במוסדות להשכלה
גבוהה באירופה
מתארים אווירה
אנטישמית.”**

האנטישמיות והשנאה לישראל אינן פוסחות כמובן על סטודנטים ישראלים יהודים הלומדים באוניברסיטאות בעולם. יתר על כן, אלה אף חווים קושי כפול: מצד אחד, הדאגה למתרחש בישראל; ומצד אחר, הדאגה לבטחונם האישי בעקבות האווירה הרעילה והאלימה בקמפוסים. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פרסם נתונים המתייחסים לשנים 2018–2019 שמהם עולה כי בשנים אלו למדו בחו”ל 26,000 סטודנטים ישראלים, מתוכם 60% ערבים.¹³⁶

1. אירופה

ישראלים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה באירופה מתארים אווירה אנטישמית. לפי סקר שערך ארגון המדענים הישראלים בחו”ל (ScienceAbroad) לאחר פרוץ מלחמת חרבות־ברזל, יותר מ־40% חוו אלימות מילולית בשל היותם יהודים או ישראלים, יותר מ־70% מהנשאלים נתקלו ביותר מאירוע אנטישמי אחד בעיר מגוריהם, ו־60% חוששים להגיע לפקולטה שבה הם לומדים.¹³⁷

טליה וייץ, סטודנטית לרפואה שנה ב באוניברסיטת לה־ספיאנצה ברומא, מתארת את תחושותיה: ”מאז ה־7 באוקטובר אני נמנעת לחלוטין מלדבר עברית בשטח האוניברסיטה וברחובות, גם לא להיכנס לאתרים ישראלים או לאינסטגרם מחשש שמישהו מעבר לכתף יראה שאני ישראלית לפי האתרים שבהם אני גולשת”.¹³⁸

תיאורים דומים ניתן למצוא גם בתשובותיהם של רבים מקרב שאר הנשאלים – בסך־הכל 162 סטודנטים ישראלים מאוניברסיטאות ברחבי אירופה: הונגריה, פולין, צ'כיה, רוסיה, איטליה, קפריסין, לטביה, ליטא, רומניה, סלובקיה, גאורגיה וקרוואטיה.¹³⁹

בכתבה בעיתון **TheMarker** מ־9 בנובמבר 2023 מדווח כי למן 7 באוקטובר סטודנטים לרפואה ברחבי העולם חווים מתקפות אנטישמיות ברשתות מצד חבריהם לכיתה. רוני לינדר, כתבת העיתון, מתארת את אשר שמעה מהסטודנטים:

טבח ה־7 באוקטובר טרף את הקלפים בצורה אכזרית. בשבוע האחרון שוחחנו עם סטודנטים ישראלים לרפואה בכל רחבי אירופה ושמענו מהם על האדמה שרעדה מתחת לרגליהם פעמיים: לא רק שהם חוו כישראלים את השבר הנורא של הטבח בדרום, אלא גם המציאות סביבם השתנתה בבת אחת – מתקפות אנטישמיות ברשת מצד חבריהם לכיתה, הפגנות אלימות בקמפוסים וברחובות הערים, פחד אמיתי לביטחונם הפיזי, ובמקביל האוניברסיטאות שבתוכן מתרחשים המעשים לא נוקטות עמדה ולא עושות כמעט דבר כדי להגן עליהם.¹⁴⁰

2. ארצות־הברית

סטודנטים ישראלים באוניברסיטאות בארצות־הברית חווים את אותן חוויות שהוזכרו לעיל. בריאיון **למעריב** תיארו סטודנטים ישראלים את המתרחש בקמפוסים בארצות־הברית מנקודת־מבטם, ובפרט את ההפגנות הפרו־פלסטיניות הרבות בקמפוסים ואת תחושותיהם לנוכח המצב.¹⁴¹ הדוברת של משלחת ישראל לאו"ם אלה צ'יזיק, סטודנטית לתואר שני בלימודי אסלאם באוניברסיטת קולומביה, חווה מתח רב סביב הנושא גם בימים שבשגרה, מפני שמרצים אנטי־ציונים בקולומביה מתבטאים בחריפות נגד מדינת־ישראל כל השנה, אולם התופעות הללו הלכו והחריפו מפרוץ המלחמה. אלה טוענת כי היא חווה פגיעה בהיבט האקדמי מפני שמרצים מאפשרים לדעות הפוליטיות שלהם להשפיע, במיוחד כלפי נציגה רשמית של מדינת־ישראל. היו מרצים שהחליטו לכלול בתוכנית הלימודים את

הנעשה במזרח התיכון למן 7 באוקטובר, ובחרו את התכנים באופן מוטה וחד-צדדי – לדוגמה, את מאמרו של ראשיד ח'אלידי שפורסם ב־New York Times ובו טען כי אירועי 7 באוקטובר הם חלק מאירועי '48. צ'יזיק מעידה כי למציאות הזו יש השלכות קשות גם על ההיבטים החברתיים:

הדעה שלך גורמת לכך שיוקיעו אותך מחוגים חברתיים. הייתה הזמנה לפסטיבל מוזיקה לסטודנטים בקמפוס והיה רשום עליה 'ציונים לא מוזמנים'. הדברים האלה משליכים עליך חברתית... וזה גורם לעשיית חושבים לגבי העתיד שלנו, הסטודנטים שמנסים ללמוד בסביבות כאלה.¹⁴²

פולינה קמפינסקי, סטודנטית לתואר שני במדיניות ציבורית בהרווארד, מספרת שהשיח על ישראל היה נוכח תמיד בקמפוס אך לא באופן מרכזי, ואילו למן 7 באוקטובר נהיה המצב מסובך יותר – החל בהפגנות פרו־פלסטיניות שבהן סטודנטים רבים עוטים כאפיות ועד חברה לספסל הלימודים המעלים תכנים שקריים על ישראל ברשתות החברתיות:

ישבתי ליד סטודנטית שב־7 באוקטובר שלחה לי הודעה לבדוק אם אני בסדר, ועכשיו ראיתי באינסטגרם שלה שהיא טוענת שאנחנו מבצעים רצח עם פלסטיני. יש דילמה אם לגשת אליה ולהעיר לה שהפרסום שלה לא לעניין ושחבל שלא דיברה איתי ישירות...¹⁴³

דנה רובין, הלומדת כבר שנה חמישית מדעי המחשב והנדסת חשמל ב־MIT (המכון הטכנולוגי של מסצ'וסטס), מתארת כי בהפגנה פרו־פלסטינית שבה נשמעו קריאות לשחרור פלסטין השתתפו בין 200 ל־300 סטודנטים. היא מספרת שהמרצים היהודים עמדו תחילה נבוכים אל מול האירועים הללו, אך לאחר־מכן התעשתו והחלו לתמוך בסטודנטים היהודים והישראלים. דנה מספרת כי מחוץ לבית־הכנסת של האוניברסיטה התקיימה הפגנה שבה קראו סטודנטים מוסלמים לאַנְתָּפָאדה. במכתב שנשלח לנשיאת המכון דרשו 600 סטודנטים, יהודים ולא־יהודים, לטפל בקריאות לאַנְתָּפָאדה, אך הנשיאה לא

**”הסטודנטים
הישראלים מתארים
מציאות קשה
מאוד. הם חוששים
לחיהם, והם
חשים מופקרים
לגורלם על-ידי
הסגל והנהלת
האוניברסיטאות.
הדבר הופך
את הלימודים
באוניברסיטאות
הללו לבלתי-
אפשריים כמעט
עבור יהודים
– ישראלים ולא-
ישראלים כאחד.”**

עשתה דבר מלבד להציע להזיז את בית-הכנסת. לדברי דנה, ”באתי ללמוד פה מתוך רצון לגור בארצות הברית. עם השנים הבנתי שאין עבורי מקום אחר חוץ מישראל, אבל החל מה־7 באוקטובר הבנתי שאנחנו באמת לא רצויים ותמיד ימצאו דרך לשנוא אותנו”. דנה מתארת פגיעה בלימודים, שכן היא נאלצת ללמוד מהבית וגם הריכוז שלה בלימודים נפגע: ”אני פשוט מקווה שאצליח לסיים את הסמסטר הזה ואת הקורסים שאני צריכה כדי לסיים את הלימודים. ביום שבו הרגשתי שאני מתחילה קצת להתאפס, הייתה פה את ההפגנה שבה הם קראו לאינתיפאדה ומהצרחות שלהם אי אפשר היה להתעלם ולהישאר רגוע”.¹⁴⁴

הסטודנטים הישראלים מתארים מציאות קשה מאוד. הם חוששים לחיהם, והם חשים מופקרים לגורלם על-ידי הסגל והנהלת האוניברסיטאות. הדבר הופך את הלימודים באוניברסיטאות הללו לבלתי-אפשריים כמעט עבור יהודים – ישראלים ולא-ישראלים כאחד.

ד. הפתרון המוצע – תוכניות לתואר אקדמי בישראל

1. עידוד לימודי תואר ראשון בישראל של סטודנטים יהודים מחו"ל

"חיבור הצעירים היהודים בכלל – ומארצות־הברית בפרט – ליהדות, לציונות ולמדינת־ישראל נהפך למשימה מרכזית של דורנו. הדרכים לעשות זאת הן רבות ומגוונות."

מן המפורט לעיל עולה בבירור כי חיבור הצעירים היהודים בכלל – ומארצות־הברית בפרט – ליהדות, לציונות ולמדינת־ישראל נהפך למשימה מרכזית של דורנו. הדרכים לעשות זאת הן רבות ומגוונות. היות שעד היום לא נתפס הנושא כדחוף או מרכזי במיוחד, התוכניות הקיימות כיום הן בסיסיות ביותר, ונותנות מענה חלקי מאוד. יש תוכניות כגון "תגלית" ו"מסע", כפי שהצגנו, ויש גם קורסים שונים בנושאי יהדות או ישראל שמועברים לתלמידי תיכון בבתי־ספר יהודיים על־ידי שליחים מישראל או יהודים מקומיים. כל הפעילויות הללו הן חשובות וטובות, אך אין בהן מענה משמעותי לבעיה שתיארנו – ההתרחקות מהיהדות ואף התפתחות הניכור כלפיה, וצמיחה של מוטיבים אנטי־ציוניים. התוכניות הללו נותנות מענה לתקופה קצרה בלבד, שיכולת ההטמעה של המסרים בה מוגבלת. "תגלית" ו"מסע" היו בגדר "דייט" ראשון טוב; עכשיו הגיע הזמן שהיחסים בין יהודים מחו"ל לישראלים יצעדו את הצעד ההגיוני הבא.

הצעד הבא הוא תוכנית שבה סטודנט יהודי מחו"ל יתערה בחברה הישראלית, ירכוש את השפה העברית, יפתח קשרים עמוקים ויכיר את מורכבות החיים בישראל. כל זה יתאפשר רק אם הסטודנט ישהה בישראל תקופת זמן ארוכה ומשמעותית, שבה הוא יחווה את החיים בישראל בצורה מקיפה ומובנית.

**”אנו ממליצים על
עידוד ממשלתי
של תוכניות
ללימודי תואר
ראשון (שלוש–
ארבע שנים) בשפה
האנגלית ובשפה
הצרפתית במוסדות
אקדמיים בישראל,
כדי להגדיל את
מספר הסטודנטים
היהודים מחו”ל
שילמדו בישראל.”**

**לפיכך אנו ממליצים על עידוד ממשלתי של תוכניות ללימודי
תואר ראשון (שלוש–ארבע שנים) בשפה האנגלית ובשפה
הצרפתית במוסדות אקדמיים בישראל, כדי להגדיל את מספר
הסטודנטים היהודים מחו”ל שילמדו בישראל.**

כך תינתן לסטודנטים הזדמנות לבחון את המציאות המורכבת
בעיניים שלהם, ולהיחשף לתרבות היהודית והישראלית במלוא
תפארתה. הם יוכלו להיות הם עצמם וללמוד דברים שיש להם ערך
שוק אמיתי, ווד בבד לחזק את תחושת הקולקטיביות, אשר כל-
כך חסרה להם. המשימה דחופה במיוחד לנוכח האתגרים שאיתם
מתמודדים כיום הצעירים היהודים בארצות-הברית, באירופה,
באמריקה הלטינית ובדרום-אפריקה, והיא מתכתבת עם האתגרים
הניצבים בפני יהודים בכלל בכל הנוגע בחיבור לזהות היהודית. כפי
שניסח זאת היטב ד”ר ליבוביץ בהקשר האמריקאי:

היהודים צריכים לצאת מהאקדמיה... והם צריכים
לצאת עכשיו. עליהם להפסיק לשחק את המשחק
הזה. הם חייבים להבין שלא נותר דבר עבור יהודי
ארצות הברית בעולם של האקדמיה, ולמען האמת,
גם לא עבור רבים מהאמריקנים האחרים... האם
אתה חושב שנכון עבורי לשלם רבע מיליון דולר כדי
לשלוח את ילדי לקולג', ולאחר ארבע שנים לקבל
חזרה ילד שמאמין ברעיונות הידועים ביותר לשמצה
על יהודים, על המערב ועל המוסר בכלל? מישו
שיכול לראות תמונות של תינוקות ערופים ולומר
שמדובר בסוגיה מורכבת שדורשת מרחק ביקורתי?
אם אתה מוכן להכיל את ההשלכות המוסריות האלה,
יש לנו בעיה.¹⁴⁵

השניות הזו של להיות יהודי בחדר המעונות ופרוגרסיבי בכיתות
פוגעת בהם, מבלבלת, יוצרת מעמסה נפשית ומעוררת ייאוש וחרדה,
ולנוכח מה שקורה בקמפוסים, התחושות הללו אמיתיות ורלוונטיות.
אם מדינת-ישראל, אשר ממילא נוטלת חלק בתשלום על תוכנית
”תגלית” למשל, תחליט לשלם חלק מהחשבון של תוכנית כזו, ישדר
הדבר מסר חשוב ליהודים בארצות-הברית שישראל חושבת עליהם

"הרעיון המוצע
הוא תוכנית
לימודים לתואר
ראשון, שתימשך
שלוש שנים
(בהנדסה ארבע)
עם אפשרות
לשנה נוספת
של התמחות,
שתתקיים
באוניברסיטאות
ובמכללות בישראל.
כדי למָרַב את
סיכויי ההצלחה
של התוכנית,
מומלץ להתמקד
בסטודנטים
המעוניינים
במסלול לימודים
מתחומי ה-STEM
ומתחומים נוספים
שהם אטרקטיביים
מבחינת
הסטודנטים
והמדינה כאחד."

ודואגת להם, ומספקת להם השכלה גבוהה. יהודים דואגים ליהודים – זה מסר לא־רע בתקופה הזו. כתוצאה מכך אולי ירצו חלקם לעלות לישראל, לשרת בצבא, להתחתן עם ישראלים, ולחזק את הקשרים הבין־משפחתיים והבין־קהילתיים באופן הכי ישיר שאפשר.

הרעיון המוצע הוא תוכנית לימודים לתואר ראשון, שתימשך שלוש שנים (בהנדסה ארבע) עם אפשרות לשנה נוספת של התמחות, שתתקיים באוניברסיטאות ובמכללות בישראל. כדי למָרַב את סיכויי ההצלחה של התוכנית, מומלץ להתמקד בסטודנטים המעוניינים במסלול לימודים מתחומי ה-STEM ומתחומים נוספים שהם אטרקטיביים מבחינת הסטודנטים והמדינה כאחד. הרציונל העומד מאחורי הצעה זו יוצא מנקודת־הנחה מעשית בלבד, שכן העולם מתקדם בדיוק למקומות הללו. תארים במקצועות מדעי המחשב, מתמטיקה, הנדסה, פיזיקה, כימיה, מדעי כדור־הארץ, מדעי הבריאות וכן כלכלה ומנהל עסקים מאפשרים לבוגריהם להשתלב בחוד החנית של המחקר והפיתוח במסגרת תעשיות התרופות, התכנות, המזון, המידע, ההיי־טק ועוד. תארים אקדמיים במקצועות האלה מבטיחים אופק תעסוקתי בטוח, פוטנציאל השתכרות גבוה ותרומה משמעותית למשק. נוסף על כך, ניתן למצוא עבודה בתחומים הללו בכל מקום, ואף לחיות חיים של נוודות דיגיטלית, שכן העבודות הללו אינן תלויות במקום מסוים. מובן שאם תהיה דרישה לתארים בתחומים נוספים שיש בהם צורך לאומי, ניתן להרחיב את התוכנית גם לתחומים אלו.

אטרקטיביות נוספת של התוכנית במבנה זה היא שרוב התארים בארץ בנויים משלוש שנים של לימודים אקדמיים, בעוד בארצות־הברית מדובר בארבע שנות לימוד (ובמקצועות אחדים גם יותר). כלומר, סטודנטים שילמדו את התואר בארץ ירוויחו לפחות שנה אחת, שאותה הם יוכלו לנצל, אופציונלית, לשנת התמחות בחברה בין־לאומית שנמצאת בארץ, שבמהלכה הם ירכשו כלים וניסיון, ובכך יֵצְאו לעולם העבודה מוכנים יותר. לגבי רבים זה יכול להיות הנתון המכריע שישכנע אותם להצטרף לתוכנית, מפני שהדאגה הגדולה ביותר שלהם היא שהתואר יהיה מעשי כאשר יחזרו הביתה.

”במקביל לדרישות האקדמיות ולתוכנית הלימודים שבה יבחרו הסטודנטים, הם יידרשו גם ליטול חלק בתוכנית ’בזכות הזהות’”

2. החיבור לישראל ולציונות

במקביל לדרישות האקדמיות ולתוכנית הלימודים שבה יבחרו הסטודנטים, הם יידרשו גם ליטול חלק בתוכנית ”בזכות הזהות”. תוכנית זו תגובש על-ידי משרד התפוצות, במתווה ייחודי אשר יעמיק וירחיב אופקים בנושאי ישראל, יהדות וציונות. מטרת החלק הזה בתוכנית היא לתת ידע וכלים לבנייה וטיפול של הזהות היהודית-הציונית של המשתתפים. התוכנית ”בזכות הזהות” תשולב במערכת השעות של הסטודנטים כחלק מובנה מכלל הקורסים וכתנאי לקבלת התואר.

תובנות-היסוד של התוכנית ”בזכות הזהות”:

- זהות ציונית כבסיס לחוסנה של הזהות היהודית ולחיבור למדינת-ישראל;
- ידע והעמקה כתשתית לחיים יהודיים-ציוניים משמעותיים;
- תשתית לעיסוק משמעותי בישראל, לעלייה או למעורבות ארגונית בתפוצות.

התוכנית תכלול הרצאות ודיון תאורטי מעמיק לשם היכרות עם ציר הזמן ההיסטורי של עם-ישראל ועם התפתחות הזרמים ביהדות ובציונות, תוך שימת דגש בראשית הציונות ובתקומתה של מדינת-ישראל. כל זאת תוך בירור אישי וגיבוש עמדות בנושאים הללו. כמו-כן תכלול התוכנית ימים של סיורי למידה וחוויה באזורי הארץ השונים להכרת היווצרותו של עם-ישראל והתבססותו בארץ-ישראל ולהיכרות עם מרכיבים שונים של החברה הישראלית ועם אתגרי המדיניות המרכזיים של מדינת-ישראל.

3. הפרופיל של קהל-היעד, המוסדות והתארים הרלוונטיים

**”התוכנית מיועדת
לסטודנטים יהודים
(זכאי חוק השבות)
מכל העולם אשר
לא עלו לארץ
והם במעמד
של תיירים בה.
לסטודנטים
אלו אין מענה
בתוכניות
הקיימות.”**

הפרופיל של קהל-היעד – התוכנית מיועדת לסטודנטים יהודים (זכאי חוק השבות) מכל העולם אשר לא עלו לארץ והם במעמד של תיירים בה. לסטודנטים אלו אין מענה בתוכניות הקיימות. תוכנית “מסע” מאפשרת לסטודנטים לימודים של סמסטר אחד או שנה אחת בלבד (וכדי להמשיך, הם חייבים לעלות או לשלם עלות מלאה), ויש ירידה במספר הנרשמים לתוכנית עקב המצב הבטחוני. החידוש של התוכנית המוצעת הוא לימודים מלאים לתואר ראשון (שלוש–ארבע שנים) לסטודנטים תיירים או עולים.

נתמקד כעת בסטודנטים שיבואו מארצות-הברית (אשר יש להניח כי יהיו הקבוצה הגדולה ביותר). ניתן לסווג את סוגי המוסדות להשכלה גבוהה בארצות-הברית לשלושה סוגים שונים:

א. “ליגת העל”, המכונה “ליגת הקיסוס” – אוניברסיטאות-עילית אלו מדורגות בעשירייה הראשונה של המוסדות להשכלה גבוהה בארצות-הברית, ולומדים בהן סטודנטים אשר מיום היוולדם מוסללים אליהן על-ידי הוריהם. סטודנטים אלו נשענים על היוקרה שהלימודים במוסדות הללו מקנים לצורך קבלה למשרות-עילית נחשקות בארצות-הברית. את הקבוצה הזו יהיה הכי קשה לשכנע לוותר על חלומה של “האימא היהודייה” שלהם ולבוא ללמוד בישראל.

ב. מוסדות ממוצעים – במוסדות אלו לומדים סטודנטים שאיכות הלימודים חשובה להם אבל שמלכתחילה אינם מכוונים את עצמם לאוניברסיטאות היוקרתיות. ההשתכרות העתידית וההשתלבות במשרות יוקרתיות הן שיקול חשוב מבחינתם, אבל לא עיקרי. מכאן למעשה מתחיל קהל-היעד של התוכנית שאנו מציעים.

ג. אוניברסיטאות ומכללות קטנות ומקומיות – זו שכבת הסטודנטים שתרצה בתוכנית הזו יותר מכל. מדובר באוכלוסייה אשר שולחת את הילדים לאוניברסיטאות ולמכללות בערים קטנות, בעיקר בגלל השיקול הכלכלי, והן לא יתנגדו לשלוח את הילדים ללמוד בישראל, ולו משום שהדבר יקל עליהם מאוד מבחינה כלכלית.

לכל אחת מהקטגוריות מגיעה אוכלוסייה שונה, בעלת מאפיינים שונים, ועל־כן ניתן להסיק שהנטייה להגיע וללמוד בישראל תשתנה בהתאם. יש שני שיקולים שמשותפים לשלוש הקבוצות. האחד הוא שכר־הלימוד בארצות־הברית, שידוע כגבוה מאוד. עובדה זו היא מרכיב משמעותי מאוד בתהליך קבלת ההחלטה היכן ללמוד. השיקול הנוסף, והמרכזי באותה מידה, הוא איכות הלמידה. רמת האוניברסיטה חשובה לא פחות מאשר שכר־הלימוד.

מוסדות מומלצים – מומלץ לעבוד עם מוסדות בעלי ניסיון מוכח בעבודה עם סטודנטים יהודים מחו"ל, דוגמת אלה שייסקרו בפרק הבא, ואשר יש להם תוכנית חברתית מלווה בעלת אופי ציוני לסטודנטים מחו"ל, שבה מלמדים ציונות ומורשת ישראל.

תארים מומלצים – בשלב הראשון מומלץ להציע במסגרת התוכנית תארים בתחומי הנדסה, מחשבים, כלכלה, מנהל עסקים ויהדות. לא מומלץ לכלול בתוכנית תארים במדעי הרוח או במדעי החברה.

4. יתרונות המתווה המוצע

תוכנית הלימודים לתואר ראשון בישראל תענה על כמה צרכים במקביל ותספק מענה הולם לבעיות שיהדות התפוצות מתמודדת איתן:

- **מבחינה מדינת־ישראל** – הצעירים שיגיעו ללמוד בישראל יחזרו לארצות המוצא שלהם עם קשרים רבים בישראל – חברתיים, קהילתיים, אקדמיים ועסקיים. הקשרים הללו יהוו נכס אסטרטגי שיעצים את הקשרים בין מדינת־ישראל למדינות שמהן יגיעו המשתתפים, הן מבחינת שיתופי־פעולה בין־לאומיים והן מבחינת בחירת בן/בת־זוג יהודים־ישראלים. כמו־כן, אף שחלק ניכר מהלימודים ייערכו בשפת־האם של המשתתפים, יש להניח כי במהלך שהייתם בישראל הם ירכשו את השפה העברית, דבר שיחזק את הקשר שלהם עם ישראל והיהדות ויקל עליהם את האפשרות להישאר בישראל לאחר לימודיהם או לעלות ארצה בעתיד.

"מומלץ לעבוד עם מוסדות בעלי ניסיון מוכח בעבודה עם סטודנטים יהודים מחו"ל. ואשר יש להם תוכנית חברתית מלווה בעלת אופי ציוני לסטודנטים מחו"ל."

"הצעירים שיגיעו ללמוד בישראל יחזרו לארצות המוצא שלהם עם קשרים רבים בישראל – חברתיים, קהילתיים, אקדמיים ועסקיים."

**”מדובר בהזדמנות
חד-פעמית ליצור
שגרירים של ישראל
בכל העולם, תוך
חיזוק הפוטנציאל
לעלייה לישראל.”**

• **מבחינת ”סוכני שינוי”** – מדובר בהזדמנות חד-פעמית ליצור שגרירים של ישראל בכל העולם, תוך חיזוק הפוטנציאל לעלייה לישראל. כידוע, שינוי עוצמתי ואיכותי מגיע מלמטה למעלה. כך, סטודנטים צעירים שילמדו בישראל במתווה המיועד, ואשר יזכו להעמיק בתוך כך את הידע שלהם על-אודות העם היהודי, המסורת וההיסטוריה רבת השנים, יוכלו בבוא העת להיות סוכני שינוי של ממש ולהשפיע באופן משמעותי על החברה שבקרבה הם יחיו, בין שהם יבחרו לחזור לארצם ובין שהם יבחרו להישאר בישראל ולהשתקע בה. אותם ”סוכני שינוי”, גם אם ישובו לארצות-הברית, לאירופה או לאמריקה הדרומית כשהם דוברים עברית טובה, יוכלו להוות את הגרעין לדור הבא של ההנהגה הקהילתית היהודית. הם יחזרו מצוידים בכל הכלים שצריך כדי להתמודד עם הלעומתיות, האנטישמיות ודעת-הקהל שמחכה להם בארצות מוצאם. הם יכירו את ישראל באופן שבו מעט מאוד צעירים יהודים מכירים אותה כעת, וחשוב לא פחות – במשך שהייתם בארץ הם יכירו את היהדות האמריקאית לחברה הישראלית, אשר אינה מכירה ביופייה ובעושרה.

• **מבחינת הסטודנטים והוריהם** – אחת הסוגיות הפוליטיות כבדות-המשקל בארצות-הברית היא סוגיית חובות הסטודנטים בעקבות שכר-הלימוד הגבוה. תואר בארץ זול במידה משמעותית מתואר בתפוצות, כך שעבור הצעירים היהודים והוריהם רכישת השכלה בישראל היא פתרון מיטבי מבחינה כספית. כמו-כן, אלה מביניהם שבוחנים את האפשרות לעלות לישראל יוכלו להיעזר בתוכנית כזו ליצירת קשרים וחיבורים אשר יסייעו להם בהבטחת עתידם החברתי והכלכלי בישראל. יתר על כן, בישראל תינתן להם האפשרות ללמוד במוסדות הנחשבים ביותר, כך שהם יסיימו את הלימודים ברמה הגבוהה ביותר ויהיו בעמדת זינוק מצוינת לשוק העבודה בישראל ובעולם.

”המתווה יכלול רווח למוסדות, שכן הדירוג האקדמי הבין־לאומי תלוי כאמור במידה משמעותית בשיעור הסטודנטים הבין־ לאומיים במוסד.”

מבחינת המוסדות האקדמיים בישראל – איכות ההשכלה הגבוהה בישראל היא טובה מאוד, והאוניברסיטאות הבכירות בישראל ממקמות בין 500 המוסדות המוערכים בעולם. עם זאת, מרכיב משמעותי בדירוג האקדמי הבין־לאומי של כל מוסד הוא שיעור הסטודנטים הבין־לאומיים הלומדים בו, ושיעור זה נמוך יחסית במוסדות הישראליים. אכן, בשנת 2019 הכריזה המועצה הישראלית להשכלה גבוהה על יוזמה להכפלת מספר הסטודנטים הבין־לאומיים (יהודים ולא־יהודים) הלומדים באוניברסיטאות בישראל מ־12,000 סטודנטים בשנת 2019 ל־24,000¹⁴⁶. זאת, בין היתר, על־ידי הוספת קורסים ותשתיות נוספות בשפה האנגלית וגיוס מרצים דוברי השפה. חרף היוזמה של המל”ג נותר מספר הסטודנטים הבין־לאומיים ללא שינוי גם בשנת 2022. בעקבות התוכנית המוצעת כאן ייפתחו אפשרויות חדשות להגדלת מספר הסטודנטים הבין־לאומיים בארץ. הזרמה של כ־4,000 סטודנטים בשנה תציעד אותנו שליש מהדרך אל היעד הנכסף.

המתווה יכלול רווח למוסדות, שכן הדירוג האקדמי הבין־לאומי תלוי כאמור במידה משמעותית בשיעור הסטודנטים הבין־לאומיים במוסד. לכן משימת השיווק תהיה אינטרס של האוניברסיטאות עצמן, ולא תצריך השקעת משאבים רבים מצד המדינה בגיוס משתתפים. מלבד השיקול הכלכלי הישיר, ומלבד השיפור במיקום בדירוג העולמי, התוכנית צופנת בחובה תועלות עתידיות לאוניברסיטה: המודעות לרמת הלימודים הגבוהה במוסדות בישראל תגבר; הסטודנטים ייהפכו בבוא היום לבוגרים הצפויים להשתלב בתעשייה ובאקדמיה בארץ ובחו”ל, מה שיוביל מן הסתם לשיתופי־פעולה מחקריים עתידיים; סטודנטים יעשו תוארי־המשך בארצות־הברית או באירופה, ולימודיהם בישראל יתרמו מאוד לחיזוק הקשרים הבין־לאומיים של המוסדות האקדמיים והחוקרים בישראל ובעולם. בתוכנית המוצעת גלום אם כן רווח גדול למוסדות האקדמיים בישראל. לכן משימת השיווק תהיה אינטרס של האוניברסיטאות עצמן, ולא תצריך השקעת משאבים רבים מצד המדינה בגיוס משתתפים.

ה. תוכניות ללימודי תואר ראשון בשפה האנגלית ובשפה הצרפתית בישראל – המלצות

כאמור בפרק הקודם, התוכנית מיועדת לסטודנטים יהודים (זכאי חוק השבות) מכל העולם אשר לא עלו לארץ והם במעמד של תיירים בה. לסטודנטים אלו אין מענה בתוכניות הקיימות. החידוש של הצעתנו הוא לימודים מלאים לתואר ראשון (שלוש–ארבע שנים) לסטודנטים תיירים.

בפרק זה נבקש להציג את הדרכים ליישום ההצעה שהוצעה בפרק הקודם לעידוד לימודי תואר ראשון בשפה האנגלית ובשפה הצרפתית בישראל, בהתחשב במצב הקיים כיום במוסדות האקדמיים בישראל, ובלוויית המלצות שונות.

1. סטודנטים בין־לאומיים בישראל – תמונת מצב

לפי נתוני המועצה להשכלה גבוהה, מספר הסטודנטים הבין־לאומיים בישראל הוא קצת פחות מ־12,000¹⁴⁷. אבל מספר זה מטעה, הואיל והוא כולל גם סטודנטים שלומדים לימודים חלקיים של סמסטר, כמו בתוכנית לחילופי סטודנטים. מספר הסטודנטים הלומדים לימודים מלאים לתואר ראשון, שני או שלישי מוערך בכ־5,500.

"בתוכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח תמשיך ות"ת להשקיע בהפיכת הקמפוסים הישראליים לבין-לאומיים, בין היתר על-ידי תגבור השימוש בשפה האנגלית להוראה ותמיכה בפעילות הבין-לאומית של המוסדות."

ביתר פירוט, בשנת הלימודים תשפ"ב למדו בישראל כ-11,870 סטודנטים בין-לאומיים, מתוכם למדו לתארים אקדמיים מלאים 1,670 לתואר ראשון, 2,355 לתואר שני, 1,365 לתואר שלישי ו-1,840 בתוכנית פוסט-דוקטורט (יתר הסטודנטים למדו בתוכניות קצרות שאינן מלאות או שאינן לתואר אקדמי). באשר לפילוח הסטודנטים הבין-לאומיים בארץ לפי ארצות מוצאם, חלק גדול מהם (21%) הגיעו מארצות-הברית, 14% מהודו, והיתר מסין, מצרפת, מגרמניה, מאיטליה, מקנדה, מרוסיה, מברזיל, מבריטניה וממדינות נוספות. מבחינת תחומי הלימוד, מדעי הרוח הוא התחום הנלמד ביותר בקרב סטודנטים בין-לאומיים הלומדים בישראל (33%), ואחריו, בסדר יורד, מדעים ביולוגיים (12%), מדעים פיזיקליים (10%), מדעי החברה (9%) ולימודי הנדסה ואדריכלות (8%). 60% מהסטודנטים המגיעים לישראל לתוכניות מלאות לתואר שלישי או לפוסט-דוקטורט לומדים את תחומי המדעים הביולוגיים והמדעים הפיזיקליים.¹⁴⁸

ות"ת שמה לעצמה ליעד להגדיל את מספר הסטודנטים הבין-לאומיים בישראל. בתוכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח תמשיך ות"ת להשקיע בהפיכת הקמפוסים הישראליים לבין-לאומיים, בין היתר על-ידי תגבור השימוש בשפה האנגלית להוראה ותמיכה בפעילות הבין-לאומית של המוסדות. מתווה התמיכה החדש החל לפעול בתשפ"ד למשך חמש שנים, בהיקף של 50 מיליון ש"ח בשנה.¹⁴⁹

התוכנית המוצעת מתמקדת בסטודנטים שלומדים לתואר ראשון, כי רק הם נמצאים בישראל תקופה ארוכה יחסית – שלוש-ארבע שנים – שעשויה לבסס קשר עמוק יותר של הסטודנטים לישראל. נכון לתשפ"ב היו בארץ רק קצת יותר מ-1,500 סטודנטים בין-לאומיים לתואר ראשון. מספר הסטודנטים הבין-לאומיים כיום (תשפ"ד) לתואר ראשון הוא קרוב ל-3,000 (לרבות עולים!), מתוכם 1,500 תיירים – קהל-היעד של התוכנית. אין נתונים ברורים לגבי שיעור היהודים בקרבם, והדבר תלוי מאוד במוסד ובסוג התואר: באוניברסיטת רייכמן, למשל, מדווחים על 97% יהודים; בטכניון רק מיעוט מקרב הסטודנטים לתואר הנדסת מכונות הנלמד בשפה האנגלית הם יהודים; ואילו במרכז האקדמי לב, במכללה האקדמית נתניה, באוניברסיטת בר-אילן ובישיבה יוניברסיטי לומדים בתוכנית הבין-לאומית סטודנטים יהודים בלבד.

2. חסמים מרכזיים לגידול במספר הסטודנטים הבין-לאומיים בישראל

א. בעיית שפה – אין בישראל די תוכניות לימודים לתואר ראשון המנוהלות בשפה האנגלית או הצרפתית.

ב. עלויות גבוהות לסטודנטים – באוניברסיטת רייכמן, בישיבה יוניברסיטי ובמכללת נתניה העלויות הכוללות לשנה הן בסביבות 30,000–36,000 דולר לשנה (16,000 דולר שכר-לימוד, 10,000 דולר מגורים, 5,000–6,000 דולר אוכל ומחיה ועוד 2,000–3,000 דולר לנסיעות הביתה). סטודנטים רבים אינם יכולים לעמוד בעלויות הלימודים, בייחוד אלה שמגיעים מאירופה, מדרום-אפריקה ומברזיל, שם שכר-הלימוד נמוך מאשר בישראל. גם אלה מבין יהודי ארצות-הברית שהולכים למוסדות ציבוריים אינם משלמים הרבה, ולחלקם יש גם מלגות.

ג. העדר תוכנית מלווה ברוב המוסדות – התוכנית המלווה מעניקה לסטודנטים תחושת השתייכות ומספקת להם פעילות חברתית, יהודית וציונית. ללא תוכנית כזו סטודנטים רבים אינם מגיעים, ואלה שמגיעים נושרים.

ד. בעיות בשיווק וגיוס של תלמידים ותחושת חוסר ביטחון בישראל.

3. פרופיל של מוסדות שרצוי לעבוד איתם

לנוכח החסמים ויעדי התוכנית שנזכרו למעלה מומלץ להתחיל בפיילוט שבו הממשלה תתקצב ותעודד גידול במספר הסטודנטים היהודים מחו"ל רק במוסדות שיש להם ניסיון מוכח בעבודה עם סטודנטים יהודים מחו"ל ובלימודים בשפה האנגלית או הצרפתית, וכן תוכנית חברתית מלווה בעלת אופי ציוני לסטודנטים מחו"ל. על הממשלה להגדיל את יעדי הגידול במספר הסטודנטים, ולסייע מבחינה תקציבית בהבאת סטודנטים נוספים באמצעות סיוע במימון גיוס תלמידים בחו"ל, מלגות לסטודנטים, תמיכה בתוכנית המלווה ועוד.

"לנוכח החסמים

ויעדי התוכנית

שנזכרו למעלה

מומלץ להתחיל

בפיילוט שבו

הממשלה תתקצב

ותעודד גידול במספר

הסטודנטים היהודים

מחו"ל רק במוסדות

שיש להם ניסיון

מוכח בעבודה עם

סטודנטים יהודים

מחו"ל ובלימודים

בשפה האנגלית או

הצרפתית, וכן תוכנית

חברתית מלווה

בעלת אופי ציוני

לסטודנטים מחו"ל."

מוסדות מומלצים לפיילוט (פירוט ייעשה בסעיף הבא):

- א. בית־הספר הבין־לאומי של אוניברסיטת רייכמן – התוכנית הגדולה והמצליחה ביותר בישראל, אשר פועלת כבר יותר מעשרים שנה;
- ב. הקמפוס הפרנקופוני של המכללה האקדמית נתניה – בעל ניסיון בלעדי בעבודה עם סטודנטים צרפתים, ופועל כבר שלושים שנה;
- ג. ישיבה יוניברסיטי בישראל – אוניברסיטה אמריקאית ציונית עם תוכנית ייחודית בישראל;
- ד. המרכז האקדמי לב – תוכנית מלווה ישיבתית והתמחות בהנדסות;
- ה. טכניון – תואר ייחודי בהנדסת מכונות באנגלית, אך צריכים להקים תוכנית מלווה כתנאי לתמיכה.

4. דגשים ונתונים לגבי מוסדות ספציפיים שרצוי לעבוד עימם

א. **אוניברסיטת רייכמן** – באוניברסיטת רייכמן שוכן בית־הספר הבין־לאומי הגדול ביותר בישראל. לומדים בו כיום כ־1,600 סטודנטים לתואר ראשון (כ־55% מסך הסטודנטים הבין־לאומיים לתואר ראשון בישראל), מתוכם כ־1,000 תיירים והשאר עולים חדשים. 97% מהם יהודים.

באוניברסיטת רייכמן קיימת תוכנית מלווה עשירה מאוד, הכוללת פעילויות דת ומסורת, טיולים בארץ, סיורים בפולין ועוד. התוכנית אומנם אינה חובה, אבל כ־80% מהסטודנטים משתתפים בה.

כ־30% מהסטודנטים באוניברסיטת רייכמן הם בין־לאומיים. להלן התפלגותם בשנת 2022–2023 לפי מדינות: 38% (672 סטודנטים) מאמריקה הצפונית – 629 מארצות־הברית ו־43 מקנדה; 24% (432 סטודנטים) מאירופה – רובם מצרפת (91), מבריטניה (61), מאיטליה (53) ומרוסיה (50); 10% (180

סטודנטים) מאמריקה הדרומית – רובם מברזיל (35), מפנמה (28), מצ'ילה (20), מארגנטינה (17) וממקסיקו (17); 7% (128 סטודנטים) מאפריקה – רובם המכריע מדרום-אפריקה (106); 18% (319 סטודנטים) מישראל ומהמזרח התיכון; ו-2% (42 סטודנטים) מאסיה ומאוקיאניה, ביניהם 15 מאוסטרליה.

• היעד הריאלי לגידול במספר הסטודנטים הבין-לאומיים באוניברסיטת רייכמן הוא 25%–30% (כ-300 סטודנטים) בתוך ארבע שנים. יש לשים דגש גם בהגדלת מספר הסטודנטים המגיעים מדרום-אפריקה ומאמריקה הדרומית, ולא רק מאמריקה הצפונית ומאירופה.

ב. **הקמפוס הפרנקופוני במכללה האקדמית נתניה** – במכללה בנתניה פועל זה שלושים שנה קמפוס פרנקופוני ייחודי, המקיים מגוון של פעילויות תרבותיות, אקדמיות ועוד. הקמפוס מארח חוויה ייחודית בישראל, בשיתוף עם מוסדות ועמותות רבים הקשורים לעולם דוברי הצרפתית בארץ ובעולם.¹⁵⁰ זוהי התוכנית היחידה בישראל לסטודנטים דוברי צרפתית, והיא טומנת בחובה פוטנציאל הצלחה גדול בשל אופי התוכנית ומיקומה. הקמפוס ידוע מאוד בקרב יהודי צרפת, אשר רבים מהם גרים בנתניה – "בירת הצרפתים" בישראל. במהלך השנים למדו בקמפוס יותר מ-2,000 סטודנטים מצרפת.

בהשפעת הקמפוס הפרנקופוני שלה, המכללה האקדמית נתניה היא המוסד האקדמי המשפיע ביותר בפרנקופוניה הישראלית. הקמפוס הפרנקופוני במכללה רושם מדי שנה סיפורי הצלחה רבים של עולים מצרפת אשר בזכות לימודיהם כאן הצליחו להשתלב בחברה הישראלית, לשמר את תרבותם ובו-בזמן למנף את הלימודים לכלל קריירה מצליחה.

בקמפוס יש כיום כ-200 סטודנטים צרפתים שלומדים לתואר ראשון. זוהי התוכנית הגדולה בישראל לצרפתים, ולצידה קיימת תוכנית מלווה עשירה. בשנה הקרובה תיפתח תוכנית חדשה בצרפתית למנהל עסקים, והיא ערוכה לקליטת 200 סטודנטים חדשים מצרפת ומארצות אחרות דוברות צרפתית. שכר-הלימוד בקמפוס הוא 30,000 ש"ח בשנה.

יעד גידול ריאלי: הכפלת מספר הסטודנטים בשנתיים.

ג. **ישיבה יוניברסיטי** (Yeshiva University) – לישיבה יוניברסיטי יש כבר עשרות שנים תוכנית חד-שנתית ללימודי יהדות בישראל לסטודנטים וסטודנטיות מארצות-הברית. בתוכנית זו לומדים כ-1,000 סטודנטים, ולימודיהם כאן בארץ מוכרים בארצות-הברית כלימודים אקדמיים.

הישיבה יוניברסיטי מבקשת כיום לעודד סטודנטים אלו ונוספים להשלים את לימודי התואר הראשון בישראל, כך שהם ילמדו בישראל שלוש שנים. לצורך כך ייפתחו בשנה הקרובה שתי תוכניות חדשות: מנהל עסקים (בשיתוף עם אוניברסיטת תל אביב) ופסיכולוגיה ויהדות (בשיתוף עם אוניברסיטת בר-אילן). בשתי התוכניות יחדיו ילמדו 80 סטודנטים, רובם הגדול תיירים, ונוסף על כך יש גם עולים חדשים.

כבר כיום קיימת בישיבה יוניברסיטי תוכנית מלווה עשירה מאוד (המשלבת לימודי יהדות וציונות) לבנים ולבנות בנפרד. מתוכננות תוכניות נוספות בעתיד, ויש סיכוי גדול שהן ייפתחו מהר הודות לצוות הישראלי החדש והמבטיח (בכירים לשעבר במל"ג ובוות"ת) שמנהל את התוכניות החדשות.

יעד ריאלי: גידול של מאות אחוזים – ל-800 סטודנטים – בשלוש שנים.

ד. **המרכז האקדמי לב** – המרכז מתמחה הן בהוראת הנדסה והן בציבור דתי/חרדי, ומקיים תוכנית ישיבתית עם הפרדה מגדרית. כיום יש במרכז שתי תוכניות באנגלית (מדעי המחשב ומנהל עסקים), ובשנה הבאה תיפתח תוכנית אחיות. מספר הסטודנטים בתוכניות אלו הוא 200, חצי מהם תיירים. קיימת תוכנית מלווה עשירה ומגוונת.

יעד גידול ריאלי: 70% בחומש.

”התארים המומלצים
בשלב הראשון של
התוכנית המוצעת
הם כאלה שקשורים
להנדסה, למחשבים,
לכלכלה, למנהל
עסקים וליהדות.”

5. פירוט מלא של תוכניות הלימוד באנגלית ובצרפתית במוסדות ישראליים

התארים המומלצים בשלב הראשון של התוכנית המוצעת הם כאלה שקשורים להנדסה, למחשבים, לכלכלה, למנהל עסקים וליהדות. לא מומלץ לכלול בתוכנית המוצעת תארים במדעי הרוח. להלן פירוט התוכניות הקיימות במוסדות השונים בלוויית המלצותינו לגבי השימוש בהן במסגרת התוכנית המוצעת.

לימודי תואר ראשון באנגלית

- **אוניברסיטת רייכמן** – מוסד מומלץ ביותר (בעל ניסיון מוכח ותוכנית ציונית). מסלולים קיימים:
 - מנהל עסקים – מומלץ
 - הנדסה ומדעי המחשב – מומלץ
 - דו־חוגי במנהל עסקים וכלכלה – מומלץ
 - דו־חוגי ביזמות ומנהל עסקים – מומלץ
 - דו־חוגי ביזמות ומדעי המחשב – מומלץ
 - ממשל – לא מומלץ
 - תקשורת – לא מומלץ
 - פסיכולוגיה – לא מומלץ
 - דו־חוגי בקיימות וממשל – לא מומלץ
- **אוניברסיטת בר־אילן** – התוכנית עם ישיבה יוניברסיטי מומלצת. מסלולי לימוד:
 - רב־תחומי במדעי היהדות – מומלץ
 - פסיכולוגיה ויהדות בשיתוף עם ישיבה יוניברסיטי – מומלץ
 - דו־חוגי רב־תחומי ביהדות וספרות אנגלית – לא מומלץ
 - שפות – לא מומלץ
 - תקשורת ומדעי המדינה או ספרות אנגלית – לא מומלץ

- **המרכז האקדמי לב** – מוסד מומלץ (בעל ניסיון מוכח ותוכנית ציונית). מסלולי לימוד:
 - מדעי המחשב – מומלץ
 - מנהל עסקים – מומלץ
 - אחיות (בתהליכי הכרה) – מומלץ (לכשייפתח)
- **הטכניון** – במוסד אין תוכנית מלווה (יש לדרוש את הקמתה), אבל קיימת תוכנית ייחודית להנדסה:
 - הנדסת מכונות – מומלץ (אך יש לדרוש הקמת תוכנית מלווה)
- **האוניברסיטה העברית בירושלים** – במוסד אין תוכנית מלווה (יש לדרוש את הקמתה). מסלולי לימוד:
 - מנהל עסקים – מומלץ (אך יש לדרוש הקמת תוכנית מלווה)
 - מדעי הרוח – לא מומלץ
 - אנגלית – לא מומלץ
- **אוניברסיטת תל-אביב** – במוסד אין תוכנית מלווה (יש לדרוש את הקמתה). מסלולי לימוד:
 - מנהל עסקים – מומלץ (אך יש לדרוש הקמת תוכנית מלווה)
 - מנהל עסקים בשיתוף עם ישיבה יוניברסיטי – מומלץ
 - דו־חוגי במנהל ומדעי הרוח – לא מומלץ
 - מדעי הרוח – לא מומלץ
 - מוזיקה – לא מומלץ
 - לימודי תואר ראשון בצרפתית
- **המכללה האקדמית נתניה**
 - מנהל עסקים ומימון – מומלץ

6. המלצות לגבי מוסדות ותארים בפיילוט

בפיילוט מומלץ לעבוד עם מוסדות בעלי פרופיל מתאים במסגרת התארים הבאים:

- אוניברסיטת רייכמן – תואר במנהל עסקים, תואר בהנדסה ומדעי המחשב, תואר דו־חוגי במנהל עסקים וכלכלה, תואר דו־חוגי ביזמות ומנהל עסקים ותואר דו־חוגי ביזמות ומדעי המחשב;
- ישיבה יוניברסיטי – תואר בפסיכולוגיה ויהדות (עם אוניברסיטת בר־אילן) ותואר במנהל עסקים (עם אוניברסיטת תל־אביב);
- המרכז האקדמי לב – תואר במנהל עסקים ותואר במדעי המחשב;
- המכללה האקדמית נתניה – תואר במנהל עסקים.

כמו־כן מומלץ לעבוד עם הטכניון במסגרת התואר בהנדסת מכונות, ועם האוניברסיטה העברית בירושלים במסגרת התואר במנהל עסקים, אך חשוב לדרוש מהם להקים שם תוכנית מלווה.

נוסף על כך מומלץ לבקש מהמוסדות לפתוח תוכניות חדשות בתחומי ה־STEM.

בהשראת נייר מדיניות זה וההמלצות שלמעלה הוציא משרד התפוצות באוגוסט 2024, בשיתוף עם Mosaic United, קול קורא למוסדות להשכלה גבוהה בישראל להציע הצעות לקיום תוכניות ללימודי תואר ראשון בישראל לסטודנטים בין־לאומיים מחו"ל.¹⁵¹

”בהשראת נייר

מדיניות זה

וההמלצות שלמעלה

הוציא משרד

התפוצות באוגוסט

2024, בשיתוף עם

Mosaic United,

קול קורא למוסדות

להשכלה גבוהה

בישראל להציע

הצעות לקיום

תוכניות ללימודי

תואר ראשון בישראל

לסטודנטים בין־

לאומיים מחו"ל.”

1. סיכום

**”קהילת הצעירים
היהודים בארצות-
הברית מהווה
את הפוטנציאל
המשמעותי ביותר
להשפעה על יחסי
ישראל והתפוצות,
גם משום גודלה
וגם מפני שקהילה
זו שותפה בעשייה
בקהילות הפזורות
בעולם.”**

”בארץ-ישראל קם העם היהודי”, פותחת מגילת העצמאות, ומסמנת בכך את האידיל של כלל ישראל. למן ימיה הראשונים של המדינה היהודית, ולאורך כל השנים, ניהלו ממשלות ישראל קשר ודיאלוג בעצימות משתנה ותלית-נסיבות עם יהדות התפוצות. בתוך כך השקיעה מדינת-ישראל מאמצים רבים כדי להעניק סעדים שונים ליהודים בתפוצות – לכל קהילה על-פי צרכיה – כחלק מתפיסת ”כל ישראל ערבים זה לזה”. לאחרונה מתחזקת ההבנה שקיימת דחיפות בחיזוק הקשר, וכי זוהי משימה לאומית חשובה. חיזוק הקשר חשוב ברמה הערכית היהודית, ברמה הלאומית וכחלק מהותי מעקרונות הציונות.

בתוך כלל הפעילות של הערבות ההדדית ומיסוד הקשר עם התפוצות בולטת בחשיבותה שכבת דור העתיד של יהדות התפוצות בכלל ושל יהדות ארצות-הברית בפרט. קהילת הצעירים היהודים בארצות-הברית מהווה את הפוטנציאל המשמעותי ביותר להשפעה על יחסי ישראל והתפוצות, גם משום גודלה וגם מפני שקהילה זו שותפה בעשייה בקהילות הפזורות בעולם. הקשר של מדינת-ישראל עם יהדות ארצות-הברית נשען על אדנים חזקים מאוד של שותפות, שהתחילה עוד לפני הקמת המדינה. קהילה זו התגייסה לתמוך במפעל ההתיישבות בארץ-ישראל באמצעות ארגונים שונים, דוגמת ”הדסה”, שהפעילה ארגון בריאות רב פעלים ביישוב, אשר תרם רבות להקמתה של מערכת רפואה מונעת, טיפוח-חלב ובתי-חולים. אינספור ארגוני פילנתרופיה התמקדו בארץ-ישראל ובקהילה היהודית שהלכה וגדלה כאן. על החיבור היהודי נוספה גם זהות רעיונית אידאולוגית סביב דמוקרטיה, מוסר וזכויות אדם. גם הרעיון הציוני היווה בסיס יציב לקשר, ומהווה עד היום חיבור חזק מאוד. אין עוררין כי תרומתה של הקהילה היהודית בארצות-הברית

”לקשר של

מדינת־ישראל עם

יהדות התפוצות יש

גם פן אסטרטגי חשוב

מאוד של יצירת מארג

של שותפות בנושאים

מגוונים, כגון פיתוח

אקדמי, כלכלי,

תרבותי וכדומה,

וכן בניית עתודה

ציונית אשר ביום

מן הימים עשויה

לעלות לישראל.”

למדינה שבדרך הייתה משמעותית מאוד. על־אף מחלוקות ארוכות־שנים נותרה קהילה זו אוהבת ותומכת בצמתים חשובים, לעיתים תוך סיכון מעמדה ובטחונה.

מעבר למחויבות הערכית, לקשר של מדינת־ישראל עם יהדות התפוצות יש גם פן אסטרטגי חשוב מאוד של יצירת מארג של שותפות בנושאים מגוונים, כגון פיתוח אקדמי, כלכלי, תרבותי וכדומה, וכן בניית עתודה ציונית אשר ביום מן הימים עשויה לעלות לישראל. גם אלה שיבחרו לא לעלות לישראל ישמרו את הקשר והמחויבות לרעיון הציוני ולמדינת היהודים, וישאו אותו איתם לכל אשר ילכו. לצורך העמקת הקשר וחיזוקו פועלת מדינת־ישראל בדרכים שונות ומגוונות. מיזמים שונים, כגון ”תגלית” ו”מסע”, ומפעלים רבים של הסוכנות היהודית – שנת שירות, שירות לאומי, תוכניות אקדמיות, ערים תאומות ועוד – מוקדשים כולם לטובת משימה זו. רובם מצביעים על תוצאות חד־משמעיות שלפיהן הם תורמים להידוק הקשר, לחיזוק הזהות היהודית ואף לעלייה. עם זאת, הפירות הרבים והטובים שהם קוצרים אינם מספיקים, במיוחד אל מול האתגרים החדשים שיהדות התפוצות מתמודדת איתם כיום.

רוחות תרבות ה־Woke ו”פוליטיקת הזהויות”, המנשבות בארצות־הברית בעוצמה בשני העשורים האחרונים, סחפו את החברה האמריקאית, ובתוכה גם את יהדות ארצות־הברית, לכיוונים פוסט־מודרניים, שיצרו משבר זהות אדיר בקרב היהודים האמריקאים, ובעיקר בקרב הצעירים שביניהם. תופעות דומות יש גם באירופה ובארצות נוספות. משבר הזהות מתאפיין בהתרחקות מהיהדות ובניכור כלפי הציונות ומדינת־ישראל. הביטוי המובהק ביותר למשבר הזהות הוא האחוז הגבוה של נישואי־ערובת והתבוללות. המשבר הזהותי היהודי התעצם אל מול גל אנטישמיות, שלובש צורה של אנטי־ישראליות, והדיו מטלטלים את האוכלוסייה היהודית. לצד המשבר של הקהילה היהודית, נפגע נוסף מרוחות הליברליזם הקיצוני הוא העולם האקדמי באוניברסיטאות בארצות־הברית, באירופה ובמקומות נוספים. רמת הלימוד נפגעה, ואת המציאות האקדמית החליף עיוות ערכי של ”פוליטיקת הזהויות”, אשר דרדר את איכות הלימודים באופן מדאיג, ועם זאת העלות הכלכלית של תואר אקדמי נותרה יקרה ביותר. העיוותים הללו מתבטאים באווירה רעילה של סתימת פיות, חוסר סובלנות קיצוני ואנטישמיות. לנוכח זאת נהפכה האקדמיה בעולם המערבי לאטרקטיבית פחות באופן כללי לציבור הכללי ולבלתי־אפשרית ליהודי שאינו מתכחש ליהדותו. בנייר מדיניות זה הוצגה תוכנית שהרעיון המסדר שלה הוא תואר אקדמי בישראל לסטודנטים מהתפוצות כבסיס לחיבור מחדש של יהודי התפוצות ליהדות, לציונות ולמדינת־ישראל.

- 1 משרד החפצות והמאבק באנטישמיות "מצב האנטישמיות בעולם: סיכום שלושה שבועות ראשונים למלחמת 'חרבות ברזל'" (1.11.2023) <https://did.li/VZSCN>
- 2 *Campus Antisemitism: A Study of Campus Climate Before and After the Hamas Terrorist Attacks*, ADL (Nov. 29, 2023), <https://did.li/W6BrI>
- 3 EUJS, THE RISE OF ANTISEMITISM AT EUROPEAN UNIVERSITIES AS A RESULT OF THE OCTOBER 7 MASSACRE 7—8 (2024), <https://did.li/Y9rgT>
- 4 דויד ברק גורודצקי "האנטישמיות באקדמיה עשויה להעיר את יהודי ארה"ב מחלום השתלבות הליברלי" <http://www.makorrishon.co.il/shabbat/690243/> (5.11.2023) **מקור ראשון**
- 5 טלי פרקש "בעיני הצעירים היהודים, יהדות ארה"ב היא קבוצה לבנה פריוילגית" (3.5.2023) <https://www.ynet.co.il/judaism/article/byizaf072> **ynet**
- 6 שם.
- 7 EITAN HERSH, JEWISH COLLEGE STUDENTS IN AMERICA 18 (2022), <https://did.li/kEYIC>
- 8 <https://www.hillel.org/>
- 9 דבריו של פרץ סמולנסקי, כפי שצוטטו על-ידי Gil Troy, THE ZIONIST IDEAS: VISIONS FOR THE JEWISH HOMELAND — THEN, NOW, TOMORROW 6 (2018) (התרגום שלנו). פרץ בן משה סמולנסקי (1842–1885) היה סופר עברי, ממבשרי התנועה הלאומית העברית, אשר עיקר פועלו בשמונה-עשרה שנותיו בווינה, עד למותו בגיל 43 בלבד, היה הוצאת הירחון העברי החשוב **השחר**.
- 10 דבריו של סולומון שכטר, כפי שצוטטו על-ידי Troy, שם, בעמ' 126 (התרגום שלנו). שניאור זלמן הכהן שכטר, שנודע גם בשם סולומון שכטר (1847–1915), היה רב אמריקאי, יליד מולדובה, חוקר חשוב במדעי היהדות ובמיוחד של בניית קהיר, מייסד ונשיא של "איחוד בתי-הכנסת של אמריקה", מנהלו של "בית-המדרש לרבנים באמריקה" שבניו יורק ומורה-דרכה של התנועה הקונסרווטיבית ביהדות.
- 11 חסיה ר' דינר **יהודי ארצות הברית 1654–2000** 3 (2015).
- 12 שם, בעמ' 80.
- 13 שם, בעמ' 5.
- 14 שם, בעמ' 3.
- 15 "A MATTER REQUIRING THE UTMOST DISCRETION": A REPORT FROM THE ADVISORY TASK FORCE ON THE HISTORY OF JEWISH ADMISSIONS AND EXPERIENCE AT STANFORD UNIVERSITY (2022), <https://did.li/eab6q>
- 16 דינר, לעיל ה"ס 11, בעמ' 6.

17 שם, בעמ' 118.

18 *Doors of Ivy League Colleges Reported Wide Open for Jewish Students*, JTA DAILY NEWS BULLETIN 3 (Apr. 18, 1967), http://pdfs.jta.org/1967/1967-04-18_076.pdf.

19 ענבל רץ-גילמור "לא כל מה שטוב לישראל טוב גם לארה"ב" שניעי 610, 24, 27 (1.1.2024) <https://www.dmag.co.il/pub/shvii/>.

20 C. Ramsey Fahs & Mia C. Karr, *Meet the Class of 2020*, THE HARVARD CRIMSON, <https://did.li/q2lrl>; Shubhanker Chhokra & Pradeep Niroula, *Meet the Class of 2020*, THE HARVARD CRIMSON <https://did.li/lcb6q>; Sara Weissman, *Jewish Student Enrollment Is Down at Many Ivies*, INSIDE HIGHER ED (May 8, 2023), <https://did.li/NVZCN>; M.J. Koch, *Congress Probes 'Enormous Decline' in Jewish Students on Campus as Harvard Faces New Lawsuit*, N.Y. SUN (Jan. 11, 2024), <https://did.li/gz6lC>; דנה: אחוז היהודים באוניברסיטאות העילית בארה"ב – 7% בלבד. <https://www.ynet.net> (26.3.2023) <https://www.judaism/article/sy8gh8ag2>.

21 .THE PALGRAVE HANDBOOK OF LEFT-WING EXTREMISM vol. 2 (José Pedro Zúquete ed., 2023)

22 *Obama Defends Black Lives Matter Movement*, PBS NEWS (Oct. 23, 2015), <https://did.li/Vcb6q>

23 *Barack Obama Challenges 'Woke' Culture*, BBC (Oct. 30, 2019), <https://did.li/F2lrl>

24 דייוויד נ. סאבט, *Fair Educational Practices Legislation*, 275 ANNALS 212; 11, בעמ' 207 ו-212. AM. ACAD. POL. & SOC. SCI. 41 (1951)

25 שם, בעמ' 114–117.

26 שם, בעמ' 114.

27 .DOV WAXMAN, TROUBLE IN THE TRIBE: THE AMERICAN JEWISH CONFLICT OVER ISRAEL 177 (2016)

28 Peter Beinart, *The Failure of the American Jewish Establishment*, N.Y. REV. (June 10, 2010) <https://did.li/U8rgT>

29 WAXMAN, לעיל ה"ס 27, בעמ' 182.

30 ראו <https://blacklivesmatter.com/about/>

31 ראו, לדוגמה, את ההודעה שציץ הארגון ברשת X (טוויטר לשעבר): (Black Lives Matter (BLM (@Blklivesmatter), X (May 17, 2021, 16:52), <https://did.li/xumx5>

32 Antoun Issa, *BLM has Reshaped How We Think of Palestine*, MIDDLE EAST INST. (Feb. 20, 2024), <https://did.li/Cumx5>

33 ADL's Mission & History, ADL, <https://www.adl.org/about/mission-and-history>

34 *Our History*, HIAS FOUNDATION, <https://www.hiasfoundation.org/about-us/our-history>

35 *HIAS Pans Netanyahu for Seeking Refugees' Detention*, TIMES ISR. (Oct. 10, 2014) <https://did.li/QWZCN>

36 Andrew Pessin & Doron S. Ben-Atar, *Introduction and Overview: The Silencing*, in ANTI-ZIONISM ON CAMPUS: THE UNIVERSITY, FREE SPEECH, AND BDS 1 (Andrew Pessin & Doron S. Ben-Atar eds., 2018)

37 Josh Christenson, *Fed Judge Smacks Down UCLA over Anti-Israel Encampment that Blocked Jewish Students from Campus*, N.Y. POST (Aug. 14, 2024), <https://did.li/zjUTY>; Sam Cabral, *Jewish Students Sue Harvard over 'Rampant' Anti-Semitism*, BBC NEWS (Jan. 11, 2024), <https://did.li/zGOaa>; David Voreacos, *Columbia Sued by Jewish Students over 'Endemic' Antisemitism*, BLOOMBERG LAW (Feb. 22, 2024), <https://did.li/QRgOf>

38 Jonathan Stempel, *NYU Urges Dismissal of Antisemitism Lawsuit, Says It Acted 'Decisively'*, REUTERS (Mar. 19, 2024), <https://did.li/oeb6q>

- 39 דו"ח הארגונים: מיפוי אתגרי יהדות ארצות הברית והתפוצות והקשר עם ישראל (קרן משפחת רודמן וקבוצת ראות 2022) <https://did.li/8Cfx5> (להלן: דוח הארגונים). קרן משפחת רודמן היא קרן פילנתרופית פרטית שהוקמה בשנת 2000 על ידי משפחת רודמן. עיקר פועלה היה שילוב אנשים עם מוגבלויות בכל תחומי החיים והחברה, ואילו בשנים האחרונות עיקר עיסוקה הוא חינוך הקשר של ישראל עם הקהילה היהודית בארצות-הברית. קבוצת ראות היא עמותת שנוסדה בשנת 2004 במטרה לגבש פתרונות ומודלים חדשניים להתמודדות עם אתגרים המרכזיים שניצבים בפני מדינת ישראל והעם היהודי.
- 40 דיינר, לעיל ה"ס 11, בעמ' 340.
- 41 *Jews in America: Student Struggle for Soviet Jewry (SSS)*, JEWISH VIRTUAL LIBRARY <https://did.li/wvmx5>.
- 42 Ronn Torossian, *Hillel and American Jewish Donors Must Reject Breaking the Silence*, ARUTZ SHEVA (Mar. 23, 2016), <https://did.li/NGOaa>.
- 43 Andrew Pessin, *Hillel Defends Decision to Host Israeli 'Whistleblower' Group 'Breaking the Silence' at Campus Events*, ALGEMEINER (Mar. 19, 2016), <https://did.li/5RgOf>.
- 44 *Hillel Israel Guidelines*, HILLEL INT'L, <https://www.hillel.org/israel-guidelines>.
- 45 Alex Kane, *How 'Open Hillel' Created a New Community by Challenging the Jewish Establishment*, MONDOWEISS (Oct. 14, 2014), <https://did.li/rMxZH>.
- 46 Ben Cohen, *The Answer to BDS Bullies and 'Open Hillel'*, ALGEMEINER (Mar. 17, 2014), <https://did.li/IXZCN>.
- 47 הצוואה התפרסמה גם באנגלית בעיתונות האמריקאית. ראו *Will of Sholem Aleichem*, N.Y. TIMES (May 17, 1916), <https://did.li/AIOaa>.
- 48 Becka A. Alper & Alan Cooperman, *10 Key Findings About Jewish Americans*, PEW RSCH. CTR (May 11, 2021), <https://did.li/oTgOf>.
- 49 Steven M. Cohen & Joy Levitt, *Marry a Jew and You're One of Us*, FORWARD (Apr. 6, 2015), <https://did.li/COxZH>.
- 50 TROY, לעיל ה"ס 9, בעמ' 130. לואי ברנדייס היה משפטן יהודי אמריקאי, היהודי הראשון שכיהן כשופט בבית-המשפט העליון של ארצות-הברית, היה ציוני נלהב וממנהיגי ארגון ציוני אמריקה.
- 51 יניב פוהורילס "התרומה שלא סופרה: היהודים האמריקנים שסיכנו את חייהם בהקמת המדינה" *ynet* (9.5.2019) <https://www.ynet.co.il/articles/0%2C7340%2CL-5506696%2C00.html>.
- 52 דיינר, לעיל ה"ס 11, בעמ' 337–341.
- 53 דוח הארגונים, לעיל ה"ס 39, בעמ' 8.
- 54 Urie Bronfenbrenner, *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design* (1979).
- 55 Jay L. Rubin, *Coping with the Middle East Crisis on Campus: The Role of Hillel and Hillel Professionals in North America, 2000–2002*, 79 J. JEWISH COMMUNAL SERV. 112 (2003).
- 56 <https://www.hillel.org/>.
- 57 צביקה קליין "מרוץ השליחים: ההשפעה [של] חב"ד על יהדות ארה"ב" *מקור ראשון* (27.6.2021) <https://www.makorishon.co.il/judaism/363911>.
- 58 *A Portrait of Jewish Americans*, PEW RSCH. CTR. (Oct. 1, 2013), <https://did.li/4dsgT>.
- 59 *Jewish Americans in 2020*, PEW RSCH. CTR. (May 11, 2021), <https://did.li/Hjb6q>. ראו גם המכון למדיניות העם היהודי מצב העם היהודי: הערכה שנתיית תשע"ט | 2019 <https://did.li/wRxZH> (2019).
- 60 <https://taglitisrael.co.il/>.

- GRAHAM WRIGHT, SHAHAR HECHT & LEONARD SAXE, JEWISH FUTURES PROJECT: BIRTHRIGHT ISRAEL'S FIRST DECADE OF APPLICANTS: A LOOK AT THE LONG-TERM PROGRAM IMPACT (Brandeis Univ., Cohen Ctr. for Modern Jewish Stud. 2020), <https://hdl.handle.net/10192/39072> 61
- שם. 62
- לעדויות בדבר האופנים הספציפיים שבהם האנטי־ישראליות מתבטאת בקמפוסים ולבחינת הדרכים האפשריות להילחם במגמה מצמררת ומטרידה זו, ראו BDS, ANTI-ZIONISM ON CAMPUS: THE UNIVERSITY, FREE SPEECH, AND BDS (Andrew Pessin & Doron S. Ben-Atar eds., 2018) 63
- נורודצקי, לעיל ה"ס 4. 64
- דאגלס בלקין "האנטישמיות במכללות בארה"ב גוברת, וסטודנטים יהודים מתמודדים עם עוינות" **גלובס** 17.12.2022 <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001432884> 65
- ציפי שמילוביץ "אני מלמד סטודנטים יהודים בניו יורק. לא אכפת להם מישראל בשיט" **ynet** (23.3.2019) <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5481797,00.html> 66
- OxfordUnion, Prof. Avi Shlaim—*Hamas Is Not a Greater Obstacle to Peace Than Israel*, YouTube (Apr. 29, 2015), <https://youtu.be/MeRrQihlvxk?feature=shared> 67
- The NGO Network Orchestrating Antisemitic Incitement on American Campuses*, NGO MONITOR (May 8, 2024), <https://did.li/RdCrI> 68
- שם. 69
- Ali Swenson, *Trump's Comparison of Student Protests to Jan. 6 Is Part of Effort to Downplay Capitol Attack*, AP NEWS (May 1, 2024), <https://did.li/hG6lC> 70
- Anna Brown, *Most Americans Say Higher Ed Is Heading in Wrong Direction, but Partisans Disagree on Why*, PEW RSCH. CTR. (July 26, 2018), <https://did.li/7dsgT> 71
- שם. 72
- Liel Leibovitz, *Get Out*, TABLET (May 7, 2019), <https://www.tabletmag.com/sections/news/articles/get-out> 73
- נורודצקי, לעיל ה"ס 4. 74
- EUJS, לעיל ה"ס 3. 75
- שם. 76
- RIAS, ANTISEMITIC REACTIONS TO OCTOBER 7 (2023), <https://did.li/7dCrI> 77
- Antisemitic Incidents—13 December Update*, CST (Dec. 13, 2023), <https://did.li/vesgT> 78
- Crif—*Rapport sur les chiffres de l'antisémitisme en 2023 présenté par le SPCJ: Flambée des actes antisémites en France à partir du 7 octobre*, CRIF (Jan. 24, 2024), <https://did.li/FAwlwhttps://eujs.org> 79
- EUJS, לעיל ה"ס 3. 80
- Lili Bayer, *Antisemitism in Europe Leading Some to Hide Jewish Identity, Says Leading Rabbi*, THE GUARDIAN (May 14, 2024), <https://did.li/LjlGT> 81
- Jessica Parker & Paul Kirby, *Europe Antisemitism: Berlin Synagogue Targeted as Attacks Rise*, BBC (Oct. 18, 2023), <https://www.bbc.com/news/world-europe-67145473> 82
- שם. 83
- משרד התפוצות והמאבק באנטישמיות מצב האנטישמיות: דו"ח מסכם לשנת 2023 66 (2024) <https://did.li/MToNf> (ולהלן: דוח האנטישמיות 2023). 84
- שם. 85

86	שם, בעמ' 68.
87	Stephen Castle & Isabella Kwai, <i>Sunak to Urge University Leaders to Protect Jewish Students on Campus</i> , N.Y. TIMES (May 8, 2024), https://did.li/J9SCN
88	ריאיון עם ד"ר לינדה גרינוול, הנשיאה לשעבר של הנציגות הלונדונית של איגוד רופאי השיניים היהודים העולמי (יוני 2024).
89	<i>Call for Healthcare Community to Unite as 70 Per Cent of Jewish Professionals Report a Rise in Antisemitism</i> , DENTAL NURSING (Nov. 2, 2023), https://did.li/Gp55q
90	שם.
91	שם.
92	מירב וייס "יאוקספורד זה מקום לא נעים ליהודים, ואין לנו איך לעזור לך" (24.6.2024) ynet https://www.ynet.co.il/judaism/discourse/article/r1xd1wgl8r
93	שם.
94	Felix Pope, <i>Revealed: How Antisemitic Bigotry Surged Through the NHS After the October 7 Atrocities</i> , JEWISH CHRONICLE (Mar. 27, 2024), https://did.li/J9SCN
95	שם.
96	שם.
97	EUJS, לעיל ה"ס 3. הדוח הראשון פורסם בנובמבר 2023, וגרסה מעודכנת ומפורטת יותר פורסמה בפברואר 2024.
98	שם, בעמ' 1.
99	שם, בעמ' 6.
100	שם, בעמ' 5.
101	שם.
102	שם, בעמ' 13.
103	שם.
104	שם, בעמ' 10.
105	Eddy Wax & Šejla Ahmatović, <i>College of Europe Launches Probe After Student's Door Daubed with Swastika</i> , POLITICO (Mar. 26, 2024), https://did.li/RaTCN
106	שם.
107	Canaan Lidor, <i>On Europe's Campuses, Explosions of Violent Antisemitism have Become de Rigueur</i> , TIMES ISR. (May 15, 2024), https://did.li/4lfx5
108	EUJS, לעיל ה"ס 3, בעמ' 14.
109	שם (ההדגשות במקור).
110	שם, בעמ' 15.
111	שם, בעמ' 19.
112	שם, בעמ' 11.
113	שם, בעמ' 19.
114	שם, בעמ' 14.

115	שם.
116	RIAS, לעיל ה"ס 77, בעמ' 3–4.
117	שם.
118	ECAJ, REPORT ON ANTISEMITISM IN AUSTRALIA 2023 (2023), https://did.li/EbTCN
119	שם, בעמ' 20.
120	שם, בעמ' 13–16.
121	שם, בעמ' 139.
122	שם, בעמ' 83–87.
123	שם, בעמ' 7.
124	שם; ECAJ, Preliminary Statistics Concerning Surge in Antisemitic Incidents Following Hamas Atrocities in Israel on 7 October 2023 (Dec. 15, 2023), https://did.li/Ulb6q
125	שם, בעמ' 2.
126	Antisemitism in South Africa has Increased by 631%, SAJBD (Jan. 31, 2024), https://did.li/VPYIC
127	SA Jewry to Protest Minister Naledi Pandor's Call for Activism on University Campuses, SAJBD (May 10, 2024), https://did.li/gt55q
128	שם.
129	ADL, ANTISEMITISM WORLDWIDE: REPORT FOR 2023, 22 (2024), https://did.li/Rnlgt
130	דוח האנטישמיות 2023, לעיל ה"ס 84, בעמ' 93–94.
131	שם, בעמ' 94.
132	שם, בעמ' 94–95.
133	שם, בעמ' 95.
134	שם.
135	שם.
136	אסף ויניגר "נתונים על סטודנטים ישראלים שלומדים במוסדות זרים" (הכנסת, מרכז המחקר והמידע 27.12.2021) https://did.li/NANTY
137	אימבר אייכנר "סטודנטית ישראלית באיטליה: יקיללו אותי – יהודייה מסריחה תחזרי לישראל" ynet (20.11.2023) https://www.ynet.co.il/environment-science/article/rif5z7te6
138	שם.
139	שם.
140	רוני לינדר "סטודנטים לרפואה קוראים לפגוע ביהודים: הישראלים שלומדים בחו"ל נמצאים תחת התקפות אנטישמיות" TheMarker (9.11.2023) https://did.li/3ANTY
141	דודי פטימר "קמפוסים בווערים: הסטודנטים הישראלים שנאבקים באנטישמיות בחו"ל" מעריב (31.10.2023) https://www.maariv.co.il/news/world/Article-1048713
142	שם.
143	שם.

144 שם.

145 גורודצקי, לעיל ה"ס 4.

146 "חיזוק הבינלאומיות בהשכלה הגבוהה" **המועצה להשכלה גבוהה** <https://did.li/h5qZH>.

147 המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב "לקט נתונים לקראת שנת הלימודים תשפ"ד" 2 (1.1.2024) <https://did.li/ltlgT>.

148 שם, בעמ' 19–20.

149 שם, בעמ' 20.

150 "הקמפוס הפרנקופוני" **המכללה האקדמית נתניה** <https://did.li/UoqZH>.

151 Mosaic United, *Request for Proposals (RFP): University Program in Israel for International Students* (Aug 12, 2024), <https://did.li/XLgOf>.

פורום קהלת

פורום קהלת הוא מכון מחקר השוכן בירושלים ופועל לעיגון מעמד הקבע של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, לחיזוק הדמוקרטיה הישראלית, קידום חירות הפרט ועידוד יישום עקרונות השוק החופשי בישראל. הפורום איננו מפלגתי ונשען על מקורות עצמאיים פרטיים ללא מימון ישיר או עקיף ממדינת ישראל או מכל ישות מדינית אחרת. כל תוצרי הפורום מוגשים למקבלי ההחלטות ולציבור ללא תמורה.

ISBN 978-965-7796-16-0

9

789657796160

פורום קהלת (ע"ר)

רח' עם ועולמו 8

ירושלים, 9546306

טל' 02-6312720

office@kohelet.org.il

www.kohelet.org.il